

АНДРІЙ КУРКОВ

ШЕНГЕНСЬКА ІСТОРІЯ

Андрій Юрійович Курков
Шенгенська історія
Литовський роман

Автор висловлює щирю подяку за допомогу і підтримку при написанні цього роману:

Гражині Мартінайтенє, Альгірдасу Кумжі, Томі Кумженє, Аудрюсу Сяурусєвічусу, Пятрасу Вайтекунасу, Руті Малікенайте, Віргініюсу Стролі, Йонасу Басалікосу, Лаурасу Лучюнасу, Владасу Лучюнасу, Сігуті Лучюненє, Ромуалдасу Баурі, Ігорю Майстренку, Рамунасу Вішняускасу, Франсуа Деверу, Ніколь з Лілля, Колетт Дебле, Марку Саньолу, Мішелю Сігалла,

Світлані Азаровій, Сташеку Новаку, Марюсу Януконісу, Інґриді, Асті, Елізабет Шарп, Рімантасу, Кястутісу Масальскісу, Андрюсу,

добрим жителям англійського графства Кент, особливо Майку і Джакі Шарп,

Еріку Ле Бруну, Людовіку Пасков'яку, Шарлю Делькуру, Адольфасу Терезіусу.

*Пам'яті
Марцеліюса Мартинайтиса,
великого литовського поета*

Розділ 1. Шештокай. 20 грудня 2007 року

Земля не сліпа, вона свої очі навіть на ніч не заплющує. Дивиться величезними зіницями – океанами, морями й озерами – в темряву, в небо! Все бачить і все віддзеркалює. І тільки ніхто не знає, мабуть, чи зберігає вона побачене в пам'яті. Й якщо береже, то як? І де її пам'ять криється? Можливо, через ось такі безмовні запитання людина часто вважає себе очима землі і намагається зберегти побачене, переказати його, занотувати та сховати в архіви. І так людина намагається писати історію землі, хоча насправді пише лише історію, побачену власними очима.

Людина звикла довіряти своїм очам, своїм вухам, своїй пам'яті.

Але одна річ – людський погляд, а зовсім інша – погляд землі, бездонний і нескінченний. У ньому легко потонути і думками, і тілом. У ньому – в цих океанах, морях та озерах – уже потонули мільйони людей. І тих, хто намагався писати історію землі, насправді нотуючи лише свою власну історію, і тих, хто не намагався.

Є одна велика різниця між поглядом землі та поглядом людини. Земля завжди дивиться вгору, в небо, а людина – навколо себе, іноді вдалину, іноді в небо, коли відчуває на собі чийсь погляд, що вигулькує звідти. Земля дивиться в небо завжди. Землі байдуже все, крім того, що нагорі, над нею. А над нею завжди воно – то синє, то чорне, то сіре. А ще іноді сонце, іноді хмари, іноді миготливий вогник авіалайнера чи блискуча точка засланого людьми, зробленого ними ж із блискучого металу космічного шпигуна з узагальнюючою назвою «Супутник», що рухається поміж зір. Ці «супутники» – єдина спроба людства розгорнути свій погляд униз, на землю. Мабуть, перші вчені мріяли, щоб погляд землі та «погляд» супутника колись зустрілися. І щоб супутник сфотографував реакцію землі на цей жарт розумних людей. Перші вчені вже померли. А

наступні забули або не знали про задум перших. Вони намагалися за допомогою супутників розгледіти всі стежки в лісах і всі кораблі, особливо військові, на морях. І не було для них серйознішої перешкоди в своєму спогляданні землі, ніж важкі, навантажені снігом хмари, що поспішають укрити землю білосніжною шубою, щоб могла вона перезимувати в теплі.

Ось і цього разу супутнику, що пролітав над Східною Литвою, нічого не вдалося розгледіти. Він навіть не помітив, як гарно на землю, вже місяць, як укриту снігом, падає новий.

20 грудня 2007 року, близько опівночі, хмари, звільнившись від снігового вантажу, очистили небо над лісом біля містечка Анікщяй. Полетіли на «дозаправку». І ліс, обтяжений новим снігом на лапах ялинок і кронах сосен, перестав шуміти, затих і прислухався. Над засніженими кронами високих струнких сосен на єдиному в цьому лісі пагорбі блимав червоний вогник маяка. Таким же червоним мерехтінням згори, з-під насупленого грудневого неба, йому відповідав літак у небі. Чужий літак, який не з цієї землі злетів і не на цю землю сяде.

Земля, що підживлювала коріння цього лісу, була не настільки мала, щоб не знайшлося місця для злітної смуги. Але і не настільки велика, щоб завантажити власними жителями свої ж літаки. Не можна ж зобов'язати кожного литовця раз на місяць купувати собі авіаквитки і кудись летіти. Не можна і небезпечно. Та й навіщо, якщо є море, річки, озера, якщо є човни та кораблі?! І навіть високий маяк із червоним вогником посеред Анікщяйського лісу за триста кілометрів від морського узбережжя! Є і залізниця, і навіть вузькоколійка є, якою з Анікщяя до Паневежиса можна доїхати. Є все, щоб почуватися вільним і через це почуття відмовитися від поспіху. Вільні люди нікуди не квапляться. Тому і спізнитися не можуть. Не поспішають і частіше дивляться собі під ноги. Тому й спотикаються рідше.

20 грудня 2007 року за чверть до опівночі до шлагбауму біля села Шештокай, що загубилося десь поміж Кальварією та Лаздияєм на самому краєчку литовської землі, далеко від Анікщайського лісу, без поспіху підійшов якийсь старий. Підійшов упевненою, але особливому хиткою ходою. Підійшов і зупинився кроків за п'ять, прямо на дорозі, яку цей шлагбаум своєю смугастою стрілою перегороджував.

У будиночку, пофарбованому в зелене, що стояв ліворуч, світилося два вікна. Домашнє, трохи приглушене світло падало з них на засніжену дорогу. І навіть смугастий шлагбаум виблискував, хапаючи на собі рикошет віконного світла, що вдаряється спочатку об сніг, а відтак розкидає свої жовті бризки найближчими до вікон околицями.

Двері рипнули. Вийшов на дерев'яний поріг прикордонник без шинелі. Задер голову догори, поглянув на лампочку, що висіла під дашком. Потягнувся до неї двома руками. «Мабуть, замерзла!» – подумав він. І, схопившись лівою рукою за патрон, а правою – за лампочку, повертів її туди-сюди. І спалахнула лампочка, розбуджена руками прикордонника. А той, задоволений своїм досягненням, усміхнувся, вдихнув морозне повітря та видихнув його парою. З півхвилини він старанно робив вигляд, що не помічає старого, котрого раптове світло лампочки примусило примружитися й озирнутися. Але потім прикордоннику стало незручно і він звернув на стороннього свій погляд, кивнув. Старий, котрий спостерігав за прикордонником, кивнув у відповідь і, витягнувши з кишені короткого сірого пальта з піднятим коміром старомодний кишеньковий годинник, відкинув накривку циферблата. Вісім хвилин до півночі.

– Може, зайдете? – спитав ввічливо прикордонник.

– Може, й зайду, – відказав старий, але з місця не зрушив.

– Та заходьте вже, – повторив своє запрошення військовий. – У нас і чай є, і дещо міцніше!

– Що ж це таке? – здивувався вголос старий. – Ви всіх без винятку готові до себе запрошувати? Та й хіба дозволено пити на кордоні?

– Сьогодні можна, – зітхнув прикордонник. – Сьогодні такий день, що можна.

І він відчинив двері, зайшов у будиночок й огледівся. Стариган піднявся трьома сходами, акуратно заносючи над кожною праву ногу, що не гнулася в коліні і закінчувалася не важким черевиком, як ліва, а гумовим підбором, прибитим до дерев'яної щиколотки.

У великій кімнаті прикордонної застави пахло корицею та гвоздикою. На маленькій електроплитці пускав із носика пару синій емальований чайник. На підвіконні між двох вазонів зі старими алое стояла приземкувата, не вища за самі вазони, пляшка «Жальгіріса». Поруч – маленькі чарки. А на стіні над письмовим столом висів портрет президента Адамкуса.

Старий перевів погляд із президента на трьох прикордонників. Похитав головою.

– Хто ж так кордон охороняє? – здивовано спитав він.

– Ми закриваємося, – сумним, безбарвним голосом пояснив незнайомий офіцер і розвів руками, показуючи, що більше він нічого вдіяти не може.

– Кордон закриваєте? – перепитав старий.

– Навпаки. Відчиняємо. А от прикордонний пункт більше не потрібен, – сказав інший прикордонник.

– І куди вас переводять?

– Кого куди, – зітхнув третій. – А я, вочевидь, поїду за нього, за кордон, – він кинув не дуже радісний погляд у вікно.

– Либонь, є ж такі країни, в яких бракує прикордонників, – задумливо промовив старий знову після недовгої паузи. – Але ці країни або хворі, або великі... Або і те й інше!

Розділ 2. Хутір Пієнаґаліс. Неподалік від Анікщя

Дід Йонас, зайшовши в будинок із двома цеберками, повними чистого оксамитового снігу, зупинився на гумовому килимку.

Світло коридорної лампочки відсвічувало в калюжах, що розповзлися довкола виставлених під стіною у вільному напівпорядку черевиків і чобітків. З пари чоловічих коричневих черевиків стирчали все ще стиснені судомою морозу шнурівки.

Опустив старий Йонас відра перед собою. Підняв мітлу, що лежала тут же, біля дверей, обмів нею сніжок зі своїх чобіт і відразу ж перевзувся в сірі фетрові капці більшого, ніж треба, розміру. У них можна було човгати підлогою, не підіймаючи ноги. І дід Йонас, підхопивши цеберка зі снігом, «прослизнув» коридором до перших дверей зліва, дерев'яних і безліч разів фарбованих у різний колір, через що в усіх гостей цього затишного хутірського будиночка з'являлося враження, що такі двері можуть провадити тільки в інший, паралельний світ. Якщо придивитися до них, то зшкрябана фарба в різних місцях видавала їхнє червоне, біле і навіть синє минуле. Хоча якось дід зафарбував їх благородною зеленою фарбою, не яскравою, матовою. Все інше в коридорі було «оновленим» на вимогу внучки Ренати, котра жила на власній половині господи, за зовсім звичайними, але також добротними, не фарбованими дерев'яними дверима праворуч у коридорі. За її дверима дзвенів сміх, чулися молодечі голоси.

Дід Йонас повернувся в коридор зі шваброю. Витер підлогу навкруги. Посміхнувся, збагнувши по взуттю, що за овальним столом у вітальні Ренати зібралося цього вечора шестеро, якщо рахувати й її саму. Зібралися три пари. Отже, будуть мріяти. Що вони там святкують?! До Нового року ще десять днів! Могли б і зачекати.

* * *

– Нам потрібен капелюх! Піди попроси у діда! – Вітас вступився бешкетним і водночас вимогливим поглядом у Ренату.

– Він капелюхів не носить! Ну гаразд!

Рената постукала в зелені двері.

– Діду, можна? – гукнула вона і потягнула за ручку.

Заирнула. Дід Йонас сидів у кріслі під вікном. Над головою світилася лампочка торшера. На носі – окуляри в кістяній оправі дивного, майже бурштинового кольору. В руках – книга.

– Можна у тебе каструлю узяти?

– Бери! А що варити будеш?

– Майбуття, – пожартувала Рената і пройшла в його кухоньку, в якій пательні, каструлі й інші ємності та пристосування для приготування їжі висіли, зачеплені за довгі та загнуті догори цвяхи, вбиті в колоди стіни рядами аж до самої стелі. Вони немов прикрашали невелике та трохи присадкувате віконце, яке абсолютно не було схоже на інші вікна в їхньому будинку.

Це віконце трохи скидалося на середньовічну бійницю, немов той, хто задумав цей будинок, вважав кухоньку останнім бастіоном. Або ж розмір вікна свідчив про небажання господаря, щоб за ним могли знадвору спостерігати за трапезою?!

Рената зняла з цвяха велику каструлю і забрала до себе.

Дід Йонас відклав книжку на широкий підлокітник крісла, піднявся і собі заирнув у кухню, де під віконцем на дерев'яній підлозі в двох відрах танув сніг.

Старий дивився на вже потемнілий від домашнього тепла сніг, який готується стати водою, що потім перетвориться на чай. Дивився і намагався відчутти смак сніданку на своєму язичку. А язичок «мовчав», як справжній, вірний присязі солдат ворожої армії, узятий у полон. Він не видавав навіть натяку на смак. Він, язичок, і так був непридатним і щодо смаку їжі «підсліпуватим». Звісно, це через

старість. Нічого від язика не добившись, Йонас підійшов до умивальника і все зрозумів: він сьогодні не снідав! Адже якщо б снідав, то обов'язково помив би за собою тарілку і тепер вона сушилася б на залізній решітці якраз на рівні його очей. А навіть якби й не помив, то лежала б вона, тарілка, в раковині умивальника!

– Дивно, а голоду немає! – прошепотів старий.

Озирнувся на холодильник, перевів погляд на кошик із картоплею під міцним дубовим столом. Погляд сам перестрибнув на віденський стілець, крихкий, тоненький, але який вже років із сімдесят, а то і більше жив в їхньому будинку. Звідки ж він узявся?!

Йонас присів на нього, вперся ліктями в стільницю.

І згадав, як на цьому стільці сидів восени сорокового року минулого століття радянський офіцер і випишував Йонасу, тоді ще підлітку, якийсь папір, за яким його мали відразу ж забрати в Червону армію. А потім цей офіцер випитував довго дорогу до Біржая.^[1] І Йонас, насилу розуміючи російську, малював йому план стежки через ліс до битого шляху, який мав би вивести цього офіцера до іншої дороги, що веде саме туди, куди йому було треба. А потім стілець зник. Мати затигла його на горище, щоб ніхто з чужих більше не сідав за їхній старий стіл. Самі вони, коли сідали їсти, приносили сюди дві дошки і клали їх на табуретки по обидва боки столу. Згадав Йонас, як потім ще кілька разів приходили до них сов'єтські, але довго не затримувалися. «Що це у вас за убогість така! Навіть сісти ніде! – сказав якимось один із них здивовано. – А будинок великий! Мабуть, у ньому раніше пан жив!»

«Так, жив пан, та ми його прогнали!» – відповів тому офіцерові батько Йонаса Вітас. «Правильно зробили!» – схвалив офіцер і пішов, так і не пояснивши мету свого візиту. А коли пішов він, батько Йонаса Вітас усміхнувся. Адже будинок цей його батько збудував. Якби дізнався про це офіцер, може, і прогнав би Вітаса разом із дружиною і сином із дому кудись на Сибір. Але цього не сталося.

* * *

– Ну що, каструлю до бою! – з посмішкою на веснянкуватому обличчі заявив рудий Андрюс і, обвівши всіх змовницьким поглядом, простягнув руку, схопив за горло пляшку бальзаму «Три дев'ятки». – Перевіримо свою вдачу?

Чарки наповнилися напоєм бурштинового кольору.

Рената роздала ручки й аркуші паперу, вирвані з кишенькового нотатника. Кожен написав щось на своєму аркуші, згорнув його і кинув у каструлю.

– Ось тепер можна! – Андрюс акуратно взявся за ніжку своєї чарочки. – За удачу!

Присутні за столом «торкнулися» один одного поглядами і пригубили тягучий, міцний бальзам.

– Я перша! – заявила Інґрида і тут же витягнула з каструлі згорнутий папірець. Поклала його біля себе на стіл, не розгортаючи.

Потім уже витягли по фанту і Клаудіус, і Вітас із Ренатою, й Андрюс, і Барбора.

У вітальні раптово стало тихо. Тільки годинник на стінці – жартівливий, подарований Ренаті друзями шість років тому на повноліття, в якому стрілки рухалися порожнім циферблатом, а цифри, немов зірвавшись зі своїх місць, «лежали» внизу купою одна на одній, – тільки цей годинник своїм цоканням не давав тиші нагоди стати абсолютною. Але й гості, хоч і затамували подих, але довго так всидіти не могли, і тому мить кімнатного затишшя була короткою, але вона встигла надати моменту хвилюючої врочистості.

Папірці зашелестіли. Хтось полегшено зітхнув. Здається, Андрюс.

– Клас! – захоплено прошепотіла Барбора.

Рената обернулася до Вітаса, який сидів поруч, і, всміхаючись, похитала грайливо головою.

– Це, – вона показала пальчиком на свій розгорнутий фант, – твоє місто! А моє – у тебе! Віддай!

Решта зі сміхотливим подивом в очах дивилися, як Рената та Вітас обмінялися фантами.

– А ви що, різні написали? – Барбора подалася вперед, намагаючись розгледіти, що ж там було написано на їхніх фантах.

– Різні, але вони поруч! – пояснила Рената. – Несуттєво! Важливо, що удача нам усміхнулася! Я навіть не вірила!

– Це ж ніяка не миттєва лотерея! – махнув рукою рудий Андрюс. – Ну й якби навіть я витягнув чужу мрію?! Мені вона не потрібна! Мені потрібна своя! Я б її повернув. В обмін на мою, певна річ!

– На нашу! – виправила його Барбора. – А вам, – вона зиркнула на Ренату та Вітаса, – мабуть, ще зарано їхати! Рената хоче до Венеції, а він – у Рим! Ви ще не «синхронізувалися», як ми, – дівчина озирнулася на Андрюса.

Барбора взяла його фант, потім свій, підняла їх так, аби всім було видно. На обох різними почерками було написане одне і те саме слово – «Париж».

– Побачити Париж і померти! – проспівала грайливо Інґрида.

– Вмирати не обов'язково, – Барбора кинула на неї самовпевнений, трошки зарозумілий погляд. – А ось приїхати, побачити і перемогти – це так! І клімат там, до речі, набагато м'якший, ніж у вашій улюбленій Англії!

– А ми не до Англії, – миролюбно відповів за свою подругу Клаудіюс. – Ми до Лондона! А в Лондоні погода залежить від того, скільки у тебе на банківському рахунку грошей!

– Ой, гадаю, що наша гуска вже готова! – вигукнула Рената, справді вчасно згадавши про залишену в духовці страву. – Я миттю!

Вона вийшла в кухню. Відчинила дверцята духової шафи з трохи потемнілого жаростійкого скла, зазирнула всередину. Тепла, смачна, ароматна хвиля зупинила її думки. І вже не думала Рената про Барбору, котра так любить встрявати в суперечки через дрібниці. Не думала і про свої з Вітасом суперечки про мету та сенс їхньої уявної мандрівки. Та й не важливе місто, в яке хочеш потрапити! Важливо розуміти, що сама подорож – це і є життя. Та й подорож не

закінчується, коли потрапляєш в місто своєї мрії та стаєш його щасливим жителем!

Рената натягнула на руки грубі кухонні рукавички, витягла з духовки деко з гусятницею, опустила його на плиту. Гуска була, без сумніву, готова! На дні духовки стояв зачинений чавунний казанок із ведераями.^[2]

– Варто було б твого діда до нас запросити! – запропонував Андрюс, дивлячись на апетитну запечену птицю.

– Звісно, – закивала Рената, – обов'язково!

Чарки знову наповнилися бальзамом і стало їх тепер на одну більше – для діда Йонаса.

У повітря кімнати, вже заповнене ароматом запеченої гуски, влився новий теплий кминний аромат – ведераїв. І погляди друзів одразу ж втупилися в чавунець із картопляними ковбасками, що тільки-но з'явився на столі.

Дід Йонас, зайшовши, відразу ж сів на вільне місце. Витягнув свої окуляри з кишені домашнього, мішкуватого піджака. Всадив на ніс і нахилився вперед, вирішивши ретельніше розгледіти головну страву вечері.

– У когось день народження? – він обвів друзів онуки поглядом.

– Ні, діду, – Рената усміхнулася. – Якщо б ти дивився телевізор, ти б...

– Я б став дурнем! – урвав онуку дід Йонас. – А позаяк мені вже пізно ставати дурнем, то краще вже продовжу книжки читати!

– Сьогодні опівночі Литва накриється Шенгеном! – доброзичливо виголосив Клаудіюс, втупившись дідові прямо в його збільшені лінзами в кістяній оправі очі.

– Чим?! – перепитав задумливо Йонас, кинувши погляд на стелю кімнати.

– Безмежний простір спільної Європи, – пояснив Клаудіюс. І тут же себе виправив: – Точніше безкордонний.

– А-а. А я тут сховаюся, – спокійно зронив дід Йонас. – Мене не накриє. А ви – як хочете...

– Але відзначити ж це треба! – Вітас підняв свою чарку.

Гуска виявилася набагато актуальнішою за шенгенський простір. Її ніжний смак витягував із присутніх набагато більше слів, загальнозрозумілих і позитивних. Дід Йонас за столом вирішив не затримуватися. З'їв шматок гусячого м'яса, похвалив онуку за розкішну вечерю, попрощався та пішов до себе, забувши під серветкою окуляри.

Рівно опівночі друзі випили ще по чарці – за початок нової ери.

А ще через десять хвилин у вітальню зазирнув дід Йонас, вже в теплій фланелевій піжамі синього коліру.

– Я тут окуляри забув, – сказав він. – А без них не засинаю...

– А ви що, в окулярах спите? – реготнув рудий Андрюс, уже трохи захмелілий.

– Природно, – Йонас знайшов свою пропажу й опустив у кишеню піжами. – У мене зір слабкий. Без окулярів навіть сон добре подивитися не можу – розпливається. А в окулярах – все видно, найменші деталі! І чутно, до речі, набагато краще, коли вони на носі!

– Ну, він у тебе і дивак, – прошепотів Андрюс, коли двері за старим Йонасом зачинилися.

Рената стенула плечима.

– Старість прикрашає людину примхами, – видихнула вона легко і сама всміхнулася власним словам.

– Старість прикрашає людину примхами?! – повторила Барбора. – Ха! Цікаво! А якщо просто взяти й залишитися вродливою і в старості? Тоді і примхи ніякі не потрібні!

– Намагатися залишитися вродливою в старості – також примха! – приєднався до розмови Клаудіюс.

Барбора запрагнула було за звичкою вступити з ним у суперечку, але тут Вітас став прибирати зі столу брудні тарілки. Рената взялася йому допомагати. Інґрида схопилася, взяла в руки таріль із залишками печеної гуски. Барбора тільки кинула на Клаудіюса колючий погляд і собі стала збирати виделки та ножі.

«Ну чому Інґриді так не пощастило?» – подумала вона єхидно, заносячи виделки та ножі на кухню.

Розділ 3. Шештокай

За дві хвилини до півночі на робочому столі під портретом президента Адамкуса задзеленчав телефон.

Старший за рангом офіцер прикордонної служби зняв трубку, назвався. Вислухав співрозмовника, мабуть, ще старшого за чином, стоячи та шанобливо, а потім якось зовсім спокійно та розслаблено зітхнув і вимовив:

– Gerai!^[3]

– Наказано підняти шлагбаум, – сумно промовив він і кинув задумливий і трохи скептичний погляд на фотографічного Адамкуса.

І старий, і двоє інших прикордонників також пересунули погляди на портрет президента.

А старший за рангом уже дивився на монітор комп'ютера, де шість квадратів видавали зображення з камер спостереження. Чорно-біла хуртовина робила всі квадрати однаковими. Тільки на одному з них зрідка проривалася краще освітлена картинка з прикордонним шлагбаумом.

Офіцер, прикипівши поглядом саме до цього зображення, потягнувся рукою до установки дистанційного керування та натиснув велику, розміром із кришечку від пивної пляшки, зелену кнопку. Однак на моніторі нічого не сталося. Ще раз натиснув. Вилаявся.

– Гайда підіймати! – скомандував він іншим, вставши з-за столу.

Густий сніг нового дня, що валив із неба, трохи відступив від дверей, які розчахнулися.

– Ого, як мете! – вирвалося в одного з тих, хто вийшов на поріг.

Скрипнули східці під ногами. Троє прикордонників і старий наблизилися до шлагбауму. Старший за чином нахилився до шлагбаумної тумби, відчинив дверцята механічного блоку. Розблокувавши механізм, покликав колег, і вони втрьох вручну підняли довгу смугасту стрілу.

– Дякую! – сказав їм старий і пішов по більше не перекритій шлагбаумом дорозі.

– У вас хоч паспорт є? – гукнув його один із прикордонників.

– Є, – озирнувся той на ходу, – звичайно є!

– А звати вас як?

– Кукутіс! – відповів старий.

– Це ім'я чи прізвище?

– І те й інше! – гукнув Кукутіс і перейшов межу видимості. Простір від шлагбаума, що збільшувався з кожним його кроком, і далі заметіль заповнювала живим снігом.

Прикордонники квапливо повернулися в службовий будиночок, позбавлений майбутнього.

– Занотуй, – скомандував старший прикордонник своєму колезі. – Першим без пред'явлення документів кордон перейшов Кукутіс Кукутіс! І як йому тільки живеться з таким ім'ям?!

Колега, всміхнувшись, кивнув, і погляд його швидко знайшов ручку, що лежала на підвіконні.

– Паспорт! – глузливо шепотів сам собі старий Кукутіс, хвацько закидаючи вперед при кожному другому кроці свою негнучку праву ногу. – У мене їх шість штук, цих паспортів! І всі вони – мої!!!

Розділ 4. Вільнюс

Кав'ярня на Німецькій явно нудьгувала за відвідувачами. Тільки Барбора та парочка літніх туристів, котрі сіли за столик біля вікна, щоб випити кави і дивитися на таке неспішне зимове життя. І більше нікого!

Барбора з цікавістю спостерігала за жіночкою, з рум'яного обличчя якої вік уже давно стер молодість. Її синя дублянка і «дута» чорна куртка її супутника, чоловіка з молодечою спортивною фігурою й утомленими очима, висіли поруч на одноногому дерев'яному вішаку. Жінка пила каву в рукавичках, у синіх шкіряних рукавичках, явно куплених під колір дублянки. Горнятко з кавою вона тримала як піалу, в долонях, складених човником. Тримала в повітрі перед обличчям. Немов для того, щоб насолоджуватися ароматом кави.

А по Німецькій вулиці проїжджали машини, проходили люди.

– Даруй, Барбі, спізнився! – Чоловік років сорока повісив на спинку сусіднього крісла шкіряну куртку і сам опустився поруч. – Я звик, що ти запізнюєшся! Гадав, що все одно прийду першим!..

– Уже не прийдеш, Борисе, – обернулася до нього Барбора, відвернувшись від дами в синіх рукавичках та її супутника.

– А що, ти вирішила стати пунктуальною?

Барбора не відповіла.

– Коньячку для зігріву? – спитав Борис.

Дівчина заперечно похитала головою.

– Ти чого? – здивувався чоловік. – Вирішила зрадити свої звички? Барбора кивнула.

– Так. І не тільки звички.

– А кого ще? – грайливо поцікавився парубок.

– Всіх. І тебе також.

Вираз обличчя Бориса змінився. Погляд став холодним.

– Може, поясниш? – неголосно, але наполегливо зажадав він.

– А що тут пояснювати?! – Барбора зазирнула в його сірі очі. – Це ти не змінюєшся! Все такий же! Сім'я – робота – фітнес-клуб і молода коханка. Але хтось же має змінюватися, щоб життя минало правильно та цікаво. Ось я і вирішила змінитися. І життя своє змінити. Сподіваюся, на краще! До речі, я вирішила заміж вийти.

– Коли?! За кого? За того рудого клоуна?! – зневажливо засипав її запитаннями Борис, зовсім не здивувавшись почутій новині.

– Ага, за нього! Ми через тиждень їдемо до Парижа.

– Новий рік святкувати?

– Ні, в нове життя.

– То ти що, останнім часом одночасно і з ним, і зі мною?!..

– Ти мені, до речі, колись також Париж обіцяв...

– Не все відразу...

– І не всім одразу! – захихотіла Барбора. – З дружиною ж ти нещодавно туди злітав? І ваше подвійне селфі на Ейфелевій я у тебе на сторінці в фейсбуці лайкнула. Ти помітив? А він, мій рудий клоун, без усіляких обіцянок заробив гроші і купив два квитки на автобус.

– Автобусом у Париж?! – Губи Бориса розпливлися в єхидній усмішці.

Барбора помітила на бульварі якийсь дивний рух. Відволіклася від співрозмовника. Побачила, як п'ять червоних двометрових пляшок кока-коли стомлено чвалають по бульвару. Витягнула з торбинки мобільник і немов забула про Бориса.

– Андрюсе, привіт! Я тебе бачу, тільки не знаю, в якій ти пляшці? – звеселілим голосом заговорили вона в телефон.

Борис ошелешено дивився на дівчину.

– Не скажу! Ти мене все одно не побачиш! Тільки вас п'ятеро! Ану зупинись!

Одна червона «пляшка» спинилася на бульварі і крутонулася навколо своєї осі, розмахуючи руками врізнобіч. Інші чотири пішли далі.

– Тепер зрозуміло! Спасибі! Цілую! До вечора!

Барбора сховала мобільник назад у торбинку.

Борис доволі голосно зітхнув, немов захотів привернути до себе її увагу.

Барбора кинула на супутника показово байдужий погляд і знову втупилася на бульвар. Рекламна процесія кока-коли вже зникла. Інші пішоходи яскравістю барви одягу не виділялися.

– І ти думаєш, що ось цим він зможе вам заробити на життя в Парижі?! – Борис піднявся, одягнув шкіряну куртку. – Буде зле – телефонуй! Пришлю грошей на зворотний квиток. Теж на автобус! Але тільки тобі!..

Борис різкою ходою вийшов із кав'ярні і, немов зумисне, пройшов тротуаром близько-близько до вікон, за якими пила каву літня парочка іноземців і Барбора.

– Ще щось бажаєте? – спитав офіціант.

– Ні, – видихнула дівчина і піднялася з-за столика.

Розділ 5. Лондон

Однокласник Клаудіюса Марюс зустрів їх прямо на платформі автовокзалу «Вікторія». Поки Інґрида роззиралася, Марюс допоміг Клаудіюсу закинути рюкзак на плечі, а потім закинув собі на спину і рюкзак Інґриди. Так що перші кроки по лондонській землі далися їй особливо легко.

– На квартирі нас чекають через три години. А поки можемо погуляти, посидіти в кафе, – повідомив Марюс.

– Так давайте речі в камері схову залишимо! – запропонувала Інґрида і кинула погляд на важке, свинцеве небо над головою.

– По три фунти за місце, – сказав Марюс і заперечно похитав головою. – Краще ці фунти в кафе проїсти!

– Та в нас є п'ятсот фунтів, – похвалилася дівчина, все ще розглядаючи небо над Лондоном і думаючи, що не так уже воно й відрізняється від зимового литовського неба.

– На двох? І все?! – здивувався Марюс. І тут же вирішив змінити тему, зауваживши в очах Інґриди неспокій. – Ходімо! Тут поруч є одна симпатична кав'ярня з майже литовськими цінами!

І Марюс повів прибульців за собою по Воксгол-роуд. Хвилин через десять вони звернули на бічну вуличку і побачили цілий ряд маленьких крамничок.

Присіли в дальньому та темному кутку італійської тратторії, не обтяженої дизайном та особливими меблями. На стінці висіло меню з переліком десятка видів піци. Праворуч від бару – холодильник зі скляними дверима, в ньому – пляшки з колою та фантою.

– Я пригощаю, – оголосив Марюс.

Дві піци на трьох і пляшка коли з трьома склянками. Легкий столик із червоного пластику похитувався на нерівній підлозі, покритій коричневою керамічною плиткою. Інґрида згорнула вже не потрібний автобусний квиток і підсунула під одну з ніжок стола.

Клаудіус нахилився до наплічника Інґриди, витягнув звідти пляшку бальзаму «Три дев'ятки». По-змовницьки зиркнув на Марюса. Той кивнув.

Клаудіус розлив по третині склянки та сховав назад.

– Тут загалом класно, – «Три дев'ятки» розслабили Марюса, і його обличчя немов округлилося через посмішку. – Головне – знайти роботу. А далі: калькулятор у руки й усе можна прорахувати. Можна і на три фунти в день харчуватися, можна на п'ять. Якщо велосипед купувати, то краще вживаний і поганий на вигляд, щоб не вкрали. Зате економія величезна.

– А ти сам де влаштувався? – жуячи шматок піци, поцікавився Клаудіус.

– Я зараз одного серба підміняю на заправці. Ночами. Він на батьківщину поїхав, а мені за ніч по тридцять фунтів платять. Чистими. Господар заправки – араб. Нормальний чоловігя. З ним жодних проблем.

– Тридцять фунтів за ніч? – задумливо повторила Інґрида. – Це непогано...

Квартирка, в яку Марюс привів друзів, містилася в підвальному поверсі вузького чотириповерхового таунгауза за два квартали від метро «Іслінґтон». На віконці – решітка з товстої арматури.

Двері відчинила коротко обстрижена молода жінка в джинсах і довгому светрі синього кольору. Побачила Марюса, кивнула і пропустила гостей усередину. Відразу ж провела Інґриду та Клаудіуса в маленьку кімнатку з полуторним ліжком і віконцем.

– Тут можете розташовуватися, – сказала вона. – Марюс вам усе розповів?

Інґрида, опустивши рюкзак біля ліжка, обернулася на лондонського однокласника Клаудіуса, який зупинився в дверях.

– Ні, Таню, ще не встиг. Зараз усе розповім.

– Ходімо на кухню, там затишніше!

Таня завела їх на маленьку кухню зі старою газовою плитою, умивальником, холодильником і квадратним столиком, за яким ледь

могли б розміститися четверо. Однак цього разу їм це вдалося.

Насамперед Таня увімкнула електрочайник, що стояв на холодильнику. Сіли на табуретки.

– За тиждень сто двадцять фунтів, – сказала вона доброзичливо. – Тільки водою й електрикою користуйтеся економно. Тут ще дві пари живуть, і вам треба буде з ними домовитися про час: хто коли користується кухнею. Влаштовує?

Інґрида кинула розгублений погляд на Марюса. Клаудіус також глипнув запитально на однокласника.

– Це найнормальніші умови, – сказав той неголосно. – Особливо для вашого бюджету. Коли знайдете роботу, самі вирішите: залишатися чи щось інше шукати! Але дешевше в Лондоні нічого не знайдете! Ще спасибі Тані скажете, – він глянув на господиню з удячністю.

Клаудіус також дивився на неї, на її волосся, по якому неможливо було визначити його натуральний колір. Світло на кухню потрапляло з вікна, але позаяк вікно виходило на вузький бетонний колодязь і на залізну драбину, що спускалася з рівня вулиці до вхідних дверей, то і розгледіти саме приміщення в його подробицях без увімкненої під стелею лампочки ніхто б не зміг. Ось і волосся Тані здавалося Клаудіюсу то червоним, то темним, то русявим, і не міг він збагнути: чи це гра його зору, ослабленого півмороком кухні, чи ж справді дівчина так часто міняла колір свого волосся, що воно стало пістрявим і відмовилося «слухатися» нової фарби.

– Гаразд, – видихнула Інґрида.

– Ви, будь ласка, зараз заплатіть, і я вам дам ключі, – наполегливо мовила Таня.

Отримавши гроші, вона піднялася до чайника, що закипів на холодильнику.

– Тільки ви їх не загубіть! – Кільце з чотирма ключами, дзенькнувши, опустилося на стіл. – І нікому не відчиняйте! В усіх, хто тут живе, є свої ключі!

Інґрида кивнула.

Тані зателефонували на мобільний, і вона вийшла, попросивши Марюса дочекатися її.

– Ось бачите, навіть без застави, – сказав він із гордістю.

– А вона господиня? Вона що, росіянка? – зацікавився Клаудіус.

– Ні, господарі – араби, вони десь за кордоном, у Туреччині. А вона у них орендує та перездає. Іноді і сама тут ночує.

– Де ночує? – здивувалася Інґрида. – Тут же всього три кімнати, й усі вони зайняті!

– Не знаю, може, на кухні. Але вона нормальна! Не турбуйтеся!

Через півгодини повернулася Таня.

– Пощастило вам, – сказала. – Тут ще одна пара хотіла вашу кімнату винайняти. Але я їх в іншому місці поселила. У знайомих.

Розділ 6. Дорога на Авґустів.^[4]

Підляське воєводство

Скільки там тієї Європи?! Він її вже пройшов із кінця в кінець десятки разів! І до своєї дерев'яної ноги, і з нею. Найбільше йому подобалася колись Пруссія, Східна Пруссія. Вона була майже рідною, як двоюрідна сестра. Знав її якщо не з народження, то вже явно з молодих років і до того дивного моменту, коли вона розчинилася в історії. Цей момент тривав достатньо довго, кілька років Кукутіса не відпускало відчуття, що десь поруч вариться зупа з квашеної капусти та гороху. У великому казані, що висить на гаку над багаттям. Запах цієї зупи наздоганяв Кукутіса то на одній дорозі, то на іншій. А той єдиний раз, коли він потрапив у Кеніґсберг, ноги занесли його в самісіньке черево Східної Пруссії – ресторан «Блутгеріхт» у погребі королівського замку. І він, напившись пива і наївшись перцевих клопсів,^[5] ніяк не міг і не хотів іти звідтіля. Сидів і все милувався люстрами та підвішеними вітрильниками, і торцями великих бочок із родинними гербами східно-пруських баронів і зображеннями їхніх замків. І пішов тільки, коли над ним у стійці фельдфебеля завмер насуплений і вусатий офіціант, вимовивши лише одне слово «Zeit!», яке прозвучало, як слово «Ordnung».^[6] І тоді, розуміючи, де він перебуває й як тут ставляться до коротких слів, Кукутіс устав і на силу піднявся крутими східцями з підвалу-ресторану з дивною назвою «Кривавий суд» на поверхню Східної Пруссії. Минали роки, і він знову і знову заходив у пруські села та містечка, бачив їх, чув їх, хапав носом запахи їхніх кухонь. І раптом, у якийсь момент, щось змінилося. Вони зникли. Звіялися пруссаки, немов в один момент зібрали свої манатки та запахи і пішли. Ось так жили собі століттями, зустрічалися на шляху, всміхалися своїми особливими дрібними посмішками. Першими і голосніше за всіх на всю Європу відсвяткували винахід барона Карла Фрідріха Крістіана Людвіга

Драйз фон Зауерброна – механічну м'ясорубку. Здавалося б, ну все, прощайте муки з подрібненням ножами м'яса для клопсів, здрастуй, нове, комфортне життя! Але ні, недовго вони раділи появі механічної м'ясорубки! Й ось, мабуть, завис хтось над ними в стійці фельдфебеля, насуплений і вусатий або навпаки – хитро усміхаючись, безвусий. Встав і сказав: «Es ist Zeit».

І вони пропали. Зникли безвісти. Коли Кукутіс уперше задумався про це, проходячи через колишні прусські землі, і спитав у зустрічного поляка, куди поділися прусси, той відповів: «Їх убили литовці!» Поляк, мабуть, литовців не любив і в Кукутісі також литовця визнав. Тому так і сказав. А Кукутіс спочатку повірив. Він згадав, що йому казали про пруссів литовські селяни. А торочили вони, що прусси не вміють любити і тому в них майже не буває дітей. І справді, жодного разу раніше, проходячи через прусські села та містечка, він не бачив дітей, не чув дитячих голосів і сміху. «Вимерли?» – перепитав він. І кивнув. А якщо вимерли прусси, то зрозуміло, чому й сама Пруссія зникла. Розтягнули її по шматках поляки та росіяни. Ну, литовцям також шматочок дістався – Мемельланд, але він і так був литовським. Хоча до литовців був він і шведським, і тевтонським, і лівонським. Однак коли Мемельланд став литовським і повернув собі назву Клайпедського краю, не було в ньому пруссів. Німці були, поляки були, навіть ці дивні мемельландери, котрі розмовляли литовською, але литовцями себе не вважали, також були. А от пруссів не було! Отже, збрехав поляк, той, хто сказав, що пруссів литовці вбили. Історія ж свідчить, що якщо один народ убиває іншого, то земля убитого народу відразу ж переходить до народу-вбивці, але й недобиті залишки вбитого народу продовжують собі тихенько жити на околицях. Але ж немає на околицях Литви жодних пруссів. І землі у Литви більше не стало.

Її як було мало, так і залишилося мало. Хоча в старі часи, багато століть тому, Велике князівство Литовське було найбільшим панством Європи, в яке, до речі, й усі прусські землі входили. І було

тоді Європі в цьому князівстві затишно. І полякам, і пруссам, і тим малим народам, які ще не вигадали, як себе називати.

За спиною Кукутіса несподівано зафиркав кінь, це відвернуло його від піших роздумів, і ступив він злякано вбік, поступаючись тварині дорогою.

– Пру! – гукнув до коняки чоловігa і потягнув віжки на себе, відхилившись назад. Відсахнулися від його розкритого рота сніжинки, що летіли вниз.

– Siada! ^[7] – Чоловік заклично вказав Кукутісу рукою на віз.

Старий підійшов, незграбно підстрибнув, відштовхнувшись здоровою ногою і відвівши трохи вбік дерев'яну. Сів боком, обернувся до візника, кивнув на подяку.

Візник стьобнув рябу коняку коротким батогом, і віз знову рушив у дорогу. Рушив безгучно, що само по собі насторожило Кукутіса. Вже зустрічалися йому в житті безгучні вози, що везли підібраних випадкових попутників у вічність, з якої немає вороття. Траплялися 1918-го, коли війни вже майже не було, але не було й їжі. І тоді села вибирали візника, змашували добре колеса воза, щоб не скрипіли, і відправляли на найближчу путь, аби візник підібрав якогось мандрівника молоденького, вбив, голову відрізав і викинув, а тіло в село на їжу привіз. Тіло без голови й обробляти легше. Голова ж відволікає, змушує вдивлятися, замислюватися: звідки людина прийшла, якого роду, якого кольору очі?

Кукутіс нахилився вперед, щоб на колеса зазирнути, та мало не злетів з воза на вибоїні. Однак встиг помітити, що колеса під возом були від автомашини.

Небо попереду світлішало. Снігові хмари вичерпалися, весь свій запас розгубивши. І хоч дорога була ще вкрита снігом, але він на ній не затримувався, раз по раз оголював гострі, вичавлені ще восени іншими колесами краї колії, заморожені зимовим повітрям.

– Тобі куди треба? – спитав, не обертаючись, візник.

– Прямо, – відповів Кукутіс. – У Париж.

Візник озирнувся. На губах з'явилася посмішка.

- Це ж далеко, за Варшавою! А навіщо тобі туди?
- На похорон.
- Спізнишся!
- Ні. Він ще не вмер.
- Хто?
- Покійник. Небіжчик ще живий...

Візник стеновав плечима й обернув свій погляд на рябого коника, що тягнув віз не надто прудко. Стьобнув його коротким бато́гом, і той побіг швидше, через що і віз затрясло веселіше на мерзлому ґрунті, і Кукутіса кілька разів підкинуло, та так, що він мало спиною на соломі не беркицьнувся.

«Хоче, щоб я не спізнився?!» – подумав про візника Кукутіс, сильніше вхопившись руками за бік воза, на якому сидів.

Розділ 7. Париж

Шоста ранку ще не настала, коли автобус причалив до паризького тротуару в Порт Майо. Відразу ж навпроти кав'ярні, перед якою смаглявий магрибинець підмітав вулицю. Водій увімкнув світло в салоні, та злежала за ніч маса пасажирів заворушилася, стала розпадатися на людські одиниці, що лиш прокидалися.

Андрюс розплющив очі. Кинув погляд на Барбору. Та ще дивилася сни. Будити її не хотілося. Хоча мрія дівчини – прокинутися в Парижі – тепер була за кілька миттєвостей від реальності. Й усе ж Андрюс тягнув ці миті, розтягував їх на секунди та десятки секунд, бачачи, як неспішно і, слава богу, неголосно, підіймалися зі своїх місць інші пасажирки.

Він озирнувся, намагаючись побачити кілька знайомих облич, тих, хто сідав разом із ними у Вільнюсі в цей автобус. Але, дивна річ, пасажирки виходили та входили дорогою в різних містах Польщі та Німеччини. І, мабуть, із литовців, котрі сіли в автобус у Вільнюсі, тільки вони удвох із Барборою й доїхали до Парижа. Решта зійшли раніше, а їхні місця зайняли поляки, словаки та німці. Тепер вони стояли під автобусом і чекали на свої наплічники та саквояжі, заховані в багажному відсіку. А водій не поспішав. Він усе ще сидів за кермом, споглядаючи в дзеркало на салон, і намагався додзвонитися комусь по мобільному.

– Доброго ранку, – прошепотів Андрюс у вушко Барборі.

І та розплющила повіки.

– Париж тебе вітає! – сказав він їй і показав поглядом за вікно автобуса.

А за вікном у цей час повзли вгору по вітрині кав'ярні захисні залізні жалюзі. Всередині вже горіло світло, і в міру підняття цих жалюзі вулиця під вітриною ставала все світлішою та світлішою.

– Для нас відкрили кав'ярню! – прошепотів Андрюс. – Гайда?

Вона кивнула.

Забравши два наплічники, мандрівники зайшли всередину. Забилися в затишний закуток.

Магрибинець, що тепер стояв за барною стійкою, запитально зиркав на Андрюса.

– Кава і круасан. Два! – замовив юнак.

Магрибинець кивнув і вийшов із кав'ярні. Вони залишилися самі, провівши його здивованим поглядом.

– Куди це він? – здивувався Андрюс.

– Яка різниця! Зате ми прокинулися в Парижі, – промовила Барбора. – І тепер будемо тут прокидатися завжди!

Магрибинець повернувся з паперовим пакетом у руці. Пакет ледь помітно парував. Бармен висипав на тацю на барній стійці гарячі круасани. І підійшов до блискучої нікельованої кавоварки.

Автобус, що привіз їх у Париж, повільно рушив із місця і поїхав, відкривши для Андрюса та Барбори протилежний бік вулиці. Там уже світилися вітрини булочної та маленької продуктової крамнички.

Бармен подав каву та круасани.

– Мерсі! – подякував йому Андрюс.

Бармен відповів довгою та незрозумілою фразою.

Андрюс і Барбора презирнулися.

– Як гадаєш, що він сказав? – спитала дівчина.

– Мабуть, що у мене дуже гарна супутниця.

– Ні, він же до мене звертався, – не погодилася Барбора. – Гаразд, треба буде вчити французьку! Чому ми з тобою раніше цього не зробили?

– У нас було мало часу, – Андрюс ковтнув кави. – А коли він був, займалися коханням, а не французькою...

– Ну, тепер треба буде займатися французькою. А кохання може й зачекати!..

– З якого це дива? – жартома обурився Андрюс.

Розділ 8. Анікщяй

Містечко здалося Ренаті цього разу навіть меншим, ніж зазвичай. Немов від морозу зіщулилося. Свій маленький, майже іграшковий «фіат» вона залишила біля цукерні.

Пройшлася до костелу Святого Матаса. Перехрестилася перед брамою. Помилувалася його двома симетричними загостреними вежами, що стриміють у небо. Дивно, кому це спало на думку саме в їхньому маленькому Анікщяї збудувати найвищий костел у Литві? Чому в Анікщяї? Але спитати вже нема в кого, всі, хто загадав і збудував, давно янголи і давно там, на небі!

Рената перенесла погляд зі шпилів башточок костелу на веселе, не затьмарене ні хмарами, ні сніговими хмарами зимове небо.

І тут радісний спокій порушив дзвінок мобільника.

– Вітаю! – пролунав бадьорий голос Вітаса, немов він тільки-но вистрибнув з-під холодного душу. – Даруй, я сьогодні не приїду. Ще не все залагодив. Зате знайшов наймачів на квартиру! Ти вже речі зібрала?

– Ні, не зібрала.

– А з дідом побалакала?

– Увечері побалакаю.

– Ти чимось заклопотана?

– Так, – зізналася Рената. – Мені не дуже й хочеться їхати!

– Але ми ж вирішили! – вигукнув Вітас. – Твоя машина, мій бензин, наше майбутнє!

– Гарно, – спокійно відреагувала на пишномовність Вітаса Рената. – Ти б міг стати спічрайтером у президента!

– Може, й буду! Тільки не у нашого! Вранці зателефоную, а завтра до вечора приїду. О'кей?

Потім у маленькій затишній кав'ярні на вулиці Баранаускаса вона пила м'ятний чай. Пила і дивилася у вікно. Споглядала на майже безлюдну вулицю, що вихиляє будинками, не визнає прямих ліній і

прямих кутів, таку типову для маленького містечка Анікщай, біля якого вона виросла під наглядом дідуса Йонаса та бабусі Северюте. Згадала себе шестирічною. Тоді дідусь був молодший і не такий замислений, як зараз. Тоді у нього був кінь і візок, на якому він їздив у місто. Тоді він був поступливий, бо вдома командувала бабуся Северюте. Вона командувала, а він хитро посміхався. Й іноді робив те, що вона казала. Северюте пишалася чистотою в оселі, яку сама і наводила. Через цю чистоту дід Йонас улітку залишав черевики на порозі та заходив у господу в шкарпетках або босоніж. Бабуся якось вирішила, що Рената любить пиріжки з яблуками і пекла їх щотижня в суботу. Пиріжки були смачні, але дідові вони подобалися більше, ніж Ренаті. І він намагався з'їсти їх більше, ніж онука. А бабуся Северюте, знаючи про цю його слабкість, витягнувши гарячі пиріжки та закликавши Ренату на кухню, не відходила від столу, поки внучка не з'їсть стільки, скільки може. І тільки після того, як дитина вимовляла жалібним голосом: «Більше не можу!», тільки тоді Северюте кликала діда, але наодинці з рештою пиріжків його не залишала. Зате витягала пляшку наливки власного виготовлення та стару срібну чарочку. Адже колись вона вирішила, що дід Йонас любить наливку, і стала робити її з вишень, слив і малини. І дід Йонас справді полюбив бабусину наливку, полюбив так само сильно, як її ж пиріжки з яблуками. Ну а запивати ковтком холодної, з льоху, наливки теплий пиріжок – більшого задоволення для Йонаса й не існувало.

А коли Северюте не повернулася з лікарні, все в їхньому житті з дідом змінилося. Час пиріжків із яблуками минув і більше не повертався. Щоправда, в погребі ще стояло кілька бутлів із наливками, і дід щовечора навідувався туди зі скляночкою, маленькою, гранованою стограмовою скляночкою. Стара срібна чарочка кудись згинула, і скільки не намагався дід Йонас, а знайти її так і не зміг. У льох він відніс стілець, щоб не підіймати бутель в будинок. І ось, бувало, спуститься, наповнить собі скляночку, посидить, поміркує.

Якось Рената перелякалася, коли раптом помітила, що час наближався до півночі, а діда ще вдома немає. У льох він пішов близько сьомої! Тринадцятирічна на той момент дівчинка перелякалася на смерть, не знаючи, що робити. Спочатку подумала, що дідусь помер, і від жаху ввімкнула по всьому будинку світло та забилася в закуток кухні. Але потім раптом подумала, що він міг впасти зі сходів і вдаритися або зламати ногу. І так лежить і чекає, коли ж онучка прийде йому на допомогу!

Нелегко було Ренаті змусити себе здійнятися на ноги, але, врешті-решт, озброївшись ліхтариком і взувши гумові чоботи, вона таки вийшла з оселі. На порозі зупинилася і прислухалася. Дзенькнув поруч ланцюг: їхній пес Барсас визирнув із будки.

«Якщо не гавкає, отже, чужих немає!» – подумала Рената і пішла сміливіше до льоху, підсвічуючи собі шлях.

Спустилася, зазирнула в цю завжди холодну кімнату з полицями обабіч стін і нішею для картоплі й інших овочів у кінці приміщення.

Дід сидів на стільці прямо під палаючої лампочкою спиною до Ренати. Сидів нерухомо, через що дівчинка подумала, що він мертвий. Затамувавши подих, вона обійшла його і присіла перед Йонасом навпочіпки, вдивляючись в опущене обличчя.

– Діду, ти помер? – спитала переляканим голосом.

Голова Йонаса сіпнулася, підвелася. Він розплющив очі і тут же з його руки випала на підлогу льоху порожня гранована скляночка. Випала й покотилася, цокаючи гранями по твердій, затоптаній до блиску підлозі.

– Що? – вирвалося у діда Йонаса.

– Ти не помер? – прошепотіла внучка.

– Я не помер, – захитав головою дід. – Йонаси не вмирають. Я просто заснув... Вибач!

Вона взяла його за руку і повела до сходів.

Дід потім ще кілька разів вибачався.

Пояснив, що того вечора випив останню скляночку бабусиної наливки і так йому сумно стало, немов знову і цього разу вже, певно,

назавжди попрощався зі своєю Северюте. Вирішив сидіти в льосі, поки не прийде смерть, забувши про внучку. А замість смерті прийшов сон, а потім прийшла й онучка, перелякана та бліда.

– А у вас є пиріжки з яблуками? – спитала, обернувшись до офіціантки, Рената.

– Є з журавлиною та чорницею, – відповіла білява дівчина-офіціантка. – Будете брати?

Рената заперечно похитала головою.

Миготів по обидва боки дороги зимовий ліс. Високі сосни стояли, впершись кронами в небо, й їхні стовбури здавалися напруженими струнами величезної арфи. Торкнися, й одразу задзвенять!

Поруч на пасажирському сидінні – пакет із продуктами з супермаркету. На підлозі під сидінням – ще один. Запас на дві кухні.

Звернула з асфальту на мерзлу вкочену гравійку. Тут уже маленький червоний «фіат» зменшив швидкість. Залишилося позаду старовинне кладовище за дерев'яним парканом. Сніг перед його ворітьми і хвірткою лежав незайманий. Ніхто після того, як він випав, до давно померлих не навідувався.

Далі два нові дерев'яні будинки, збудовані на місці старих хутірських. На тому ж фундаменті. Так тут заведено. Потім лісок і ще один хутір, тільки той уже сучасніший, ціла ферма! Там і корівник, і свинарник, і два трактори.

Мерзла укочена бічна доріжка з гравію повернула до цієї ферми, а Рената поїхала далі. По її особистій доріжці, по коліях, витиснених у снігу, що осів під колесами її маленької машинки. Ще п'ять кілометрів, і вона буде вдома. Вдома у себе, й удома в діда Йонаса. Їхніх двох «домів» під одним дахом. Просто один дивиться вікнами на північ, а другий – на південь.

Пес Барсас вискочив із будки і заметляв хвостом, побачивши знайому машину. Маленький червоний «фіат» спинився біля комори.

Рената занесла пакети в коридор. Роззулася. Один пакет залишила біля зелених фарбованих-перекрашених дверей діда. Другий занесла до себе.

«Треба буде щось смачне на вечерю приготувати і діда покликати!» – вирішила вона.

Повернулася в коридор, постукала в зелені двері, штовхнула їх. Ті відчинилися.

– О! Приїхала! – зрадів Йонас. – Які в світі є новини?

– А що, треба було газети купити? – спитала Рената, намагаючись згадати, чи просив її про це дідусь.

– Ні, навіщо мені газети! Що там у місті? Може, щось нове бачила? Може, збудували щось?

– Ні, – на ходу відповіла Рената. Занесла пакет із їжею на кухню, розклала покупки на столі. Частину в холодильник сховала, частину – в шафку біля плити.

– Все по-старому. Нічого нового! Згадувала там бабусині пиріжки з яблуками...

– Так, – дід кивнув. – Пиріжки... Завези мене якимось туди, в місто. Давненько не був.

– Звісно! Ти сьогодні ввечері у мене повечеряєш?

– О! А я думав тебе до себе кликати! – зізнався дід.

– Ну тоді давай я вечерю приготую, а їсти будемо у тебе! Гарзд? – запропонувала Рената.

– Тобі треба в політику йти, – посміхнувся дід. – Згоден. А що приготуєш?

– Ще не знаю, але спробую щось смачне! – пообіцяла Рената.

Повернулася до себе.

Задумалася про Вітаса. Згадала нещодавню «Шенгенську ніч», згадала гостей і веселу атмосферу очікування від опівночі дива. Інґрида та Клаудіус уже в Лондоні, Барбора й Андрюс – у Парижі. Вітас сказав, що вони йому вже телефонували. Вони в захваті. У них все чудово!

Може, якби Вітас приніс їй квитки на потяг чи на літак і стояв би над нею, поки дівчина не збере речі, тоді б і вони вже були зараз десь в Італії. Але Вітас – практичний, він усе ж ветеринар. Вирішив, що вони поїдуть її автівкою. А їхати треба через усю Європу. Машина

маленька, слабенька. Довезе? Але навіть не це головне! Навіщо? Що робити їм, литовцям, в Італії? Подивитися на Рим і Венецію? Авжеж. А потім?

Уся ця історія з «Шенґенською ніччю» зараз здавалася Ренаті продовженням фестивалю «Be2gether», де вони всі й познайомилися наприкінці серпня. Драйв, який захопив їх у вир музики та спілкування, був занадто сильним, щоб йому чинити опір. Та й не було причини чинити опір. А потім жартівливе одруження! Хтось же вигадав усе це. Хтось придумав, а вони з радістю взяли участь і після цього, як після справжнього одруження, влаштували в окремому наметі потрібне весілля без гостей. Кожен був одночасно і нареченим, і гостем на весіллі своїх друзів. А потім, коли прощалися, домовилися відсвяткувати разом «Шенґенську ніч». Ця ідея, здається, спала на гадку Барборі. Вітас зрадив, але сказав, що у нього в Каунасі не можна: занадто маленьке помешкання, хоч і своє власне – подарунок від батьків на честь закінчення ветеринарної академії. До Інґриди, яка живе в Пренаї, далеченько. Клаудіюс та Андрюс своїм мовчанням дали зрозуміти, що також не зможуть стати гостинними господарями. І тільки у Ренати виявилось достатньо місця, щоб влаштувати це свято. Вона жила на хуторі Пієнаґаліс, на цьому литовському хуторі, на своїй землі, вкритій снігом. І їздила вона в Анікщай двічі, зустрічаючи з автобуса друзів і відвозячи їх у будинок. А наступного дня після «шенґенської забави», коли всі відіспалися та пообідали, відвезла їх назад на Анікщайський автовокзал. Відвезла за один раз, здивувавшись, що в її маленькому «фіаті» на задньому сидінні вмістилося аж четверо пасажирів! А вони не тільки вмістилися, а ще й реготали всю дорогу. Дуже вже їх назва хутора розсмішила. Пієнаґаліс – коріння молока. «У тебе ж жодної корови!» – реготав Клаудіюс. «А яке в молока може бути коріння?» – питала теж із посмішкою на обличчі Інґрида. Рената кермувала машиною і на їхні запитання тільки стенала плечима. І сама при цьому думала про «коріння молока». Адже й її колись ця назва – Пієнаґаліс – здивувала. Коли була зовсім маленькою. «Все

має коріння, – відповідала тоді на її цікавість бабуса Северюте. – У каміння, в історій, у трави й у молока. Коріння молока дуже схоже на коріння трави! Якщо молоко на траву пролити, то піде воно в землю по корінням трави...»

Голос бабусі Северюте пролунав у пам'яті Ренати дзвінкіше, ніж зазвичай.

Тепер чотири пасажери зі заднього сидіння роз'їхалися по двоє в дві країни, а ті, хто сидів на передніх, залишилися наразі вдома, в Литві.

– То що ж приготувати? – спитала себе Рената.

Дід Йонас зізнався, що про вечерю почав думати з обіду, якого вирішив не їсти. Апетит уже не той, що раніше. Зовсім не той. По два апетити на день не навідується! Тому вирішив зберегти той єдиний, що ще з'являвся у нього в думках і бажаннях, на вечір.

На кухонному столі по центру – дерев'яне кружальце: підставка для каструлі чи казанка, дві тарілки, виделки, ножі. І дві чарочки. Строго, по-прусському. Нічого зайвого.

Коли Рената внесла на його половину чавунний казанок, терпкий запах заповнив усю кімнату. Дід звеселів, вловивши простий і знайомий аромат тушкованих свинячих реберець із картоплею.

– Ти ж зі мною вип'єш трохи? – спитав він, уже сівши, дивлячись на онуку, котра накладала гаряче в його тарілку.

Не чекаючи відповіді, налив собі й їй гіркого бальзаму.

– Діду, – Рената сіла за стіл, – ну давай, смачного!

Йонас захопив міцними пальцями свиняче реберце, підніс до рота.

– Чим простіша їжа, тим смачніша, – вимовив він перед тим, як зняти з кісточки зубами м'ясо.

– Не поспішай, гаряче! – попередила Рената.

– Це не я поспішаю, а мій голод! Не дарма я його з ранку накопичував! Гарний светрик! – Дід кинув уважний погляд на онуку. – Під колір машини купувала?

– Майже! Я ж спочатку машину купувала під колір старого улюбленого светра. Ти його вже не пам'ятаєш... Майже такий же

червоний... А потім новий светр – під колір машини.

– Чому ж не пам'ятаю, пам'ятаю! Він у тебе ще, як гольф, на шиї манжетою закручувався! А що з роботою?

– Звільнилася.

– Це я вже помітив. А нову знайшла?

– Ще ні. Треба вирішити, що хочу робити.

– Ну так, продавщицею, мабуть, нудно...

– Ні, не нудно. Можна багато книжок прочитати... Покупців зараз в Анікщяї стало менше. Всі, у кого машина є, в Паневежис за покупками їздять. Там вибір більший! Тобі, діду, також, до речі, треба щось купити. А то носиш усе старе!

– Старі носять старе, а нові – нове! Я ж не винен, що раніше так шили, що двадцять років носити можна!

– Винен, – засміялася Рената. – Певна річ, винен! Сам же ж шив!

– Шив, маю гріх, – закивав головою старий. – То куди тепер працювати підеш?

– Поки що не знаю... Ми з друзями вирішили пошукати роботу в Європі...

Дід Йонас завмер. Очі на мить зробилися скляні.

– В Європі? А ми тут де? – після паузи перепитав він. – Це ти з Вітасом вирішила?

– Це ми вшістьох вирішили. Наші друзі вже поїхали і влаштовуються, а ми наразі ще тут...

– А ти з Вітасом давно знайома?

– З серпня. Він хороший. Ветеринарну академію закінчив. Уже працює.

– Справді? Нехай він нашого Барсаса подивиться!

Йонас важко зітхнув, подивився на свою чарочку, наповнену бальзамом, підняв руку та тут же опустив знову на стільницю.

– Чорна діра – ця Велика Європа, – промовив він. – З неї не повертаються, не відгукуються...

Рената замовкла. Вона і до вечері знала, до чого призведе ця розмова. Але що було вдіяти? Казати щось треба!

– Як звали твою матір, мою доньку? – Йонас перейшов на шепіт.

– Юрате, – відповіла також пошепки Рената.

– А твого батька?

– Римас.

– Ти їх пам'ятаєш?

Рената мовчала. Вона заплющила очі. Не хотіла, щоб дід бачив сльози.

– Кого ти пам'ятаєш? – продовжував шепотіти запитання дід Йонас. – Бабусю Северюте пам'ятаєш?

Онучка кивнула.

– Моя Юрате та Римас залишили тебе з нами, коли тобі ще й шести не виповнилося. Поїхали на півроку в Англію на заробітки... І де вони? Де їхні зароблені фунти? Куди вони зникли? Що з ними ця Європа зробила? Вона їх просто вбила!

Рената піднялася з-за столу, розмазала сльози долонями по щоках.

– Я зараз, вибач, діду! – сказала і вийшла.

Повернулася через кілька хвилин, умита.

Якийсь час їли мовчки. На кухні у діда було тепліше та затишніше, ніж у Ренати. Вона раз по раз зиркала на всі боки. Здавалося, все тут із дитинства знала, кожен вбитий у стінку і загнутий цвях, на якому висіла то каструля, то друшляк. І все одно оглядатися тут було цікаво. Думки легко підпорядковувалися цікавості, лишаючи в спокою теми важкі, що викликають смуток й іноді – сльози.

– Одягнися, підемо на зірки подивимися! – запропонував дід Йонас, коли чай уже допили.

Вони вийшли на поріг. Дід у накинутому на плечі старому сірому драповому пальті, внучка – в китайському пуховику.

Зірки палали яскраво на темно-синьому небі. Здавалося, що вони віддзеркалюються на білій скатертині снігу.

– Он там і там років із десять тому по вечорах світилися вікна, – дід показав рукою в бік занедбаних сусідніх хуторів. – Цей помер, – він затримав витягнуту руку, потім повів її далі, – цей потонув, цей спився, ці поїхали на заробітки... Я тут останній... Якщо ти поїдеш...

- Я ще не знаю, – зізналася Рената.
- Хочеш, я тобі пальто пошию? У мене десь сувій драпу лежить, сіро-блакитний, йому зносу не буде! – запропонував раптом старий.
- Ти вже років десять голку в пальцях не тримав!
- Вічний «Зінгер» працює, та й пальці ще міцні... Пальто, природно, до кольору машини не підійде, – він усміхнувся. – Під нього доведеться купувати ще одну машину, антикварну...
- Згода, – Рената кивнула. – Тільки потім пришиєш під петлю лейбик «Зроблено в Китаї».
- Ні, – дід захитав головою. – Пришию: «Зроблено в Литві. Фабрика Йонаса»!

Розділ 9. Лондон

М'яка лондонська зима спочатку втішила Клаудіюса. Все місто святкувало Різдво, гамірно та весело. По Оксфорд-стрит вешталися юрби туристів. Суцільна молодь. У лівому вусі дзвеніла іспанська мова, в правому – польська. А Клаудіюс стояв на розі Оксфорд-стрит і Бервік-стрит, встромивши свою жердину з рекламним щитом в асфальт тротуару. Напис на жердині справді привертав увагу перехожих: «Буфет за 5.99, їси, скільки заманеться!» І стрілка, що вказувала на бічну вуличку, де розмістилася та сама китайська забігайлівка, яка забезпечила його першим лондонським заробітком. У першу годину Клаудіюс навіть лічив, скільки людей його щит звернув із дороги і відправив підкріпитися до китайців, але потім перестав.

Інґрида волочилася крамницями, час від часу навідуючись до свого коханого. Раз принесла каву в паперовому горнятку з пластиковою накривкою. Другий раз – ситний пиріжок із картоплею.

– Може, підемо посидимо в кав'ярні? – запропонувала вона, підійшовши до Клаудіюса вже десь о четвертій. – Я всі магазини в окрузі обійшла! Більше нічого робити!

– До восьмої не можу, – втомлено видихнув хлопець. – «Довгий» сказав, що якщо прийде і мене не застане, то за день не заплатить!

– Цікаво, а тут можна отримати роботу напряму?! – пирхнула Інґрида. – Так, щоб не за когось працювати, а за себе?

– Треба шукати, – впевнено промовив Клаудіюс. – Ще кілька днів тут простою, а більше – ні! Вже ноги гудуть!

– А мені що робити? – спитала розгублено Інґрида.

– Піди в національну галерею! Вона безкоштовна та велика!

– Гаразд, – дівчина покійно кивнула. – Піду закохуватися в світові шедеври!

«Довгий» з'явився тільки о чверть на дев'яту, коли Клаудіюс, опутивши щит-показчик догори дриґом, притулив його до стіни

кутової крамниці одягу між вітринами, а сам сидів навпочіпки, спираючись спиною об ту ж стінку. Настрій був гидкий. Він уже думав, що його просто кинули, як якогось розтелеху.

Інґриді ж настрої приятеля не просто передався, а передався в обтяженому варіанті. Вона стояла на розі біля входу в магазин, скляні двері якого раз по раз роз'їжджалися та з'їжджалися, щоразу при цьому викидаючи на вулицю потік теплого повітря. Інґриді було холодно та нудно, але найбільше їй було прикро за Клаудіюса.

Однак «Довгий» усе ж з'явився. Відлічив Клаудіюсу тридцять фунтів – по три за кожну годину роботи, і підказав, що тепер він може віднести щит-показчик у китайський ресторанчик і його там безкоштовно погодують.

– А її? – поцікавився Клаудіюс, показавши рукою на Інґриду, котра стояла трохи віддалік.

– Її? Нехай на вулиці зачекає! А ти візьми це, – він передав хлопцеві маленький пластиковий пакет. – Поклади його в кишеню куртки і потихеньку накидай туди всього. Краще шматочки свинини та курки!

Китайці – юнак і дівчина, що прибирали з вільних столиків посуд, – побачивши рекламний щит-показчик у руках Клаудіюса, привітно закивали. Кинули погляд на Інґриду, котра зайшла з ним. Старший китаєць забрав із його рук щит, відніс у підсобку. Потім показав рукою на буфетний прилавок, на якому під склом у металевих прямокутних контейнерах ще залишалася всіяка їжа. З кожного стирчала ручка великої ложки.

Клаудіюс показав китайцеві пальцем на Інґриду. Той зрозумів безсловесне запитання і, чемно всміхнувшись, кивнув.

Вони взяли по тарілці, наповнили її кисло-солодкою свининою, овочами, куркою, підсмаженою з ананасами і горіхами кеш'ю. Сіли за чистий столик і почали наминати смачну, екзотичну вечерю.

Коли захотілося пити, Клаудіюс підійшов до холодильника зі скляними дверцятами. Але тут знову з'явився китаєць і пояснив, що

за фанти і ко́ли треба платити. Клаудіюс повернувся на місце, і тут же їм принесли літрову фігурну пляшку з водою та дві склянки.

– Ну що, ми тут виживемо? – спитав роблено бадьорим голосом Клаудіюс.

Інґрида подивилася на нього сумно.

– Мусимо вижити, – сказала вона. – Треба тільки знайти нормальну роботу! І знайти її самим!

До Іслінґтона їхали на другому поверсі автобуса, на передніх сидіннях. Вечірнє місто, що пропливало повз із висоти «даблдеккера», діяло як заспокійливі ліки. У Клаудіюса трохи паморочилося в голові. Язик ще відчував кисло-солодкий соус. Ноги продовжували гудіти, але водночас настало умиротворення і навіть десь поруч із його думками ховалася радість від того, що через хвилин двадцять вони повернуться в свою кімнатку, де буде майже тепло та затишно і де вони зможуть відпочити й, якщо залишаться сили, потеревенити, поміркувати вголос про наступні кроки з пошуку власного місця, власного життєвого простору в цьому величезному та дуже зайнятому самим собою місті.

Сходи́нки, що спускалися до дверей, були освітлені кухонним вікном. За столиком хтось сидів.

– Добре, що ми вже поїли, – промовив Клаудіюс, витягаючи ключі з кишені.

У кімнатці вони зняли куртки, роззулися, прилягли на ліжко, накрите старим пледом.

– Чимось пахне, – Інґрида підняла голову.

Клаудіюс принюхався.

– Сусіди на кухні курять, – сказав він. Нахилився, зазирнув під ліжко і раптом зареготав.

– Ти чого? – здивувалася Інґрида.

– Минулі мешканці свій антикваріат забули! – Він підняв із підлоги червону гумову грілку, наповнену холодною водою.

– Може, залити окропом? – спитав весело в Інґриди.

– Не треба, – відмахнулася вона й усміхнулася. – Ти будеш моєю
грілкою!

Розділ 10. Париж

Рю де Бельвіль котилася вниз у напрямку площі Республік, як м'ячик по схилу пагорба. Крокувалося весело, та й небо, синє та легке, як ситець, що проглядає через тонку павутину хмар, бадьорило та додавало оптимізму.

Барбора й Андрюс йшли, тримаючись за руки, але раз по раз відпускали один одного, щоб обійти жінку з візочком, котра йшла назустріч, або пенсіонера з продуктовою торбою-візком.

Все у них вийшло напрочуд швидко та безболісно. Нехай торочать, що інтернету довіряти не можна. А ось вони ще до від'їзду познайомилися у фейсбуці з литовцем, котрий уже десять років живе в Парижі. Він їх через соцмережу познайомив із поляком, а той підшукав для молодії симпатичної пари маленьку однокімнатну квартиру поруч із метро «Жардан», на вируючій життєвій вулиці з десятками крамничок, цукерень і дешевих перемовних пунктів. Половина привезених грошей пішла на заставу й аванс за цю «кавалерувку», як називав її поляк, зате квартира була чистенька, а кухня, хоч і мікроскопічна, вміщала в себе все необхідне для нормального життя. На низькорослому холодильнику стояла мікрохвильовка, на ній – електрочайник. Праворуч від холодильника – мийка. Власне, ось і вся кухня – метра зо два завширшки і стільки ж – углибину. Довжини тут не було. Зате не було і дверей, просто кухонна ніша, в яку заходиш безпосередньо з кімнатки з одним вікном, одним столиком під цим же вікном, широким ліжком під стінкою і дивною шафою в закутку. Дивовижа її полягала в тому, що шапка застібалася на блискавку і зроблена була з білої тканини, натягнутої на прямокутний металевий каркас. Практично й сучасно.

А над ліжком висів аматорський портрет кучерявої африканки з білозубою посмішкою, намальований гуашшю і навіть нерозбірливо підписаний художником. Картонка висіла без рами. Квартирку

здавала їм звичайна молода французенка, худенька, коротко обстрижена, котра ледь розмовляла англійською. Отже, портрет африканки, що висів над ліжком, явно не був її родинною реліквією.

Між крамницею арабського різника з вивіскою «HALAL»^[8] над вітриною і турецької кебабною був затиснутий звичайний паризький бар.

Вони зайшли в його двері так само впевнено, як заходили в бари та кав'ярні Вільнюса.

– Deux cafés!^[9] – чітко, з гордістю вимовив Андрюс одну з перших вивчених французькою фраз.

Вони стояли з Барборою біля барної стійки та насолоджувалися «паризьким моментом», ритуалом, про який вони і раніше знали. Кава біля барної стійки – найдешевша. Один євро. Варто сісти за столик поруч, й її ціна підскочить до двох. А якщо ще вийти на вуличну терасу, то там той же еспресо буде коштувати два п'ятдесят. Але тут тераси не було, а пити каву стоячи біля барної стійки додавало особливого задоволення. Вони почувалися парижанами. І почувалися б парижанами до останньої краплі кави в горнятку, якби бармен, худий гостроносий француз, не ввімкнув раптом пультом телевізор, що висів на кронштейні під стелею, і не спитав їх про щось французькою, киваючи на телеекран. Тут уже довелося Андрюсові розвести руками.

– Pas Français, English, – сказав Андрюс.

– Pas English, Français,^[10] – відповів бармен, але вимовив це з посмішкою цілком привітно, так, немов вони мирно домовилися не розмовляти через відсутність спільної мови.

А на рю Бельвіль випали вслід за зграєю хмар, що пролетіли, промені сонця. Вулицею застрибали сонячні зайчики від скляних дверей магазинчиків і ресторанів, що прочинялися та зачинялися то тут, то там.

Андрюс витягнув із кишені куртки пухнастий червоний клоунський ніс на гумці, почепив його.

Малюк, якого назустріч вела молода мама-китаянка, залентував щось китайською. Його мама також глянула на клоунський носик і заусміхалася.

На розі біля китайського супермаркету Андрюс зупинився й озирнувся. Тут було людно, але люд не був французьким: араби, китайці, африканці, магрибинці. Хоч настрій і спонукав Андрюса до веселої вуличної клоунади, але ця публіка не вселяла впевненості, що його перший паризький сольний номер виявиться успішним. І вони рушили далі.

Тепер це була вже інша вулиця, рівна, не така яскрава, але ще жвавша та залюднена. По обидва боки тягнулися нескінченні магазини одягу та взуття, іноді розбавлені крамницею з валізами, перед якою на тротуарі, «скуті одним ланцюгом», щоб не вкрали, стояли цілі валізні родини: від маленьких несесерів, які дозволялося брати зі собою в літак як ручну поклажу, до скринь, в яких могла б поміститися й людина середньої статури.

Повз промайнули ще дві паризькі кав'ярні, за барними стійками яких звичайні парижани, французи, пили повільно свій еспресо за євро, зануривши погляд у газети, що лежали поруч.

А попереду вигулькнула карусель, і вона крутилася! Очі Андрюса спалахнули азартом. Він прискорив крок, Барбора ледве встигала за ним. Зупинилися біля каруселі посеред площі Республік. На карусельних кониках кружляли діти, а мами та няні стояли поруч і махали їм руками.

Барбора кинула погляд на Андрюса. Потім озирнулася навколо, намагаючись здогадатися: куди він зараз встане, щоб привернути до себе увагу. Між бровкою дорожньої розв'язки та каруселлю місця було замало, хоча саме тут якраз і проходили люди, котрі перетинали площу. За каруселлю відкривався вільний майданчик, а далі стояв пам'ятник. «Мабуть, під пам'ятником!» – вирішила Барбора.

І помилилася.

Андрюс зробив два кроки вперед і, жестом попросивши її не підходити, закрутився на місці, як турецький дервіш. Мами та няні озирнулися на нього здивовано, але його червоний клоунський ніс ніби виправдовував таку поведінку. Йї їхні напружені спочатку погляди заспокоїлися.

А Андрюс зупинився, скорчив здивовану фізію і став махати дітям, що кружляли на каруселі, які також його помітили і тепер, як тільки клоун з'являвся в їхньому кругозорі, розглядали його жадібно та з цікавістю.

А коли карусель сповільнила своє обертання та зупинилася, і мами з нянями познімали своїх малюків із конячок, дітлахи самі потягнули дорослих ближче до чоловіка з червоним клоунським носом.

Тут уже Андрюс розійшовся не на жарт. Барбора споглядала на нього і не могла збагнути, чим, крім носа, він привертає увагу цих діточок. Може, рудою шевелюрою? Адже клоуни часто руді. А він до того ж рудий від народження! Андрюс просто нахилився, махав руками, робив вигляд, що втрачає рівновагу й ось-ось впаде. Опускався різко навпочіпки і заглядався по-собачому в небо. Коротко кажучи, пустував від душі. Діти сміялися, мами з нянями всміхалися, перемовляючись між собою.

«Цікаво, на скільки його вистачить?» – спитала себе Барбора.

Хвилини через три клоун сповільнив свої рухи і немов поплив, захитався, не зводячи з дітей погляду. Потім схопився руками за голову і ніби став її руками нахилити. І сів знову навпочіпки.

Висока струнка мулатка відпустила руку білого малюка, щоб витягти з гаманця монетку. Підійшла, поглядом шукаючи, куди б її опустити.

Андрюс знімав на мить, мабуть, допетрав, що бракує горнятка або тарілки для гонорару. Тому просто простягнув свою долоню. І монетка лягла в неї, заманливо блиснувши на сонці. Ще три жінки потішили його своєю щедрістю, а решта, забравши дітей, пішли.

– Ну от, Барбі, можемо ще кави випити! Тут досить! – зраділо повідомив Андрюс.

– Я більше кави не хочу! – твердо заявила вона. – А ось перекусити було б незле.

Андрюс озирнувся вусібіч. Зупинив погляд на новій групі мам-няньок із дітьми, котрі з'юрилися біля каруселі.

– Ну, тоді зачекай ще трохи, а я попрацюю! Щоб на щось смачненьке вистачило! – запропонував він.

Розділ 11. Пієнаґаліс. Неподалік від Анікщяя

– Природа Різдво не святкує, тільки людина! – сказав старий Йонас у відповідь на пропозицію Ренати прикрасити не тільки ялинку в будинку на половині діда, а й ялинку, що виросла за коморою ближче до лісу.

Рената сперечатися не стала. Тим більше, що сама сумнівалася, чи вистачить у них прикрас аж на дві ялинки. Коробки з ялинковими іграшками – старі та різних розмірів – дід приніс із комори. Пригадати, де вони там лежали, внучці Йонаса так і не вдалося, та й не було часу.

Дід Йонас сам приніс із лісу ялинку, вже підрубав нижні гілки, щоб глибше запхнути її у відро.

У картонці, яка ще зберегла приклеєний ярличок із написом «Годинник настінний», лежали, загорнутими в газетний папір, із півтора десятка прикрас. Рената звільнила їх від паперу і виклала, щоб легше було вирішити: яку кульку або яку святкову фігурку на яку ялинкову гілку повісити. Перед нею тепер лежали два старовинних прусських Діда Мороза розміром із долоню кожен. Один – одягнений у червону м'яку шубку з ґудзиками-перлінками, на голові – червона шапка, а другий – у білій шубі та коричневій шапці і з яскраво-червоними плямами рум'янцю на ляльковому веселому личку. Поруч із ними – дві снігуроньки, одягнені так, що здогадатися, котрому з Дідів Морозів кожна становила різдвяну пару, нікому б важко не було.

Після підвішування снігуроньок та їхніх білобородих дідів Рената прикрасила ялинку кульками радянського часу та різнобарвними янголятами – новими і дуже старими.

Дід Йонас тим часом заніс у кімнату дві набиті полотняні торбини. Прибрав усе зі свого підвіконного круглого столика, розв'язав торби.

З однієї витягнув пучок сіна і став акуратно розкладати його на стільниці. Дістав ще пучок, покрити стільницю так, що й дерево її перестало крізь сіно прозирати. Потім розв'язав другу торбину і витягнув звідти сухі польові квіти. Розклав їх поверх сіна, від чого стільниця стала схожою на галявину в глибоку осінь – поверх жовтого сіна висхлі сині зірочки квітів, як зорі розсипані.

Відійшов Йонас на два кроки від столу, помилювався своєю роботою. Потім повернувся і став руками сіно з квітами притискати, особливо в тих місцях, де вони вгору стирчати намагались.

Після цього попросив Ренату допомогти білосніжну лляну скатертину поверх сіна і квітів постелити. Опустили вони її з двох боків акуратно.

– Гайда тепер до тебе, твій стіл прикрасимо! – скомандував дід, підхопивши обидві вже легкі торби.

Рената пішла за ним на свою половину. Її стіл був більший, овальний. За ним могло поміститися до дванадцяти гостей. На її стіл, як їй зараз здалося, сіна та висушених польових квіточок може й забракнути.

Та насправді вистачило. Дід Йонас, здавалося, встеляв її стільницю сіном і квітами набагато старанніше, ніж свій власний круглий столик. Коли рівняв сині висхлі квіточки, в очах його крізь товсті лінзи окулярів блиснули сльози. І він зняв окуляри, витер очі тильним боком великої долоні, після чого знову начепив окуляри на ніс і продовжив, намагаючись зробити так, аби квіточки по сіну були розсіяні більш-менш рівномірно.

«Навіщо? – думала, спостерігаючи за ним, Рената. – Все одно ж згори ляже лляна скатертина, і тільки ті, хто готував різдвяний стіл, знатимуть, що між традиційною дюжиною страв і стільницею, на якій вони, ці страви, начебто стоять, лежить висхле поле минулого літа».

Старовинна лляна скатертина з ледь помітним білим по білому візерунками лягла на великий овальний стіл. Дід Йонас завмер на мить, озирнувся, немов давно не заходив на половину внучки.

– Ну, гаразд, підемо, займемося нашим столом. А їхній стіл, – він подивився на тільки-но покрите лляною скатертиною овальне поле минулого літа, – їхній стіл встигнемо приготувати!

Повернулися на половину Йонаса. Тут усе було інакше, немов під одним дахом сусідило дві різних оселі: стара й нова. У діда в кімнаті стояв запах часу, минулого часу, запах майже ста років, спресованих в один гербарій із сотнею різних листочків – у кожного року, як у дерева, свій власний листочок. У Ренати на її половині якщо й з'являлися іноді запахи, то тільки на кухні або коли гарячу їжу заносила в кімнату й її аромати ненадовго затримувалися там. На її половині повітря було чистим і майже стерильним, воно не відволікало якимись особливими відтінками чи нагадуваннями. Лише іноді ставало солодким, коли на столі з'являлися квіти – частіше зрізані на дворі під будинком самої Ренати, ніж подаровані гостями.

Дід поставив у центрі круглого столика стару дерев'яну фігурку Рупінтоєліса.^[11] Трохи поправив її, щоб обличчям Рупінтоєліс був обернений до дверей у коридор, назустріч тим, хто міг би прийти, але не прийде. Зітхнув важко старий Йонас, відірвав погляд від прочинених дверей у коридор, подивився на внучку.

– Ну що, накривай уже тут, а я на твій стіл піду його поставлю!

Рената побачила в його руці ще одну дерев'яну фігурку Ісуса, котрий сумно сидить.

– Діду, а чому у нас Ісуса називають Рупінтоєлісом? – спитала вона.

Йонас підняв фігурку на долоні до обличчя, глянув на неї задумливо. Стенув плечима.

– Ісус – він завжди на хресті розп'ятий, а Рупінтоєліс завжди сидить, підперши голову рукою. Сидить і про нас думає, переживає.

– Про нас – про литовців чи про всіх людей?

– Ім'я ж литовське – Рупінтоєліс, інші народи його так не називають. Отже, про литовців, бідолашний, весь час думає!

Рената стримувала посмішку, поки дід не вийшов із кімнати. Та й потім, спочатку до вікна і столу обернулася, а потім уже розсміялася беззвучно. Настрій став світлим і теплим, ніби рання весна настала. Стала носити дівчина з кухоньки діда приготовані вже страви на стіл: облатки, привезені з костелу, квашену капусту з кмином, журавлиний кисіль, огірки та гриби солоні, салати з буряка і з морквини з часником, шлижикай,^[12] а до нього макове молочко, картоплю варену зі сушеним кропом, щедро политу соняшниковою олією, коропа, тушкованого зі селерою, і запеченого лосося. Потім уже додала на стіл кілька яблук зі старої яблуні, які в льосі до весни завжди зберігаються, і квадрат чорного ароматного литовського хліба. Поправила страви так, аби м'яко їм і рівно на столі стоялося і щоб виглядали вони гарно, як годиться в такий день. Поки стіл накривала – забулася і про діда забула. А як важкий квадрат литовського хліба на дошці на скатертину поклала, так і згадала про нього, про те, що вже хвилин зо п'ять, як він на її половину пішов Рупінтоєліса ставити, пішов і не повернувся.

Миттєвим дитячим спогадом промайнула картинка, як вона його в льосі на кріслі знайшла, того дня, коли допив він останню скляночку наливки, зробленої покійною дружиною. Але тоді Рената перелякана була і боялася, що дід помер. А тепер він був поруч. Міг просто сісти і забутися, як вона тільки-но забулася!

Зайшовши до своєї кімнати, Рената відразу побачила діда – той сидів у на стільці, відсунутому від столу на добрі два метри. Сидів і дивився на Рупінтоєліса.

Вона підійшла і застигла, також звернула свій погляд на дерев'яну фігурку замисленого Ісуса. Сидячи на пеньку чи камені, підставивши під щоку напіврозкриту долоню, Рупінтоєліс дивився на дві знімки в рамочках, поставлені перед ним, – фотографії її батька Римаса й її матері Юрате. Рената раптом згадала, що раніше це була одна світлина, на якій її батьки сиділи на двох стільцях разом, поруч.

– Діду, а навіщо ти світлину розрізав? – здивувалася.

– Щоб Рупінтоєлісу було зручніше за ними плакати, за кожним окремо, – не дивлячись на внучку, відповів старий Йонас.

– Сюди вже можна нести? – спитала вона, вирішивши більше не продовжувати розмову про її давно зниклих батьків – крім болю ця розмова нічого їй ніколи не приносила, а сьогодні в світі найсвітліше свято, то навіщо його затьмарювати?

– Неси! – кивнув дід.

Незабаром дівчина стояла на порозі, накинувши дідів кожух поверх светра. Стояла, послана дідом вивідати на небі першу зірку. Стояла, дивилася на небо, бачила вже три зірки, але назад у будинок не поспішала. Дивилася на ці зірки та шепотіла собі: «Ну, ще одна, і підуй!» Але коли поруч із трьома спалахнула четверта, так і залишилася стояти і про майбутнє мріяти. І тільки коли відчула, що лічити зорі, які прокинулися на небі, вже сенсу немає, повернулася в коридор і збагнула, що, незважаючи на теплий дідів кожух, вона трохи змерзла.

Дід її повернення в кімнату зрозумів правильно і налив одразу собі й їй різдвяного пива з Утени. Пригубили. Помовчали. Поглядами зустрілися і поглядами ж привітали одне одного зі Святим Різдвом. І за трапезу взялися.

Близько півночі перейшли на половину Ренати та посиділи за овальним столом. Теж мовчки, тільки задумливіше і без тихої радості, яку відчувала в собі Рената за круглим столиком дідуся. Фотографії батька та матері, які стоять перед Рупінтоєлісом, навіяли смуток, все в них говорило про безповоротне минуле – і рамки, і старий кольоровий фотопапір, що спотворює колір облич, і самі обличчя, застигли з неприродним, позуючим і напруженим виразом. Вони, Римас і Юрате, молоді та вродливі, немов не хотіли фотографуватися, соромилися об'єктива фотографа і чекали, коли він уже нарешті клацне своїм апаратом. В їхніх поглядах і обличчях не відчувалося любові. Зараз ці дві світлини легко сприймалися, як портрети двох незнайомих одне із одним людей. Якщо б Рената не

бачила цю світлину раніше, вона ніколи б, мабуть, не здогадалася, що перед нею і Рупінтоєлісом стоять дві половинки одного знимка.

– А вони кохали одне одного? – Рената зазирнула дідові в вічі.

– Тут – так, – сказав він. – А там – не знаю.

Уранці, коли Рената везла діда в Анікщайський костел Святого Матаса на Різдвяну службу, в її голові шуміло випите минулого вечора пиво. Шуміло неголосно. Поки їхали по сніжній колії до асфальтової дороги, діда Йонаса заколисало і він задрімав, опустивши голову на плече. Рената зменшила швидкість, боячись розбудити його. Чомусь захотілося довести його в дрімоті прямо до воріт костелу і тільки там розбудити.

Думками Рената забігла вперед та побачила, що буде далі цим святковим днем. Побачила овальний стіл уже без світлин батьків і круглий столик – також. Побачила діда, котрий нарізає до сніданку товсті скибки копченого окосту і скибки чорного литовського хліба, побачила великі святкові чайні горнятка: червоні у великий білий горошок. Дід любив їх витягати «з особливої нагоди», і цей випадок наступав тільки один раз на рік, на Різдво. У думках Рената намагалася забігти ще далі, в післязавтра, коли обіцяв приїхати Вітас. Але туди Рената їх уже не відпустила, щоб не відволікатися від дороги і думати про сьогоднішній день, такий світлий і тихий, даруючи спокій і внутрішню радість, яку хотілося зберігати в собі довше і ділитися нею тільки зі найближчими. Ближчого за діда Йонаса у Ренати нікого не було. І вона на ходу кинула турботливий погляд на старого, котрий, гойдаючись у своїй дрімоті та в машині, як на човні, вплив на середину Тракайського озера, потрапивши під вітер, що дме з боку Вільнюса. Вітер завжди або майже завжди дме з боку столиці.

Рената всміхнулася своїм думкам, зрадивши тому, що відволіклися вони від найближчого майбутнього і просто пірнули в фантазії, що нагадують дитинство, її дитинство.

Розділ 12. Дорога на Ломжу. Підляське ВОЄВОДСТВО

– Ну, тут я повертаю, – обернувся візник-поляк до Кукутіса, призупинивши коня окриком. – Якщо хочеш, можеш у мене переночувати. Адже скоро стемніє!

Кукутіс озирнувся назад. Побачив позашляховик із увімкненими фарами, що наганяв їх. Джип, не зменшуючи швидкості, об'їхав віз, що стояв на його шляху, і помчав далі. А праворуч за засніженим полем лежало село, посеред якого гордо стояв і виблискував сріблястим хрестом великий костел.

– Ні, дякую, – Кукутіс зістрибнув на дорогу. – Піду я ще трохи вперед. Та й тобі краще буде!

– Чому мені краще буде? – здивувався візник-поляк.

– Я в чужих оселях легко приживаюся! Давно за собою такий гріх помітив. Де переночую, там, буває, й залишаюся...

– Що, поки не виженуть? – поляк зацікавлено дивився в очі Кукутісу.

– Ні-і, мене не виганяють... Просто перестають помічати. Я до будь-якого обійстя характером підходжу. Характер у мене – те, що треба. Я – скрізь у світі вдома. А потім, прижившись, сам іду. Я ж бо знаю, що в гостях добре, а в дорозі – краще!

– Так, – закивав поляк. – В дорозі краще, ніж у гостях! Але дорога все одно веде або додому, або в гості... Ну, нехай щастить!

Він перевів погляд з Кукутіса, що стояв на дорозі, на конячку.

– Но-но, пішла! – і його короткий батіг несильно торкнувся кінського крупа.

Кукутіс стояв і проводжав поглядом підводу, що звернула на польову стежку. Потім знову озирнувся назад – зимове повітря загусало, каламутніло.

Провів Кукутіс тильною стороною долоні по щоках. Огрубіла шкіра пройшлася по щетині. Він немов прислухався до волосся шкірою кисті. По довжині волосків безпомилково визначив час, адже голився рівно о дев'ятій ранку, отже, зараз десь пів на третю. Можна було б перевірити, витягнувши з кишені короткого плащика годинника, але навіщо? Навіщо йому точний час, якщо він не спізнюється на потяг і не спізнюється на літак? Певна річ, що так чи інакше він усе одно запізниться, однак відбудеться це не зовсім із його вини. Він уже стільки разів в житті спізнювався прийти на допомогу, тому що передбачити, коли і де знадобиться його поміч, за допомогою точного часу було аж ніяк неможливо. Точний час діє тільки там, де є розклад. Та й то не скрізь. А який розклад може бути у нещасного випадку чи недуги? Або в смерті? Га? Чужий біль він відчував серцем і дуже здалеку. І серце в цей момент ставало глобусом болю, на якому, як і на звичайному шкільному глобусі, вписані були країни та континенти, точками жирними були позначені столиці великих держав. І ось кольне у нього серце ліворуч і внизу, і розуміє він, що комусь із литовців в Іспанії чи Португалії погано стало. Але щоб збагнути, де знайти цього нещасного, треба набагато ближче до Іспанії або Португалії опинитися. Вже точно не в Польщі, а десь ну хоча б на половині дороги між Варшавою та Мадридом!

«Атож!» – погодився зі своїми думками Кукутіс і кивнув.

І продовжив свій шлях. За наступну годину його обігнали дві вантажівки й автобус, а назустріч – жодної машини. Небо в сутінках стало опускатися швидше. Попереду вогники села замаячили. І додав Кукутіс кроку, спритно закидаючи свою дерев'яну ногу поперед здорової. Час від часу озирався назад, аби вчасно з дороги зійти в разі появи транспорту. Однак із боку Литви дорога була порожня, та й у бік Литви ніхто не їхав.

Холод посилювався і став поколювати щоки. Дійшовши до повороту до манливих вогнів із вікон будиночків, Кукутіс звернув і відчув полегшення.

Як і годиться, крайній будиночок цього села був кособокий і не фарбований, і всім своїм виглядом волав про допомогу.

Кукутіс зайшов у прочинену хвіртку. Піднявся на дерев'яний поріжок, від чого дошки під ногами заскрипіли жалібно. Постукав у дерев'яні двері, оббиті грубою сірою повстю, з якої в Росії валянки катають.

Хвилини зо три минуло, перш ніж двері відчинилися, і в проїмі з'явилася жінка років шістдесяти в теплій синій хустці, синій кофті і чорній грубій спідниці аж до підлоги.

– Dobry wieczór! ^[13] – привітав її Кукутіс польською. – Я з Литви до Парижа йду. Пустить переночувати?

– З Литви? До Парижа? – Жінка придивилася до обличчя мандрівника, потім опустила погляд нижче і коли побачила дерев'яну ногу Кукутіса, то відразу ж крок назад зробила. – А як пана звати?

І втямив Кукутіс, що його впускають на ніч. Інакше навіщо ім'я питати?

– Кукутіс, – повідомив він.

– А я – Ельжбета.

Слідом за господинею зайшов гість у кімнату, ледь освітлену слабкою лампочкою, світло якої ще більше притлумлювала зелена тканина абажура. На білих стінах – безліч світлин в однакових рамках. Під віконцем ліворуч – овальний стіл і три віденських стільці. Праворуч – застелене ліжко з пірамідкою трьох подушок, біля неї – тумбочка. На ній – карафка з водою, склянка та коробочка ліків.

Сівши на стілець, Кукутіс озирнувся й обернув свій погляд до Ельжбети, котра присіла поруч.

– Добре, що ви пам'ять про рідних зберігаєте! – сказав він у задумі, кивнувши на фотографії, що висіли на стінах.

Жінка відмахнулася, в її очах, попри тьмяне світло, гість помітив веселий вогник.

– Це я колись із кіножурналів повирізала! Тут і актори, і співаки наші... З ними якось затишніше. То до одного підійдеш, то до іншого.

Погомониш, і на душі легше стає!..

– Байдуже, отже, рідні! – кивнув Кукутіс. – З чужими ж про те, що хвилює, не радяться!

Ельжбета глянула в обличчя гостя, і в її очах з'явилася стурбованість.

– Що це я вас забалакую, коли ви з дороги! І втомилися ж, мабуть!

– Втомився, – зізнався Кукутіс.

– А худий який, – сплеснула долонями господиня, все ще не зводячи очей із обличчя гостя. – Я зараз! – вона підхопилася на ноги. – Я зараз вам у кухні постелю. Там добре, тільки мишки іноді пищать.

Хвилини за п'ятнадцять жінка провела Кукутіса на маленьку затишну кухню. Показала поглядом на лавку, край якої, дерев'яний, фарбований у коричневе, визирав з-під старого смугастого матраца, накритого, своєю чергою, простирадлом і червоною ватяною ковдрою.

– Подушку я зараз принесу!

– Не треба, – зупинив її гість. – Мені без подушки іноді краще спиться!

– Гаразд! Тоді – на добраніч! Я сплю міцно, тому не бійтеся галасувати, якщо треба! – сказала вона і вийшла.

Кукутіс, залишившись наодинці, витягнув із кишені пальта годинник, відкинув накривку і поклав його на столик, відсунутий під суміжну стіну. Потім зняв верхній одяг і накинув його на спинку крісла. Роздягнувся. Відстебнув на ніч дерев'яну ногу, подивився, чи не зносилися ще ремінці, якими кріпилася вона до культі. Ремінці добрячі, зі свинячої шкіри. Їм уже років тридцять, а то й більше! Трохи потерлися, але їм ще служити і служити! Опустив важку ногу акуратно під столик – щось у ній дзенькнуло раптом металом, щось у її нутрі. Кукутіс вимкнув у кухні світло і заліз під ватяну ковдру.

Лежав, думав про господиню, слова її в пам'яті перебирав, як вервицю. На холодильник зиркав під іншою стінкою, поруч із плитою, біля якої стояв невеликий газовий балон.

«Та й нема де більше мене покласти тут! – подумав. – Будиночок однокімнатний, й як їй тут живеться з її трьома десятками акторів і співаків!»

Усмішка розімкнула губи.

– Ви такий худий, я вам у кухні постелю! – прошепотіли губи Кукутіса раніше почуті слова.

Він прислухався. На столику цокав його годинник, а в холодильнику щось дзюркотіло.

«Може, вона чекає, коли я дверима холодильника трасну? – подумав Кукутіс. – Добрі жінки люблять годувати мандрівників, а вона, Ельжбета, добра! Я таких багато зустрічав!»

Полежавши з півгодини, та так і не заснувши, піднявся Кукутіс на одну ногу. Тримаючись руками за стільницю, вміло однією ногою в бік холодильника просунувся, то п'яту вперед викручуючи, то носок стопи. Відкрив дверцята, й одразу на дерев'яну брунатну підлогу вилилася, як сирий жовток, пляма світла.

У холодильнику лоток яєць стояв, пляшка молока поруч, банка з бринзою в мутнуватому росолі, півпалки ковбаси. У дверцятах – відкрита пляшка «Зубрівки» і коробочка з ліками.

А у вітальні тим часом світло згасло, і збагнув Кукутіс, що лягла господиня. Лягла, але, можливо, ще не спить, а про життя міркує. Про життя, і про нього, про Кукутіса. Намагається, мабуть, утямити, чи сам Кукутіс до неї зайшов, чи його Бог до неї послав. Звісно, варто лиш жінці в такій ситуації відповідь на це запитання знайти, і світ її відразу перевернеться. Це якщо вона допетрає, що мандрівника до неї Бог послав. Але ж і її світ не такий уже й поганий! Навіщо його перевертати?!

Узяв Кукутіс із полиці шмат ковбаси. Відкусив. У роті розлився милий із дитинства смак часнику та в'яленого м'яса. Зараз би чорного житнього хліба погризти!

Кукутіс хліб поглядом знайшов, але далеко він лежав – на підвіконні в дерев'яній мисці.

Потягнувся Кукутіс рукою за пляшкою «Зубрівки», відкрив і шийку до носа підніс. Запах горілки оживив ніздрі.

Зітхнув мандрівник, знову закрив пляшку корком і на місце поставив. Замість горілки взяв у руки сире яйце, нігтем великого пальця шкаралупу знизу і згори пробив та й висмоктав яєчко.

Знову грюкнули неголосно дверцята холодильника, і стало в кухні темно. Усміхнулася, почувши цей гамір із кухні, Ельжбета. Усміхнулася, заплющила очі та заснула.

Вранці за вікном сніг валив, густий і лапчастий.

Снідали чаєм і бринзою. До бринзи поставила Ельжбета на стіл чорного хліба, а до чаю – меду.

– Може, зачекаєте? – спитала вона, споглядаючи у кухонне вікно.

– Зачекаю, – кивнув гість.

І сиділи вони за чаєм довго. То мовчки, то обережними словами обмінюючись. Ельжбета очей із Кукутіса не зводила, і так довго на нього дивилася, що став він їй таким же рідним, як і вирізані з кіножурналів портрети акторів і співаків.

– Я в одному журналі читала, – озвалася господиня після чергової паузи, – що одружені чоловіки довше за неодружених живуть.

– Так, і помирають рідше, – з готовністю погодився Кукутіс. – Так воно й є! А ще одружені рідше під потяг або під машину потрапляють. І тонуть не так часто. Може, якби я одружився вчасно, тупотів би зараз по землі двома власними ногами, а не однією власною, а другою дерев'яною! Але мудрість приходить занадто пізно...

– А чому ж не одружилися? – вже сміливіше поцікавилася Ельжбета, сприйнявши балакучість Кукутіса як готовність про своє життя розповісти.

Кукутіс ковтнув чаю, помилувався на чорну у червоних трояндах кофту на господині, одягнену явно на його честь. Спідниця на Ельжбеті цього ранку коротша була, трохи нижче колін, але теж чорна та тепла.

– Я б одружився, тільки батько нареченої проти був, – сказав гість і зітхнув. – Давно це було.

Кукутіс озирнувся до вікна, на сніг, що валив суцільним білим пухом, задивився. Так задивився, що забув, на що дивиться. Біле воно й є біле, навіть якщо згори вниз летить.

– Як же його звали? – прошепотів Кукутіс.

– Кого? – перепитала господиня.

– Мірошника. Батька нареченої моєї. Її Рамуте звали.

– Гарна була?

– Дуже. Очі зелені. Носик, як у лисички, тоненький.

– Струнка була?

Кукутіс похитав головою.

– Горбатенька.

Ельжбета чомусь втомилася дивитися на профіль гостя, котрий втупився у віконце. Теж на сніг погляд свій пересунула.

А Кукутіс, навпаки, обернувся й їй в обличчя зазирнув. Погляди їхні зустрілися, і здалися йому очі господині такими ж, як у Рамуте.

– І батько не віддавав за вас горбату доньку? – В голосі Ельжбети прозвучав щирий подив.

– Не віддавав, – Кукутіс зітхнув. – Не віддавав горбату за одноногого! Гадав, що я з нею через млин одружуся. А ще думав, мабуть, що який із мене, одноногого, помічник на млині?! Мішки з борошном носити я не міг, лопаті лагодити – також. Так і не склалося у нас щастя.

– Шкодуєте?

– Як не шкодувати?! – Кукутіс провів долонею по щоці, згадавши, що вранці не поголився. Не витягнув із таємної шухлядки своєю дерев'яної ноги небезпечну, добре нагострену бритву.

І раптом спинився за вікном снігопад, і світліше стало.

«Не Бог його послав», – подумала Ельжбета.

А Кукутіс попросив господиню води нагріти. Поголився. Перевірів, чи добре дерев'яну ногу на місце прилаштував.

Дала Кукутісу господиня в дорогу недоїдену ним уночі ковбасу і шматок бринзи зі скибкою хліба.

– Зараз такі гарні нові ноги роблять, – сказала вона наостанок, коли чоловік уже в плащі на порозі стояв. – Я по телевізору бачила! Люди з такими ногами навіть в Олімпіаді беруть участь!

– Я дуже старий для нової ноги, – спокійно відказав на це гість. – Та й до старої звик, вона в мене особлива! Зараз таких уже не роблять!

Ельжбета кивнула. І погоджуючись із мандрівником, і прощаючись з ним одночасно.

Під ногами сніг хрустів. Ішов Кукутіс узбіччям ліворуч від свіжих слідів автомобіля, що проїхав нещодавно. Попереду з'явилася інша дорога, та, з якої він минулого вечора звернув. За нею їхали вантажівки й автобуси. Їхали, в основному, праворуч, у бік Німеччини. Ну а там, навколо Німеччини, й уся інша Європа скупчилася. Праворуч – данці з норвежцями, прямо – голландці, ліворуч – французи з італійцями. Головне до правильної розвилки дістатися!

Розділ 13. Лондон

Три ночі поспіль на вулиці Лондона лягав сніг. Тонким шаром вкривав тротуари та дороги. На дорогах він танув швидше, і вже години до восьмої ранку завдяки машинам і автобусам від нього нічого, крім мокрого асфальту, не залишалося. На тротуарах він затримувався довше, немов хотів показати, з яких будинків і куди виходили люди, котрі залишали на снігу сліди від свого взуття.

Інґрида та Клаудіус цього ранку вийшли першими з дверей свого підвального помешкання. Першими на сходинках і сліди залишили.

На вечерю їх запросив у гості Марюс, однокласник Клаудіуса, той самий, котрий зустрічав їх у Лондоні на автовокзалі. Але до вечері далеко. Болгарка Таня, у котрої вони винаймали кімнатку, запропонувала Клаудіусу «теплу» роботу на кілька днів. Але відразу ж попередила, що робота хоч і легка, але відповідальна, що він буде удвох із напарником, за котрим треба стежити, щоб той нічого не взяв.

– А робити що треба? – спитав він врешті-решт нетерпляче.

– Біля багаття сидіти, – відповіла Таня. – Папірці різні спалювати.

Клаудіус здивувався пропозиції, але п'ятдесят фунтів за день сидіння біля багаття його цілком влаштовували.

Й ось сходили Інґрида та Клаудіус з самого ранку по свіжому снігу в найближчий міні-маркет, купили дві сім-картки, якими замінили в мобільниках литовські номери на англійські, купили два йогурти та повернулися до себе. Кухня була вільна, й її тіснота виявилася ідеальною для сніданку вдвох. У квартирі було напрочуд тихо. Навіть не вірилося, що за стінами сплять ще дві пари, з якими Інґрида та Клаудіус наразі навіть не познайомилися.

– Я, як звільнюся, тебе наберу, – пообіцяв Клаудіус. – Мене сюди назад привезуть.

– А до Марюса на котру годину?

– На восьму!

Над вікном кухоньки заторохкотів мотоцикл. Сходами до дверей в їхню підвальну квартиру спустився чоловік років сорока в чорному комбінезоні зі штучної шкіри. Постукав.

Уже провівши поглядом Клаудіюса та незнайомця, котрий заїхав за ним, перечекавши торохтіння мотоциклетного двигуна, що віддалявся, дівчина кинула собі в горнятко новий пакетик чаю і залила його окропом.

Тиша в квартирі стояла ідеальна, стерильна. Інґриді здалося, що від цієї тиші віє холодом. Помацала батарею під віконцем. Та не гріла. Обвела кухоньку шукаючим поглядом і раптом, до своєї несподіваної радості, помітила маленький радіоприймач у кутку на кухонній тумбочці. Дротик, що тягнувся від неї до розетки, немов підтверджував, що приймач працює. Інґрида натиснула згори на приймачі червону кнопку, що пихато стирчала, і приємний, трохи вкрадливий голос ведучого став розповідати їй про благодійний концерт на допомогу дітям-сиротам із Румунії. Інґрида заслухалася, захоплена тим, що практично кожне слово, вимовлене цим диктором, було їй зрозуміле. «Невже я так добре знаю англійську?!» – зраділа Інґрида.

І стало їй трохи тепліше.

Згадалося минулорічне Різдво. Мама, тато, молодша сестричка та паперові сніжинки, наліплені на вікна. Торік сніжинки вирізала з паперу сестричка. А раніше вони вирізали їх утрьох із сестричкою та матінкою. Мама, у котрої ножиці в руках завжди були спритнішими, ніж у доньок, вирізала й янголят із крильцями. І колись різдвяні витинанки на вікнах їхньої квартири в Пренаї були дуже багатими. Внизу, відразу над ширшим підвіконням – білі янголи. Деякі з них дивляться вгору, на небо, хоча ніхто їм не домалював очі. Та й не потрібні їм були очі! Мама так добре вирізала фігурки, що голівка янгола, задерта догори, зазираючи невидимими очима в небо, здавалася природнішою, ніж розфарбовані, яскраві та з виряченими очима янголи та серафими в костелі. А згори над янголами по склу

були розклеєні ажурні сніжинки: великі внизу, а чим вище, тим дрібніші! Адже те, що далі, здається меншим, ніж те, що ближче!

З радіоприймача полилася музика Дебюссі, пізнавана, легка, така легка та ніжна, що її можна спіймати та перенести на кінчику мізинця ближче до вуха. І залишити там.

Спогади викликали в Інґриди теплий, добрий смуток.

І знову з'явилися перед очима вікна їхнього помешкання, високі вікна просторої кухні, на які вони клейстером наклеїли з мамою та сестрою янголів і сніжинки. Наклеїли вдень, коли за вікнами було ще світло. А коли стемніло, і білі фігурки янголів, й ажурні сніжинки немов засяяли в темряві. І виникло дивне, чарівне відчуття свята. Світ зменшився, в їхньому маленькому світі залишилися тільки вони з мамою, татом і сестрою, і ці янголи, яких ось-ось вкриє паперовий сніг.

Інґрида глянула у вікно, підняла погляд, і він вибрався з бетонного колодязя, перейшов у сіре зимове небо.

Потім придивилася до скла. Його давно не мили.

Знову зазвучав вкрадливий, добрий голос радіоведучого.

І раптом згори вниз, в завіконний колодязь впала тінь. Хтось спускався до дверей.

Інґрида відтиснула червоний ґудзик на радіоприймачі, і той замовк.

Болгарка Таня опустила важку торбу на поріг, витягнула з кишені білої пухової куртки ключі та відчинила вхідні двері.

Розділ 14. Париж

Паризький сніг схожий на хлопчиська, який дражнить песика. Свисне, почекає, поки його песик помітить, і забіжить за ріг. І крутить бідне собаченя мордочкою навсібіч, не второпавши, куди подівся той, хто його кликав.

В останні дні сніг немов зумисне починав падати годині о шостій ранку, щоб до полудня від нього і сліду не залишилося. Але в шостій-сьомій ранку, коли правильні парижани вибігають у свої кафе, він падав. Падав і на місто, і на городян.

Андрюс намагався пройти ці сто метрів до булочної швидше, ніж зазвичай, але насправді сенсу в цьому не було. Все одно черга за багетами та круасанами в булочній не поміщалася. Але рухалася вона швидко і вже через мить-другу він опинився всередині, змахуючи долонею з потилиці сніжинки, які ще не розтанули.

– У нас залишилося триста сімдесят два євро, – спокійно оголосила йому Барбора за сніданком. Оголосила і, не дочекавшись відповіді, відламала ще шматочок багета і, вмочивши його краєчок у слоїк зі сливовим джемом, відправила до рота.

– Усе буде гаразд, – запевнив її Андрюс. – Давай домовимося, що про гроші будемо розмовляти не раніше обіду! Щоб не псувати ранок!

Він перевів погляд на вікно, за яким усе ще падали сніжинки, але тепер їх було набагато менше.

– Ранок грошима не зіпсуєш! – відповіла з усмішкою Барбора. – Це я так, щоб ти пам'ятав!

На площі Републік знову кружляла карусель. Коники та віслучки підіймали й опускали діточок, які захопленими поглядами проводжали машини та будинки, що проїздили повз. Поруч знову стояли мами та няні. Інші мами та няні чекали черги повозити своїх малюків, жадібним поглядом стежили за запаморочливим

кружлянням-обертанням цієї величезної, чарівної й яскравої «дзиґи».

Як тільки Андрюс одягнув червоний ніс, хлопчисько-китаєць, обернувшись, закричав: «Сяочао!» і заплескав у долоні.

Інші діти, а за ними вже й мами з нянями, відволіклися від каруселі, й Андрюс негайно сів навпочіпки і пішов по колу смішною качиною ходою, похитуючись із боку на бік і лише якимось дивом не падаючи на мокрий від талого снігу асфальт.

П'ятнадцять хвилин клоунади принесли Андрюсові майже сім євро і трохи втоми.

Хлопчисько-китаєць у надутій жовтій куртці, той самий, що перший упізнав Андрюса і закричав «Сяочао», підбіг і, задерши голівку та простягнувши руку, спробував дотягнутися пальчиками до червоного клоунського носа. Андрюс нахилився нижче, щоб плани малюка здійснилися. Шибеник помацав ніс, і посмішка його стала ще ширшою, а оченята ще звузилися. Він знову радісно вигукнув «Сяочао!» Андрюс запитально подивився на вродливу китаянку, котра стояла за малюком.

– Лью клуні! – витлумачила вона французькою.

– А так, клоун! – закивав Андрюс. Потім підстрибнув смішно, чим знову привів у захват присутніх навколо нього малюків, зняв перед ними невидимого капелюха, вклонився і подався в бік рю Рене Буланжер, на ходу кілька разів обернувшись і помахавши рукою.

– Після бульйону – прогулянка околицями! – заявила Барбора. – Будемо шукати нові місця!

– Для моєї клоунади? – спитав Андрюс.

– Ні, для моєї полуденної кави!

До бульйону дуже добре підійшли вчорашні круасани, щедро намазані всередині паштетом. Паштет сподобався Барборі своєю ціною та намальованою на етикетці качкою. Уявити собі качку, утрамбовану в маленький скляний слоїчок вартістю сімдесят євроцентів, зміг би тільки письменник-фантаст, але, мабуть, Барборі також це вдалося. І вона з неприхованим задоволенням вмочала

круасан із паштетом в горнятко з бульйоном і відправляла в рот. Смак курячого бульйону змішувався з уявним смаком уявної качки з паштету та викликав у Барборі, котра раніше не переживала «буддистські» емоції, – спокійну та радісну байдужість до навколишнього світу.

– Про що задумалася? – поцікавився Андрюс.

– Я? – спохопилася Барбі. – Та ні про що! Тут поруч є гарний парк із йогами. Я, либонь, про йогів задумалася...

– Хочеш зайнятися йогою?

Дівчина стенула плечима.

– Років через двадцять. Там, у парку, молодих йогів не було.

– А ці йоги в парку – індуси?

Барбі на мить заплющила очі, немов намагаючись відновити в уяві картинку раніше побаченого, і заперечливо похитала головою.

– Ні, французи та китайці. І тренер у них – китаянка. Їй років... – Барбі кинула погляд вгору на лампочку, що звисала зі стелі. – Навіть і не скажеш, скільки їй років... Це, мабуть, тому, що вона йогою займається. Може, їй вже років сто!

– Це тому, що вона китаянка! – Андрюс дожував хвостик круасана. – Тільки китаєць може здогадатися, скільки років іншому китайцеві! Мене сьогодні один маленький китаєць впізнав, а за ним китаянка стояла. Чи мама, чи бабуся – важко сказати! До речі, знаєш, як буде клоун китайською?

– Як?

– Сяочао!

– То ти, виявляється, мій улюблений сяочао! – Барбора всміхнулася.

Через півгодини, пройшовшись балакучою рю де Бельвіль, вони звернули в незнайомий безлюдний провулок. Ішли як туристи, раз по раз задираючи голови та розглядаючи будинки, пересічні й одноманітні. Андрюса дивували розчахнуті вікна. Все ж не так уже й спекотно на вулиці. Та й опалення грошей коштує! А вони мало не висовуються з вікна з цигаркою чи кавою! Щоправда, ці «вони» не

завжди були схожі на справжніх французів. Може, справжні французи взимку вікна не відчиняють?!

– Поглянь! – радісно вигукнула Барбора.

Вони зупинилися на тротуарі біля двох сходинок, що підіймалися до коричневих вхідних дерев'яних дверей. Безпосередньо перед сходами, залишивши, може, півметра для перехожих, хтось склав непотрібне домашнє начиння і меблі: мікрохвильовку, старий кубик-монітор від комп'ютера, два стільці, дитяче ліжечко і кілька картонних коробок з-під бананів.

– Перевіримо? – запропонував Андрюс.

Барбора скривила губки.

– Мікрохвильовка у нас є, а по картонках ритися нам ще зарано – ми ж не бездомні!

– Тоді чому ти так зраділа, побачивши цю купу? – здивувався Андрюс.

– Тому, що це – типовий Париж! Я б також так хотіла жити! Виносиш із дому те, що тобі не треба, і купуєш нове!

– Тебе іноді не збагнути! – по-доброму промовив Андрюс.

– Зате ти мені завжди зрозумілий, сяочао! – Барбі взяла Андрюса за руку і потягнула далі провулком. – Гайда шукати паризьку кав'ярню!!!

Розділ 15. Анікщяй

Маленький червоний «фіат» ледь не влетів у зад автобусу «Каунас-Анікщяй», що повертав на автовокзал. Дикий вереск гальм налякав і перехожих, і пасажирів автобуса, котрі відразу ж прилипли до вікон, і водія маленької машинки Ренати, котра так стиснула кермо в своїх долонях, наче воно було рятівним колом, а навколо вирував океан. Машина вже зупинилася, проїхавшись по підмерзлому, слизькому асфальті. Позаду засигналили. Рената, все ще перелякана, натиснула на педаль газу, і «фіат» рушив із місця, але тут же «причалив» до бровки і застиг із увімкненою аварійкою біля невисокої гірки снігу, явно зсунутої на тротуар трактором або грейдером. Рената відпустила кермо. Глянула через вікно пасажирських дверцят на автовокзал. З автобуса якраз виходили пасажирів. Водій підняв кришку бічного багажного відсіку, і кілька чоловіків стали вивантажувати звідти квадратні картонні коробки. Дівчина так захопилася нагляданням за ними, що не відразу помітила Вітаса, котрий уже наближався до її «фіата».

Двері, через які дівчина дивилася на автобус, відчинилися, і Вітас опустився на пасажирське сидіння поруч. Сів спочатку спиною до Ренати і постукав черевиком об черевик, збиваючи налиплий сніг.

– Привіт! – сказав він, розвернувшись і сівши зручніше. – Ти чого така бліда?

– Знаєш, я трохи в твій автобус не врізалася! – зізналася Рената.

– То це ти гальмувала? – Вітас широко вибалушив очі, сповнені подиву.

Рената кивнула.

– Уперше таке, – сказала вона неголосно. – Замислилась і про дорогу забула... А тут ще й слизько... Зима!

– А про що задумалася?

На обличчі дівчини з'явився сумнів, боцімто вона не могла вирішити відразу: казати йому, чи ні?

– Про тебе задумалася, – зізналася нарешті. – Точніше – про нас і про Італію...

Вітас усміхнувся. Слово «Італія» ніби підняло його над сидінням машини.

– І що ти про нас і про Італію подумала? – продовжив допитуватися він.

Рената зітхнула.

– Потім скажу!

Асфальтова стрічка дороги бігла вперед спочатку рівною смугою, а потім, після повороту, коли «фіат» з'їхав із головної дороги на бічну, то другорядна заметляла, як собака хвостом – то ліворуч, то праворуч, залишаючи позаду то горбочок зі старим кладовищем і кількома дерев'яними хрестами, то гайочок, за яким сховався самотній занедбаний хутір. Ще два горбки з хрестами залишилися позаду, отже, до хутора Йонаса залишилося хвилин із п'ять по насипній, вже не асфальтовій дорожній стрічці, покритій втоптанним снігом, що виблискує на холодному зимовому сонці, якому, здавалося, в цей післяобідній час також не дуже гаряче на сірому, наче навіть промерзлому безхмарному небі.

Дуже скоро від насипної, покритої втоптанним снігом гравійки відокремилася особиста колія Ренати і вона акуратно спрямувала свій маленький «фіат» далі, до будинку. І зупинила машину в самому кінці колії, де вона не уривалася, а просто зупинялася перед вкритим мерзлою кіркою рівним снігом. На тлі темно-сірої торцевої стіни великої комори червона машинка виглядала так яскраво та несподівано, як виглядав би комп'ютер, поставлений згори на старовинну буржуйку.

Перед дерев'яним поріжком обійстя Вітас забарився. Почав старанно збивати сніг із черевиків, хоча снігу на них уже не було.

– Ти що, діда Йонаса боїшся? – всміхаючись, спитала Рената.

– Ні, що ти! – Вітас відволікся від черевиків. – Але він якось дивно дивився на мене тоді, «Шенгенської ночі»!

– Не дивно, а пильно! – виправила його Рената. – Він на всіх так дивиться, бо має зір поганий. Та й очі його всім здаються занадто великими і невдоволеними, це – через лінзи окулярів! Гайда!

У коридорі ближніми до виходу стояли чоботи діда Йонаса і біля них виблискувала калюжка талого снігу. Отже, виходив на двір, поки внучки вдома не було.

Роззувшись, обоє пішли на половину Ренати. Вітас тільки озирнувся на багато разів перефарбовані двері, що провадять до діда Йонаса, в його життєвий простір.

– Щось у нього тихо! – підозріло виголосив Вітас, сівши на тапчан.

– А чому у нього має бути голосно? – здивувалася Рената. – Він рок не слухає, телевізор не дивиться! Люди похилого віку взагалі намагаються жити непомітно для оточуючих!

– Авжеж, – погодився Вітас, але по його погляду Ренаті стало зрозуміло, що думає він уже про щось інше. – То через які думки ти мало в мій автобус не врізалася? – спитав він після короткої паузи.

Рената присіла поруч, закинула руку Вітасові на плече, поцілувала в щічку. Він хотів уже було обійняти кохану і поцілувати по-справжньому, але тут вона його зупинила.

– Ти хочеш цілуватися чи дізнатися, про що я думала?

– Дізнатися, звісно! – закивав той і трохи відсунувся.

– Я думала, що нам ще зарано кудись їхати, – серйозним тоном промовила вона і глянула йому в вічі, чекаючи на реакцію.

– Чому? – щиро перейнявся Вітас.

– Скільки часу ми знайомі? – спитала молода господиня половини хутірського будиночка.

– Ну, майже п'ять місяців або навіть трохи більше!

– А скільки днів провели разом? – продовжила вона важливий допит.

Вітас задумався.

– Сім? – невпевнено спитав він.

– Шість, – підказала дівчина правильну відповідь. – А скільки ночей ми провели разом?

– Три.

– Чотири, – виправила вона його знову. – Чи ти «Шенгенську ніч» до уваги не береш?

– Не беру, ми ж були з іншими.

– Бачиш, – дівчина знову всміхнулася. – Для тебе ніч – це секс, а для мене – бути разом! Але це нічого, це, мабуть, у всіх так... Але річ у тім, що якщо я поїду, то дід залишиться сам-один. І якщо він занедужає або щось трапиться, то нікого поруч не буде! Я з ним уже кілька разів про Італію балакала, і про тебе... Йому вже багато років і просто страшно залишатися самому. Я це відчуваю.

– Зараз самотність перестала бути страшною, – Вітас стенив плечима. – Є мобільник, є інтернет, є, врешті-решт, «скайп», яким можна з усіма в світі контактувати.

– Знаєш, у нас тут іноді зникає електрика. Три тижні тому вітер звалив гілку сосни на дроти і ми два дні жили при свічках. Самотність «скайп» не лікує!

– То ти хочеш сказати, що в Італію зі мною не поїдеш? – Вітас нарешті наважився поставити запитання руба, бо воно вже кілька хвилин просилося на язик.

Рената заперечно похитала головою.

– А як же ми? Як же наші плани? – поцікавився він.

– Я поки що звідси виїхати не можу. Якщо хочеш, аби ми були разом, переїжджай до мене! – З голосу Ренати стало зрозуміло, що вона хвилюється. Її очі зволожилися.

– А давай я з ним побалакаю, – запропонував раптом Вітас. – Почоловічому потеревеню! Він мене зрозуміє! Його старість не має заважати нашій молодості!

Рената явно не очікувала таких слів і негайно нічого відповісти не змогла.

– Точно, – осмілів Вітас. Піднявся з дивана. – Я піду і побалакаю з ним! А ти тут посидь! Можеш обідом зайнятися.

І, немов боячись, що Рената зараз же стане його зупиняти, поспішив до виходу в коридор.

Зупинився перед зеленими, багато разів фарбованими дверима. Постукав. Не почувши відповіді, взявся за ручку, потягнув на себе. Двері подалися, прочинилися, і Вітас зазирнув у щілину. Побачив у лівому кутку кухню з маленьким віконцем, столиком і висячими на стіні пательнями і кришками для каструль. Побачив вікно кімнати – більше за кухонне. Стіл під ним. Чайне горнятко і закриту книжку. Праворуч від столика і стільців – прикрашена іграшками ялинка.

Прочинив двері ширше і зазирнув у правий бік кімнати. Там, на старій канапі, на боці спиною до стінки й обличчям до вікна дрімав дід Йонас, трохи підібгавши ноги.

Вітас ступив у кімнату та зупинився. Тут, на цій половині будинку, йому в ніс вдарив інший, незнайомий запах. На половині Ренати повітря здавалося стерильним, очищеним від будь-яких ароматів і запахів. Тут же запах був присутній, і чим більше Вітас намагався збагнути його, тим складнішим і багатопричиннішим він здавався. Коли Вітас дивився на сплячого діда Йонаса, то в запаху з'являлися відтінки старої шкіри – тапчан, на якому лежав дід, був оббитий коричневою шкірою. На ближньому до дверей кутку шкіра була протерта до дірки. Коли Вітас перевів погляд знову на кухню, то відчув у запаху нотки старого сиру та запах комори, в якій живуть миші. Але коли зупинив погляд на вікні, то запахи зникли, немов у якійсь дуже розумній комп'ютерній грі, немов запах був підказкою віку чи призначення предмета, на який падав погляд.

Вітас хитнув головою. Захотілося вийти звідси. Цей світ був йому чужим, занадто старим, напівмертвим. Але все ж він зайшов сюди сміливо і з конкретною метою – погомоніти з дідом, сказати йому, що він не може і не має права вирішувати за внучку, що їй робити, а що – ні!

Вітас наблизився до канапи. Під його ногами рипнула дошка підлоги, і дід Йонас розплющив очі.

Глянув на Вітаса невдоволено та здивовано. Повільно, кречучи, сів на тапчані.

– Добридень, – поспішив сказати Вітас. – Ви мене пам'ятайте? Я до Ренати приїжджав.

– Так, так, – дід кивнув. – А що, знову треба щось із кухні?

– Ні, я хотів тільки спитати...

– Ти ж Вітас, ветеринар! – допетрав дід Йонас. – Спасибі, що зайшов! Отже, Рената тобі сказала!

– Що сказала? – не втямив хлопець.

– Ну, здоров'я Барсаса перевірити, мого собаки! Він якийсь сумний останнім часом!

Дід Йонас звівся на ноги і сонною ходою підійшов до вікна. Поглянув на сніг, на яблуню, що росла метрів за три від будинку. На стіну комори, що виднілася ліворуч, і червону машину Ренати, що стояла під нею.

– Він там, – показав дід Йонас рукою у вікно. – Будка за коморою, її звідси через машину не видно!

Вітас підійшов, також у вікно визирнув. Уся його рішучість кудись зникла. Натомість яскравіше відчув він у цьому місці запах кухні, до якого додалися відтінки спаленого молока. Він кинув погляд ліворуч і побачив на плиті черпак із довгою металевою ручкою, і подумав, що молоко втекло саме з цього ковша. Розмовляти з дідом Йонасом про Італію та Ренату зараз не мало сенсу.

– Так, я подивлюся на нього, на Барсаса, – пообіцяв Вітас. – Зараз, ми перекусимо тільки, й я вийду!

– Ну, дякую! – втішився Йонас. – А я по лісу пройдуся. Сніг під ногами послухаю! Кірка у нього зараз, мабуть, тверда! Вітер її шліфував, добряче вітер дув в останні дні.

– Ну що, побалакав? – спитала Рената Вітаса, коли той повернувся на її половину.

– Ні. Він одразу попросив його собаку оглянути! Якось уже було недоречно про Італію...

Рената зітхнула з полегшенням.

– Ну й добре, – сказала. – Зараз подивишся, чи спочатку поїмо?

– Давай спочатку поїмо, – попросив Вітас. – Я до тебе шість годин їхав!

Їли мовчки.

– Не треба з ним балакати, – рішуче порадила Рената вже за чаєм. – Я все одно не поїду звідси, поки він живий. А потім, – вона озирнулася на двері, що вели в коридор, – потім – байдуже куди. Можна в Італію, можна в Іспанію...

– А скільки дідові років? – поцікавився Вітас і тут же засоромився запитанням, що прозвучало так, ніби він спитав: «А коли ж цей старий помре нарешті?»

– Багато, – відповіла Рената. – Дуже багато. Майже дев'яносто.

Вони чули, як дід вийшов у коридор, як нахилився, взував чоботи і брав цинкові цебра для снігу. Чули, як грюкнули двері.

До Барсаса вийшли вдвох. Той лежав у будці і тільки його коричневий ніс стирчав назовні.

– Ну що, песику? – спитала, присівши навпочіпки, Рената.

Барсас піднявся і вибрався неспішно на сніг.

– Це Вітас, – показала вівчуру рукою Рената на хлопця в джинсах і синій куртці, котрий стояв метри за два від них. – Він уміє лікувати собак і кішок. Він свій! Підійди! – останню команду вона віддала Вітасу.

І той сів навпочіпки поруч, підсунув долоню під ніс Барсаса, щоб вівчур «записав» його запах у список запахів «своїх».

– То що тебе хвилює, дідусю? – спитав по-дружньому Вітас, погладивши вівчура по загривку. – Тобі скільки років?

– Йому тринадцять, – відповіла за собаку Рената. – Й останнім часом він майже нічого не їсть.

– Ха! – вирвалося у Вітаса. – Та це вже граничний вік! Що ж тут дивитися?

Однак усупереч своїм словам, Вітас простягнув руку і м'яко штовхнув лежачого на животі Барсаса на бік. Вівчур повалився, лапи вбік простягнув, потім стиснув. Вітас взявся обмацувати пальцями живіт собаки, натискаючи на нього в різних місцях.

Барсас раптом заскиглив, і Вітас відвів руку, почекав із півхвилини і знову натиснув на те ж місце. І знову собака заскиглив і спробував зіп'ястися на лапи.

– Лежи, лежи! Більше не буду, – заспокоїв тварину Вітас.

Обернувся до Ренати.

– Знаєш, цьому собаці стільки ж років, скільки й твоєму дідові! Лікувати його, навіть якщо це не просто старість і слабкий кишечник, не має жодного сенсу! Якщо б ми були зараз у Каунасі, то можна було б зробити рентген, але ми ж за сто кілометрів від будь-якої цивілізації...

– То що ти скажеш дідові з приводу Барсаса? – спитала Рената.

Вітас зітхнув.

– Скажу, що вашому Барсасу, як будь-якому старому, треба давати їсти тільки м'яку та теплу їжу і жодних кісток! От і все!

Вітас піднявся на ноги і помітив ліворуч трохи віддалік шість повздовжніх горбочків із частково визираючими з-під снігу табличками.

– А це що у вас тут за кладовище? – здивувався він.

– Там собаки дідусеві поховані, – пояснила Рената, також піднявшись на ноги і провівши поглядом Барсаса, що повернувся всередину будки. – Шість собак у нього було від народження. Барсас – сьомий.

– Сьомий? – перепитав Вітас. – Сім собачих життів – це й є одне людське. Гаразд. Я тобі напишу ліки для пса, замовиш по інтернету, й апетит до нього повернеться.

– Ти тільки діда заспокой зараз, скажи, що у собаки проблеми від віку, а не від хвороб! – попросила Рената. – Він це зрозуміє!

До вечора на хутір діда Йонаса та його внучки посипався сніг. Все стало білим, навіть червона машинка Ренати повністю зникла під снігом. І падав він якось незвично гамірно, немов великі сніжинки терлися одна об одну, поки летіли чи розмовляли.

Рената і Вітас, утомившись від взаємної ніжності та відпочивши від неї потім, піднялися і голими стояли в темній кімнаті перед вікном, за яким темна ніч продовжувала вкриватися білим снігом. У теплу кімнату звідкілясь просочувалося холодне зимове повітря і час від часу його тонкі потоки наче торкалися кінчиками голки то руки Вітаса, то щоки Ренати. І вони, намагаючись захиститися від цих невидимих протягів, стали до них спинами, обійнялися, що було сили, втиснулася один в одного так, що якби хтось побачив їхні обриси в темряві, то подумав би, що стоїть у кімнаті один чоловік більший за середнього, або одна жінка, котру також худенькою не назвеш.

– Ти на завтра залишишся? – шепіт Ренати зігрів вухо Вітаса.

– Ні, мені треба назад! – прошепотів той у відповідь. – Якщо ми не їдемо до Італії, отже, треба щось скасувати... І багато чого обміркувати.

На словах «ми не їдемо до Італії» Рената ще сильніше притиснула до себе Вітаса. Її губи торкнулися мочки його вуха.

Розділ 16. Лондон

Клаудіус втомився вертіти головою, намагаючись вихопити поглядом то гарну церквицю, то старовинний особняк. Поки мотоцикл їхав нешвидко, раз по раз зупиняючись на світлофорах, роздивляння лондонських визначних пам'яток, що пропливали повз них, навіть додавало задоволення. І це незважаючи на явну незручність, адже сидів парубок за спиною мотоцикліста, обхопивши останнього спереду, на животі, руками. Руки терлися об штучну шкіру комбінезона, і це тертя приємним назвати ніхто б не наважився. Найменш приємним, проте, для Клаудіуса було те, що він зовсім не пам'ятав обличчя мотоцикліста. А зараз на голові у того був шолом. Клаудіус пам'ятав, що волосся – русаве, й обличчя худе, витягнуте. З тих кількох фраз, які почув, стало ясно, що хлопець розмовляє англійською зі слов'янським акцентом. Але зараз, коли центральний Лондон залишився позаду, а з боків потягнулися індустріальні майданчики, склади, паркани, в думках у Клаудіуса з'явився неспокій.

Їхали вони хвилин із сорок-п'ятдесят. Нарешті мотоцикліст скинув швидкість і став триматися поглядом правого боку. За черговим довгим парканом промайнув пустир із руїнами не надто старої будови, далі за новим парканом із металевої сітки стояли нескінченні ряди мобільних будинків-караванів. На майданчик для торгівлі це місце схоже не було, та й каравани були старенькими, брудними, запорошеними. Клаудіус із цікавістю розглядав ці брудні вагончики на колесах, і раптом помітив, як в одному з них відчинилися дверцята і назовні вигулькнув нечесаний, голий по пояс стариган. Почув, як там же, десь поруч із старим, загавкав собака. Побачив димок, що підіймається звідкілясь з-за будиночків-караванів. Клаудіуса взяла цікавість.

– Це також Лондон? – спитав він англійською мотоцикліста, нахилившись уперед і майже вклавши своє запитання в праве,

затулене шоломом вухо.

Та мотоцикліст почув.

– Так, це ще Лондон, – підтвердив він.

Коли поле, зайняте містечком мобільних будинків, залишилося позаду, мотоцикліст пригальмував та обережно в'їхав у відкриті ворота наступної обгородженої території. Зупинився біля складених у три поверхи один на одного морських контейнерів.

Клаудіус зістрибнув із мотоцикла і розім'яв ноги.

Водій, не знімаючи шолома, притулив свій двоколісний транспорт до контейнера, потім жестом закликав Клаудіуса за собою.

Вони пройшли метрів із п'ятдесят, після чого мотоцикліст зупинився, стягнув із голови шолом і обернувся до Клаудіуса.

– Ми зарано, доведеться чекати, – сказав він.

– А як тебе звати? – спитав литовець.

– Адам, – неохоче відповів хлопець.

Через хвилин п'ятнадцять на територію заїхала крита вантажівка. Чорношкірий водій доїхав до крайніх синіх контейнерів із написом «Maersk». Там зупинився, вийшов із кабіни. Побачивши двох чоловіків, котрі наближаються до нього, привітно махнув рукою.

Вони втрюх скинули з вантажівки на вкриту сніжком землю кілька десятків чорних сміттєвих мішків, щільно зав'язаних і не дуже важких. Машина поїхала. Адам розв'язав пластиковий мішок, клацнув витягнутою з кишені комбінезона запальничкою та засунув її палаючу всередину мішка. У повітрі запахло паленим папером.

– Це все нам треба спалити? – спитав Клаудіус, дивлячись на звалені на землю мішки.

– Ага.

– То краще висипати все в купу і...

– Якщо висипати, то частина згорить, а частина полетить за вітром, – спокійно пояснив Адам. – А наше завдання – щоб усе згоріло.

– А що це? – поцікавився Клаудіус.

– Бухгалтерія, – Адам стенив плечима. – Цифри, літери, печатки...

– Ага, – кивнув Клаудіюс. – А я думав, що тепер уся бухгалтерія в комп'ютері зберігається!

– Зазвичай так. Тобто «біла» – в комп'ютері, а «чорна» ось так, на папірцях.

– «Чорна»? – здивувався Клаудіюс. – В Англії?!

– А яка різниця: в Англії чи Угорщині?! – усміхнувся білявий Адам. – Глобалізація – штука серйозна! Я в Будапешті барменом працював, то у нас по «чорній» бухгалтерії в тридцять разів більше грошей проходило, ніж по «білій»! Але «чорну» після всіх розрахунків і ділення знищують, а «білу» зберігають. По цих папірцях, вочевидь, уже все поділили! Хоча я собі пакетик такого сміття забрав би, – Адам запитально зазирнув у вічі Клаудіюсу. – Часу вільного вистачає. Можна вивчити, розуму набратися! «Чорний бухгалтер» – класна професія!.. Ти ж мовчатимеш, якщо я один мішечок візьму собі?

Клаудіюс завмер. Він згадав напуття Тані.

– Мені сказали, щоб я за тобою стежив, – зізнався він. – Щоб ти нічого звідси, – він кивнув на чорні мішки, – не взяв...

– А мені сказали: стежити за тобою, щоб ти нічого не взяв, – розвів руками Адам. – Та мені байдуже! Якщо хочеш, можеш узяти!

У розмові зависла пауза. Адам, зачекавши ще з хвилину на відповідь Клаудіюса і не дочекавшись, розв'язав другий мішок, витягнув звідти кілька аркушів паперу, пробіг поглядом. Потім підпалив один із них запальничкою і підніс вогонь до документів, що стирчали з горловини чорного пластикового мішка.

– А ти ким у себе вдома працював? – знову обернувся він до напарника.

– Діджеєм, вантажником на пивзаводі. Батькові допомагав – у нього автомайстерня. На курси масажистів хотів піти...

– О-о! А навіщо тоді поїхав?

– У нас, у Литві, жодної перспективи...

– Що, масаж робити нікому?! – Адам реготнув. – Перспектива, вона для тих, хто залишається. А їдуть за мрією! Зазвичай – за

безперспективною.

Поки сичав полум'ям другий лантух, перший здувся, пластикова шкіра на ньому розплавилася і розповзлася, а наостанок ще й спалахнула синім полум'ям. Зотлілий і згорілий папір ще димів.

Адам зі знанням справи взявся за ті мішки, щоразу, перед тим, як запустити всередину вогонь, витягуючи з них і переглядаючи швидким поглядом ближні до горловини документи. Передостанній мішок своїми папірцями викликав у нього неприхований інтерес. Перші ж витягнуті документи після короткого ознайомлення він закрутив у рурку і засунув за пазуху комбінезона. Туди ж він засунув через кілька хвилин ще одну паку паперів, вже не скручуючи їх, позаяк стосик виявився ґрунтовнішим. Відсунувши розкритий мішок убік, узявся за останній. Сунув усередину палаючу запальничку. А передостанній мішок після цього зав'язав, підняв, ніби приміряючись до його ваги, поплескав по боках, ніби підрівнюючи і утрамбовуючи вміст.

На Клаудіюса він більше уваги не звертав. Та й сам Клаудіус раптом збагнув досконалу необов'язковість своєї присутності. Навіщо йому підкинули цей заробіток? Із гуманізму? Адже білявий Адам і сам би міг впоратися зі знищенням мішків із непотрібними папірцями.

Спантичений, він стежив за вилітаючим із відкритої горловини мішка димом. Вітер, що набирав до вечора потуги, розривав цей легкий димок на шматки, змішував із повітрям. І ось уже смак диму осідав на язик, лоскотав ніздрі Клаудіюса. Цей же вітер став розсипати по мерзлій землі паперовий попіл, і не було вже поруч білого снігового покриву, що знайшов їх тут. Ранні зимові сутінки додали непривітної похмурості в барви, якими були пофарбовані контейнери. Клаудіюсу захотілося виїхати звідси якнайшвидше. Занепокоєння, яке виникло в душі, навіть не намагалося пояснити причину своєї появи. Необов'язковість своєї присутності в думках Клаудіюса поступово трансформувалася у відчуття повної своєї недоречності тут, у цьому дивному безлюдному місці.

– Послухай! – голос Адама змусив Клаудіюса сіпнутися. – Я все одно старший. Адже це я тобі маю заплатити!

Й Адам простягнув напарнику кілька банкнот.

– Ось, п'ятдесят фунтів за роботу, – продовжував він повільно. – А ось це – десять фунтів на дорогу додому. Утрюх із мішком ми на байку не помістимося. Ти пройдеш до містечка знедолених, а там навпроти в'їзду по інший бік дороги є зупинка. Автобус ходить щогодини, доведе до метро. Там уже розберешся!

– «Містечко знедолених?» – перепитав Клаудіюс.

– Білі «каравани» за парканом...

Клаудіюс згадав, кивнув.

Адам зміцнив стягуючими ременями чорний сміттєвий мішок на задній частині сидіння. Натягнув на голову шолом, одягнув рукавички і махнув напарнику рукою.

Червоний задній вогник мотоцикла хитнувся ліворуч і зник за крайніми, збудованими в три поверхи контейнерами. Звук двигуна також зник. А вітер став ще сильнішим, і вже щоками та носом Клаудіюс відчув неприємний, вологий холод зимової лондонської ночі, що наблизився вже впритул.

Озирнувся навсібіч, відійшов під контейнерну «стіну», ховаючись від цього вітру. Поглянув угору, на небо, яке не видавало себе ні зірками, ні місяцем. Просто сіре повітряне напинало, важке, готове впасти вниз, де все, що не було чорним, також здавалося сірим.

Маленький чорний предмет, що визирав із висоти горішнього контейнера, привернув на мить увагу Клаудіюса. Придивившись, він збагнув, що це – камера CCTV.^[14]

Відійшов убік, розглядаючи її. Втямив, що об'єктив спрямований якраз на той майданчик, де вони палили чиюсь «чорну» бухгалтерію. Подивився під ноги, він якраз на ньому стояв. Попіл ледь чутно шелестів під ногами.

По-хлоп'ячому Клаудіюс вдарив по гірці найближчого попелу носком черевика. Запах гару відчувся сильніше.

– Англія! – саркастично гмикнув Клаудіус і, кинувши прощальний погляд на відеокамеру, прикручену до горішнього контейнера, попрямував до кутка контейнерної «стіни», за якою хвилин із десять тому зник червоний задній вогник мотоцикла білявого Адама.

Розділ 17. Бжежніци. Мазовецьке ВОЄВОДСТВО

Бавилася снігом зима, то засипаючи польські дороги і села, то оголошуючи в своїй холодній виставі антракт і дозволяючи людям-глядачам зими лопатами помахати, та свої звичні шляхи-стежки прочистити. Знову виходив Кукутіс на узбіччя шосе, по краях якого нескінченні снігові вали тягнулися, знову озирався в бік, звідки йшов, в очікуванні хоч якогось транспорту, готового його підібрати та відвезти далі в європейську глибинку, туди, де мови змішуються.

Вчора підкинув його вперед кілометрів на сто латиш-далекобійник. З латишами Кукутісу завжди було легше – як-не-як, а мови у них родинні, хоча загальних чи схожих слів у литовській і латиській усе ж бракує, щоб бесіду підтримувати. Балакали вони тому спочатку німецькою, а коли втомилися – мовчали кожен на своїй.

Юргіс-латиш насамперед поцікавився у Кукутіса, чи бував то у Біржаї.

- Природно, бував! – відповів йому Кукутіс. – Бував і не раз!
- Там моя сестра живе, Айва! Може, стрічали?
- Може, й стрічав! Але всіх зустрінутих не згадаєш!

Юргіс віз цілий контейнер «Ризького бальзаму». У кабіні в бардачку навпроти сидіння Кукутіса також лежала знайома своєю формою керамічна пляшечка. Водій ввічливо запропонував супутнику сьорбнути. Мандрівник пригубив. У роті тепліше стало.

– Гарна штука! – похвалив бальзам Кукутіс. – Скільки років живу, а його смак не змінюється!

Юргіс кивнув. Запропонував пасажирові ще випити.

– Я краще з собою візьму! – Кукутіс сунув пляшку в кишеню сірого пальта. – Будь-що взимку трапитися може!

– Атож, – погодився водій. – Взимку треба до всього бути готовим!

А потім бігли уздовж дороги снігові поля та навалені бульдозерами по узбіччях замети. Бігли, миготіли, мерехтіли під їхнє обопільне мовчання ще годинки зо дві, поки не загальмував Юргіс на розвилці.

– Мені на Гданськ! – сказав він. – А вам треба прямо!

Подякував мандрівник далеkobійнику. Сказав йому кілька добрих слів, відпровадив поглядом звернувшюю праворуч фуру і знову пригубив бальзаму. Озирнувся, огледівся. Годинника з кишені витягнув і час перевірів. Час у годиннику, на жаль, зупинився. Підкрутив його Кукутіс, і знову зацокав він, показуючи тепер уже свій власний час, що зі загальним часом нічого спільного, крім стрілок, не має. Ранній зимовий вечір наближався і навіював думки про нічліг, змушуючи Кукутіса уважніше в краєвиди вдивлятися. Ще трохи, і потемніють, наблизяться горизонти, спалахнуть лампочки у вікнах будинків, які зараз зі сніговими полями змішалися і наразі невидимі.

Але поки сталося це, як трапляється кожного сніжного дня року, встиг Кукутіс уздовж дороги не один кілометр прочалапати, а може, й усі три! Й як тільки молочні сутінки опускатися стали на білу землю, від шосе, узбіччям якого йшов Кукутіс, відшарувалася вузька асфальтована доріжка і подалася праворуч до вогників невідомого мандрівникові селища. Й як тільки ступив Кукутіс на цю дорогу, зупинився поруч «малюх» – стара італійська мікролітражка, і відчинив водій перед одноногим старим дверцята.

– До Бжежніци? – спитав.

Мандрівник не знав, як це селище називається, але в машину сів, хоч і довелося пововтузитися з негнучкою дерев'яною ногою перш, ніж дверцята з його, Кукутіса, боку зачинитися змогли.

Їхали вони хвилин із сім, і за ці миті встиг Кукутіс зігрітися і про себе трохи розповісти. Хотів було навіть на нічліг до доброго водія – старіючого ґазди років шістдесяти – напроситися, та не зробив цього. Ось якщо б вони довше їхали! А так, сім хвилин знайомства – не привід на нічліг проситися!

Біля першого ж будинку селища попросив Кукутіс зупинити машину. Вийшов. А «малюх» далі поїхав і звернув на якусь іншу, невидиму вже дорогу, що втікала праворуч від селища.

Будиночки тут були кам'яні та двоповерхові. Це Кукутіса засмутило відразу. Ті люди, що живуть у цегляних будинках, зазвичай не такі гостинні, як ті, що живуть у дерев'яних!

Вікна ближньої садиби світилися однаковим рівним жовтим світлом, немов за кожним таким вікном однакові люди жили, і все в кімнатах їхніх також було однаковим, таким само, як і в інших кімнатах цього будинку.

Пройшов Кукутіс трохи далі стежкою і побачив, що з вікон першого поверху третього в ряду будинку на сніг більше світла падає, ніж із вікон ближніх обійсть. Наблизився і побачив яскраву вітрину кав'ярні. Всередину зайшов, озирнувся. Всі столики зайняті: де двоє, де троє чоловік сидять і пиво цмулять. І тільки за одним столиком із келихом білого вина – молода жінка в джинсах і синьому светрі з незвично сплетеною русавою кіскою волосся. Косичка, в яку було зіbrane волосся з самої маківки, опускалася, затуляючи ліве вухо, майже до самого плеча. Поруч із нею – малюк років чотирьох від народження. Хлопчєня на аркуші паперу кольоровими олівцями кола малює. Захоплено та зосереджено.

– Можна біля вас? – спитав Кукутіс, із цікавістю розглядаючи її незвичайну зачіску.

Жінка підняла погляд на гостя. Кивнула, не сказавши й слова.

Присів Кукутіс за стіл, озирнувся на прилавок, за яким бородатий поляк із веселими очима стояв у кухарській білій куртці. За його спиною на прикріпленому до стіни телевізорі показували без звуку футбольний матч в якійсь теплій країні. Футболісти бігали по зеленому полю, але ніхто в кав'ярні не звертав на них жодної уваги.

– Тут самому треба замовляти, – сказала жінка Кукутісу, вирішивши, що той офіціанта чекає.

– Ага, – мандрівник кивнув. – Відпочину трохи і піду замовлю!

П'ять хвилин насолоджувався Кукутіс теплом і домашнім легким гамором, сплетеним із розмов за іншими столиками, шелестінням олівців по паперу, цоканням кухлів, горняток і ложечок, які час від часу збирав бармен зі столів і складав у мийку. Але потім піднявся, підійшов до стійки. Простягнув бармену розкриту долоню зі жменею монет.

– Тут, може, є й ваші злоті? Подивіться, а раптом на горнятко чаю вистачить?

Опустив бородатий бармен погляд на монети Кукутіса. Серед старовинних англійських шилінгів і фартингів, серед панських російських гривеників і болгарських левів побачив срібний польський гріш Зигмунта Першого. Вилловив його двома пальцями зі жмені. Подивився таємниче на одноногого клієнта, немов здогадався про щось загадкове.

– Є тут польські, – прошепотів радісно. – Навіть на вечерю вистачить, не тільки на чай! Зачекайте з півгодинки, вам моя дружина приготує!..

«Що таке півгодини в житті людини, котра не вміє вмирати?!» – подумав Кукутіс і всміхнувся.

Повернувся за стіл. Покосував поглядом на молоду жінку з незвичайною кіскою, на її малюка, що тримав у руці товстий кольоровий олівець, як досвідчені бандити тримають ножа – вістрям донизу, міцно стиснувши руків'я в долоні. Малюк продовжував наповнювати аркуш паперу грубими кольоровими колами, час від часу змінюючи кольорові олівці, але не змінюючи спосіб малювання.

– А ти спробуй квадрат намалювати, – неголосно запропонував Кукутіс хлопчикові польською.

Мама малюка обернулася. Шибеник завмер, олівець вертикально спинився на папері.

– А як це? – не збагнув малюк.

– Можна? – Кукутіс узяв коричневий олівець точно так само, як тримав його хлопчик, намалював у вільному кутку аркуша квадрат і втомлено зітхнув.

– Важко, – сказав він. – Давай я спробую інакше! – Він узяв олівець пальцями, як ручку, і легко кілька разів обвів квадрат, а опісля, помінявши кілька разів олівці, зробив його різнобарвним.

Малюк із цікавістю спостерігав за пальцями старого. Потім спробував сам узяти так олівець. Було видно, що він боїться його впустити – пальці хлопчика виявилися не привченими до тримання.

– Ви, мабуть, із Білорусі? – поцікавилася молода жінка.

– Чому ви так подумали? – здивувався Кукутіс.

– У нашого сільського старости домогосподарка з Мінська, вона також усім показує, як треба правильно робити. Довго і таємно намагалася їхнього сина з шульги на правшу перевчити, поки її не змусили книгу прочитати про те, що шульга має більше шансів стати президентом Польщі, ніж правша. Тільки тоді заспокоїлася, але досі за всіма наглядає, де б не опинилася, і поради дає!

Промовляла це все жінка з кіскою цілком привітно, без жодного натяку на невдоволення.

– Ви майже вгадали, – посміхнувся Кукутіс. – Я з Литви, а Білорусь колись також була Литвою.

– Помилилася, – видихнула молодиця. – Литовці інші, вони порад не дають і нікого перевчити не намагаються.

– А ви звідки так багато про литовців і білорусів знаєте?

Жінка замислилася. Подивилася на сина – той знову водив олівцем, як ножем, по папері, намагаючись не вискакувати лінією з уже багаторазово наведених кіл із грубими різнокольоровими краями.

Молоду жінку з кіскою звали Агнешкою. Жила вона прямо над кав'ярнею на другому поверсі, і тому майже щодня спускалася сюди посидіти і послухати гамір життя. Після недовгої паузи зізналася, що про литовців тільки чула, але нічого точного про них не знає, позаяк в їхньому селі литовців немає і раніше не було. Чула тільки, що колись давно два литовці десь недалеко звідси з неба на землю впали та розбилися на смерть. Було це якоїсь ночі минулого століття. А ось білорусів бачила чимало, бачила і росіян із українцями, і

навіть одного іспанця, у котрого машина якраз поруч із їхнім селом поламалася і тому довелося йому три дні у них жити.

Сіпнувся Кукутіс, почувши про двох литовців, котрі впали з неба. Згадав ту ніч, коли вони до Каунаса не долетіли. Згадав, як сам із десятками тисяч інших чекав їх із ранку на Каунаському летовищі. Але більше згадувати не став. Відволікся.

Дружина бармена зайшла в кав'ярню в синій довгій сукні зі зав'язаним поперх сукні білим фартухом. У руках несла тацю з великою глиняною мискою, над якою здіймалася пара. Галас розмов у кав'ярні стих, всі на неї гляділи, як вона до Кукутіса підходила, як перед ним миску ставила і ніж із виделкою, загорнуті в паперову серветку, клала. На круглому обличчі молодиці світилася така свіжа посмішка, яку Кукутіс раніше на старовинних рекламних листівках різних готелів бачив.

– Смачного! – видихнула оксамитово дружина бармена і тут же відійшла, не обертаючись до гостя спиною, до дверей.

Приголомшливо соковитий запах свіжозапеченої рульки наполегливо кликав Кукутіса опустити погляд вниз, на миску. Але він витримав випробування запахом свинячої ніжки й опустив свій погляд на їжу, тільки коли дружина господаря кнайпи кивнула на прощання та вийшла.

Свиняча ніжка з рум'яною скоринкою лежала на боці в оточенні печеної картоплі та печеного пастернаку, додаючи солодкості і в так багатий аромат цієї панської страви.

Кукутіс зазвичай не звертав особливої уваги на їжу, та цього разу пожвавився, підбадьорився в очікуванні трапези. Краєм вуха почув, як малюк за столом перестав водити олівцем по папері. Краєм ока помітив, що вся увага малюка тепер була прикута до свинячої ніжки, над якою здіймалася ароматна пара. Немов дітвак готувався намалювати цю ніжку. Мама хлопчика також заворожено дивилася на глиняну миску Кукутіса.

Мандрівник розгорнув серветку, взяв у руки виделку та ніж, відрізав шматочок м'яса і відправив собі до рота. Скільки разів він

уже в житті ласував запеченої рулькою, але щоразу нова рулька здавалася йому найсмачнішою з усіх раніше з'їдених. Ось і зараз це відчуття мало не налякало його: адже найсмачніше людина зазвичай їсть перед смертю. Після смерті вже нічого смачного бути не може. Але думки Кукутіса про смерть і їжу хоч і з'являлися в голові час від часу, але ніколи не змушували його похмурніти чи лякатися. Кукутіс уже поховав тисячі знайомих і незнайомих людей, звикся з особливістю свого життя, що іноді викликала досаду – зі своїм тимчасовим чи постійним безсмертям. Він просто не вмів умирати. Ні батьки його, ні сусіди батьків, ні саме життя його цьому не навчили. Інші навколо вміли вмирати. Надходив час, і вони лягали на тапчан або в ліжку, кликали до себе друзів і рідних попрощатися, промовляли настанови та побажання з поділу їхнього майна, якщо таке у них було, а потім спокійно заплющували очі й помирали. Дехто, звісно, помирав не в ліжку і без прощальних слів, як ті двоє, Дарюс і Гіренас, котрі впали на землю теперішньої Польщі в часи, коли господарювали там німці, замість того, щоб приземлитися в Литві, де на них чекала вся країна, що зібралася ще з вечора і до ранку марно виглядала вогники літака в чорному небі.

Нерухомість малюка, що не зводив з рульки маленьких своїх оченят, відвернула Кукутіса й оживила його думки, змусивши забути про смерть і вмирання. Мандрівник відрізав шматочок свинячої ніжки і, настрикнувши на виделку, простягнув хлопчикові. Той узяв пальчиками шматочок м'яса і підніс до рота, але одразу їсти не став. Мабуть, йому сподобався теплий запах свинини. А Кукутісу сподобалося, як хлопчисько акуратно затиснув подушечками трьох пальчиків шматочок м'яса – саме так, як треба тримати олівець чи ручку.

– Молодець, – сказав малюкові Кукутіс. – Добре м'ясо тримаєш!

Малий сам придивився до своїх пальців. Потім поводив довгим шматочком м'яса над папером, уявляючи, що тримає в руках олівець, а потім не втримався і відправив свинину до рота.

Запропонував Кукутіс шматочок свинини і його мамі, але та, всупереч своєму погляду, що показував до м'ясної смакоти найкращі почуття, відмовилася від частування. Правда, після цього так глянула на свого сина, що допетрав Кукутіс: відмовляється вона від м'яса на користь хлопчика. І тоді відрізав мандрівник ще шматок свинини та простягнув на виделці малюкові.

– Ви не знаєте, де тут у вас переночувати можна? – спитав Кукутіс Агнешку, закінчивши трапезу, розділену з малюком, ім'я якого він і досі не знав.

– Гадаю, що Марек із Ядвігою, – вона кивнула на власника генделика, – вас поселять на ніч. А якщо бажаєте, можете у нас переночувати. У нас просторіше. А вони з двома дітьми живуть. До того ж у дальньому під'їзді.

– Тоді я краще у вас, – кивнув вдячно Кукутіс.

Уранці, коли Кукутіс прокинувся на вузькій канапі в досить просторій кухні, за вікном ще панувала темрява. У квартирі було тихо, хоча перед тим, як розклепити повіки, крізь знесилений під ранок сон, чув мандрівник кроки, поскрипування дверей і брязкіт посуду. Цікавість до точного часу Кукутіс вважав забавою молодих і смертних. Тому навіть неточний час його не цікавив, тому кишеньковий годинник, циферблат якого захищала кругла накривка з вензелями і написом німецькою «Повертайся з перемогою!», так і залишився у кишені пальта, що висів у коридорі.

Сівши на тапчані, Кукутіс дістав з-під нього свою дерев'яну ногу з причіпними ремінцями. Прикріпив її надійно до культі, після чого натягнув холошу спочатку на дерев'яну ногу, а потім і здорову в ліву штанину просунув. Пововтузився звично, підтягуючи штани вгору, застібнув всі ґудзики на них і зав'язав мотузяний пояс. Тільки після цього озирнувся і помітив у темряві на кухонному столику, що під віконцем стояв, два банячки і білий прямокутник паперу, придавлений круглою скляною сільничкою.

«На роботу пішла, чи що?!» – подумав про господиню.

Ввімкнув світло, пересів на стілець, взяв у руки записку.

«Даруйте, що так вийшло, – писала господиня квартири акуратним шкільним почерком. – Я подумала, що вам усе одно добре б відпочити з дороги, тому залишаю вас у квартирі зі Сташеком до вечора. Мені давно треба було в місто з'їздити за покупками – одяг синові купити, та й мені також. Від нас до міста – дві години, і назад дві години. Раніше вечері не повернуся, але на вечерю привезу щось. Не сердьтеся! Відпочивайте. Сташеку і вам я на сніданок млинці в банячку залишила. На обід у холодильнику журек є і вінегрет. Агнешка».

– Підступні в Польщі жінки! – прошепотів, усміхнувшись, мандрівник. – Не встигнеш у неї заночувати, а на ранок тебе вже відповідальним за дитину роблять! Гарзд!..

Вийшов із кухні, зазирнув за наступні двері – там, у кімнаті трохи більшого розміру, ніж кухня, на тапчані спав, сопучи уві сні застудженим носом, хлопчисько. Ліворуч – застелене залізне ліжко, праворуч під вікном – письмовий стіл.

«Сташек, отже», – подумав Кукутіс, акуратно замикаючи за собою двері перед тим, як повернутися до кухні.

За вікном уже світлішало, коли двері в кухню відчинилися і сонний хлопчик у піжамі звично пройшов до столу і сів на табуретку.

– Ну, привіт, – сказав йому польською Кукутіс. – Будемо снідати?

Сташек, не здивувавшись присутності гостя, кивнув.

Кукутіс поклав на тарілку хлопчика круглий млинець, полив його полуничним варенням. Сташек провів пальчиком по краю тарілки, немов перевіряючи її на круглість – на обличчі у нього з'явилася посмішка. Ранкова сонливість полишила хлопчика. Зіскочивши з табуретки, він проляскотів голими п'ятами по лінолеуму підлоги до кухонної тумбочки, витягнув зі шухляди два ножі та дві виделки і повернувся за стіл. Однак взявши в руки ніж і виделку, завмер нерішуче, не зводячи очей із червоної плями варення.

– Знаєш що, – звернувся до нього Кукутіс. – Я тобі відкрию одну таємницю, яка потім у житті не раз допоможе! Хочеш?

Сташек кивнув.

– Усе, що можна скрутити в рульку, треба обов'язково скручувати! І їжу, й одяг. Їжа так легше в рот проходить, а одяг так легше із собою возити. Ось дивись!

І він, розмазавши варення по всьому своєму млинцю, скрутив його в «сигару», взяв у руку і відкусив кінчик.

Сташек опустив виделку і ніж на стіл і почав зосереджено скручувати в рурку свій млинець.

– Молодець! – похвалив його мандрівник. – У тебе з першого разу вийшло!!!

Розділ 18. Париж

Якщо заткнути вуха музикою й увімкнути в смартфоні пісеньку про парасольку Ріанни, то жодних неприємних відчуттів легкий зимовий паризький дощик не дасть. Парасолька не потрібна. Адже її треба нести над собою. А у Барбі і так руки зайняті – однією рукою штовхати візочок із чужою дитиною не зручно. До того ж до поручня візочка прив'язаний повідець із сенбернаром. Кличка у собаки зовсім людська і, до того ж, аж надто французька – Франсуа. І господарі – французи. Сюзанн і Режис. Правда, Режиса Барбора бачила тільки раз. Коли його дружина Сюзанн завела Барбору в коридор їхнього помешкання на рю де ля Вілетт. Завела й одразу ж познайомила і з чоловіком, і з їхнім собакою. Сказала, що Франсуа – спокійний і нікуди її під час прогулянок тягти не буде. І боятися його не треба, хоч він і великий.

– А чому ви оголошення англійською написали? Я думала, що ви також іноземці! – здивувалася тоді Барбі, втямивши, що перед нею справжні французи, хоч і чудово розмовляють англійською.

Сюзанн всміхнулася, почувши запитання.

– Ми писали французькою, і до нас одна за одною на це оголошення припленталися три бабусі, котрі живуть по сусідству. Балакучі та самотні, й у кожної вдома свій маленький песик. Франсуа на них справив відчутне враження. Одна, побачивши сенбернара, навіть за серце хапалася! Добре, що хоч лікаря не довелося викликати. Тому вирішили найняти когось із мігрантів. Мігранти завжди молодші і роботи не бояться!

Авжеж, Сюзанн саме так і сказала тоді про мігрантів. Барбора, пригадавши ту розмову, всміхнулася і трохи сповільнила крок. Зупинилася біля галявинки, на якій уже кілька разів бачила групу, що займається йогою під керівництвом мініатюрної китаянки. Цього разу йогоїв у парку Бут-Шомон не було. Мабуть, через дощ. Однак погода явно не заважала десяткам, якщо не сотням дідусів і бабусь

вештатися алеями з собаками і без. Погода не заважала і десяткам молодих матусь штовхати поперед себе візочки з дитинчатами точно так само, як штовхала свій Барбора.

«Може, і вони ніякі не матусі?!» – подумала вона.

І продовжила свій шлях. Побачила ліворуч від алеї явно штучну гору над штучним озером. А на його поверхні – море качок.

Сенбернар статечно йшов праворуч, немов охороняв візочок із сплячою дитиною. Пес виявився настільки слухняним і тямущим, що в якийсь момент Барбора і сама уявила себе господинею такого же великого та поступливого собаки, тільки в майбутньому, коли у них буде своя квартира і свій власний малюк!

Дощик посилювався, і дівчина мимоволі пришвидшила крок. Попрямувала до виходу з парку. Вже вийшовши за металеву огорожу, зупинилася. Будинки, що виходили до парку, вже засвітили свої очі-вікна. Вуличні ліхтарі віддзеркалювалися в мокрому асфальті тротуарів. І скляні двері кав'ярні на розі, відчиняючись і зачиняючись, бавилися зі світлом найближчого ліхтаря. До повернення малюка батькам залишалося близько години. До повернення собаки господарям – трохи менше. Можна буде спочатку віддати собаку, а потім і дитину. Малюк зараз прокинеться і зарюмсає. На цей випадок його вже чекає пляшечка з молочною сумішшю.

Зайшовши до кав'ярні, Барбора відразу ж подалася до столика біля вікна. Відсунула дерев'яний вішак із червоним плащем, що перепинив їй шлях, аби втиснути між ним і столом візочок. Сенбернар спокійно ліг на підлогу. Бармен вийшов з-за стійки.

– Мадам? – спитав він.

Дівчина витягла з вух навушники і засунула їх у кишеню куртки до смартфона. Попросила коньяку і дуже вчасно кашлянула. Бармен схвально кивнув.

Малюк запхивняв. Немов відчув, що зараз його точно почують.

Довелося підняти дитину акуратно з візочка. Теплий синій комбінезончик, застебнутий на блискавку, приховував її майже

повністю. Дівчина вийняла хлопчика з комбінезона. Зазирнула в сонне розпашіле личко.

– Ну що, Валіде? Їсти хочеш? – спитала, вкладаючи його на колінах так, аби головка лягла на внутрішній вигин ліктя. Дала йому пляшечку із сумішшю.

Пригубила коньяку, принесеного барменом, і перший маленький ковточок ніби повернув її, Барбору, собі самій. Думки й уривки минулих розмов відсунулися на другий план. А на першому залишилася вона сама в теплій і затишній кав'ярні. Але ж тільки-но їй було холодно та вогко. Тільки-но вона відсувала вішак із червоним плащем, що належить, мабуть, жінці з короткою старомодною зачіскою, котра сидить через столик від неї. Перед жінкою – келих вина і попільничка. У руці – цигарка. А хіба в європейських кав'ярнях можна диміти?! Барбора усміхнулася, відчуваючи, як розслабилася від зовсім дещиці коньяку. На жінці – червоний светр. А волосся, здається, пофарбоване. Сиве, пофарбоване в такий попелястий колір, який немов підказує, що воно під фарбою все одно сиве.

Бармен вибрався з-за стійки до дверей, відчинив, впускаючи всередину ще один візочок! Його штовхала худенька кучерява чорнявка у фіолетовій утепленій куртці з каптуром. Разом із візочком і брюнеткою в кав'ярню забігла брунатна такса, також одягнена в фіолетову тілогрійку на блискавці. Тілогрійка була з того ж матеріалу, що і куртка господині. Чорнявка озирнулася на всі боки, зупинивши свій гостренький погляд на Барборі, а потім, відсунувши з дороги два стільця, підкотила свій візочок до сусіднього з Барборою столика. Кивнула усміхнено новій сусідці, зняла курточку і, переступивши через сенбернара, повісила її на дерев'яний ріг вішака. Залишилася у синій вовняній кофтині, застебнутій на великі гудзики.

– Il fait froid, ^[15] – сказала вона, ще раз усміхнувшись.

– Pas Français, – Барбора розвела руками. – English!

– Холодно, – молода жінка легко перейшла на англійську. – Тут завжди взимку гидко, і дощ щодня!

Литовка кивнула.

Брюнетка весело гукнула щось бармену і той за хвилину приніс їй горнятко кави і склянку мінералки з м'ятним сиропом. М'ятний аромат дотягнувся до носика Барбори і вона, немов захищаючись від нього, інстинктивно підняла до рота келих із коньяком.

– Ви з Англії? – спитала брюнетка, знову обернувшись до Барбори.

– Ні. З Литви. А ви?

– Я звідси, з Бельвіля. Народилася в Алжирі, але виросла тут!

Брюнетку звали Айша і вона раз по раз споглядала на лежачу біля своїх ніг таксу в фіолетовій тілогрійці. Песик махав хвостиком, не зводячи очей із сенбернара. А той, розлігшись перед візочком Валіда, також дивився на таксу, але якимось ледаче та байдуже.

Порожня пластмасова пляшка з-під молочної суміші випала з рученят малюка, грюкнулася об дерев'яну підлогу і покотилася до морди сенбернара. Валід знову заснув, і Барбора поклала його у візочок.

– Скільки йому? – спитала Айша.

– Сім місяців.

– Моєму тільки чотири, – вона з любов'ю озирнулася на свій візочок. – Ви сюди з чоловіком приїхали?

Барбора кивнула.

– Він роботу знайшов?

– Він – клоун, – на обличчі Барбори сама по собі виникла іронічна посмішка.

– Мій також клоун! – критично вимовила брюнетка. – Пропонували йому хорошу роботу в універмазі, а він у таксиста поліз. Тепер його ні вдень удома немає, ні вночі!

– Ні, мій справдешній клоун, – Барбора поквапилася виправити двозначність. – Актор-аматор. Він у Вільнюсі в рекламних акціях

працював, а тут наразі тільки на вулиці... А на вулиці багато не збереш. Ось якби він французьку вивчив!

– Справжній клоун? – Кругленькі очі Айши спалахнули щирим зацікавленням. – Він ходить на «Марші де клуні»?

– Куди? – перепитала Барбора. – На ринок клоунів?

– Ну, так, – закивала Айша. – Мені розповідали, що коли їх багато, вони дуже смішні!

– А де цей ринок?

– Десь на рю де Севр, біля університетської лікарні!

– Рю де Севр, – повторила Барбі, намагаючись запам'ятати назву вулиці.

Озирнулася на бармена, попросила кави.

За вікнами кав'ярні звідкілясь засяяло сонце. Неяскраве і, мабуть, потомлене від повсякденної боротьби із хмарами, які не давали йому досвічувати до землі та людей.

Вони обидві – Айша та Барбі – обернулися, помітивши проміння, що потрапило всередину кав'ярні. Айша витягла жменю дріб'язку та виклала дрібними монетами біля горнятка оплату за каву.

– Даруйте, а це ваша дитина? – обережно запитала Барбі, кивнувши на візочок.

– Ага, – на ходу кинула Айша, знімаючи з вішака свою фіолетову куртку.

– І пес ваш?

– Звісно, – кучерява брюнетка засміялася. – А це що, не ваш собака? – кивнула вона на сенбернара.

Барбі заперечно похитала головою.

– Ще побачимося, – привітно промовила Айша і, розвернувши візочок із малюком, що проспав усю їхню з Барборою балачку, посунула її до дверей. Такса побігла вслід, проводжаючи трохи здивованим поглядом сенбернара, що все ще лежав на підлозі й опустил велику та лагідну морду повз лапи на правий бік.

– Рю де Севр, – ще раз повторила Барбора і собі почала лічити витягнутий із кишені куртки дріб'язок.

Розділ 19. Лондон

Дивна ця штука – чад від згорілих паперів. Точніше його запах. Чому він так в'їдається в одяг, у волосся? Чому його неможливо змити з першого разу?

Клаудіус не спав уже півночі. Хоча Інґрида, котра скаржилася на запах чаду, який він приніс із собою, вже давно заснула.

Звісно, шкода, що вони так і не доїхали минулого вечора до Марюса. Але попереду – життя. І не просто життя, а життя лондонське. В якому треба бути «flexible», тобто гнучким. Настільки гнучким, аби при появі можливості заробітку легко скасовувати плани. Адже які плани без заробітку?!

Інґрида спала, обернувшись обличчям до вікна. Її голова лежала рівно посередині маленької подушки. Клаудіус помилювався спокоєм її обличчя. Обережно зліз із ліжка. Вийшов на кухню.

Тут бурчав холодильник, цокав годинник, щось ледь чутно дзижчало. Цю кухню навіть найзапекліший романтик ніколи б не зміг назвати затишною. Але іншої кухні наразі не було. Та й ця була, за великим рахунком, не їхня кухня, а кухня англійської комуналки. Її треба було просто пережити. Але для цього знову ж таки потрібен заробіток. Бажано постійний. І тоді можна буде спочатку оплачувати маленький затишок, а потім, якщо все буде гаразд, то і більший!

Клаудіус ще раз помив голову, намагаючись отямитися від неприємного запаху чаду. Згадав запах батьківської автомайстерні і запах батька, котрий перекочував із майстерні в їхню квартиру і прижився в ній. Мама іноді скаржилася на цей «аромат» бензину і мастила для двигунів. Іноді відправляла його в душ. Але запах нікуди не зникав, і найчастіше вона його просто не помічала. Точніше – помічала його тільки, коли хотіла зауважити, коли треба було знайти причину для свого невдоволення. Певна річ, зі своєї роботи жодних яскравих запахів вона принести не могла. Які запахи в лікарні, де вона працювала старшою медсестрою? Запах накрохмаленого

білого халата? Запах валер'янки? Запах ліків і нашатирного спирту? Ні, вона всі ці аромати залишала на робочому місці. Як їй це вдавалося, Клаудіус досі не міг збагнути. Хіба буває робота, яка не передає працівникам свої запахи? А якщо б йому довелося спалювати папери щодня? І за це дуже добре платили? Щоб тоді сказала Інґрида?!

Клаудіус зітхнув і окинув сумним поглядом кухню. Тут для них, природно, бракувало місця. Їхній простір вимірювався кроками, і жодна лінія їхнього простору не перевищувала трьох-чотирьох кроків. Чотири кроки – це довжина їхньої кімнати. Хоча, якщо захотіти, то можна розтягнути ці два з половиною метри на кроків вісім. Але навіщо? Реальність йому відома. Ця реальність – некомфортна та й тимчасова, але термін її тимчасовості залежить тільки від нього самого! Треба менше спати та старанніше шукати нормальну роботу! Але ж він і зараз не спить. І думає саме про це! Клаудіус заспокоївся. Ні, він не ледачий, він не гальмо, він думає про майбутнє, поки кохана спить і, можливо, бачить це прекрасне майбутнє в кольоровому англійському сні?!

У коридорі рипнули двері. Потім кроки. Потім тиша, немов хтось вийшов і прислухався. Клаудіус завмер. Знову крок чи два порушили відносно нічне затишшя. І Клаудіус збагнув, що зі своєї кімнати вийшли сусіди.

Клацнув замок дверей до помешкання. Та Клаудіус нахилив голову. Адже з тих дверей ти натикаєшся відразу на колодязь перед їхнім напівпідвалом. І далі вже підіймаєшся залізними сходами якраз повз кухонне віконце вгору, на рівень тротуару.

Ще одне клацання вхідних дверей, і за кухонним вікном пропливли два силуети. У хлопця на плечах рюкзак, а в дівчини у руці – спортивна торба. Вони підіймалися сходами майже безгучно. Клаудіус заворожено провадив їх поглядом. Куди вони? Навіщо?

Кілька хвилин після цього і собі вийшов із кухні в коридор. Зупинився перед дверима в кімнату сусідів. Побачив залишений у замковій щілині ключ. Потягнув двері на себе – вони піддалися.

Кімнатка за дверима нагадувала їхню тимчасову спальню. Теж одне ліжко, два стільці, невеликий квадрат дзеркала на стіні. На ковrolіні підлоги – порожні бляшанки з-під пива. І поруч упаковка чотирьох повних бляшанок пива, скованих пластиком.

«Отже, повернуться», – Клаудіюс усміхнувся, згадавши, як вирішив, проводжаючи їх поглядом, що вони таємно полишають своє житло.

Коли Клаудіюс прокинувся, в ніс йому вдарив запах кави. Він спав на краєчку ліжка і голова його майже звисала з краю подушки. Може, саме тому Інґрида поставила кухлик кави прямо на підлогу коло узголів'я.

Він спробував ковтнути кави не підіймаючи голови, і тут же обпік губи. Лайнувся від душі. В кімнату на його голос повернулася Інґрида в домашньому халатику.

– О! Щось нове! – здивувався він.

– Ага, – кивнула Інґрида. – Тут поруч є крамничка, в якій можна за кілька фунтів із ніг до голови одягнутися!

– Секонд-хенд із Європи?!

– Доброчинність із Англії. До речі, халатик був новенький, з биркою! За півтора фунти!

– Покажеш крамничку після сніданку, – Клаудіюс піднявся, натягнув джинси і светр. – Я саме учора гроші заробив.

– Тоді готуй сніданок! Наші яйця праворуч, а сусідські – ліворуч! – скомандувала дівчина.

Коли наминали яєчню, сидячи за кухонним столиком, залізними сходами за вікном спустилася Таня.

– Ви мені зараз сто двадцять фунтів за наступний тиждень можете дати? – спитала вона, зазирнувши на кухню.

Клаудіюс похитав головою. Таня перевела погляд на Інґриду, але Інґрида ніби й не звернула на неї уваги. Виделкою вона обскубувала правильної сонячної форми жовток, звільняючи його від білка.

– За кілька днів, – пообіцяв Клаудіюс.

Тетяна зітхнула і зачинила за собою двері. Але через хвилину знову з'явилася на кухні.

– А ці, сусіди ваші? Ви їх не бачили? – поцікавилася дещо заклопотано.

– Буцімто вночі галасували, – відповів Клаудіюс.

– Вони мені за тиждень заборгували, – промовила вона.

– Та прийдуть вони, он і продукти їхні в холодильник, і пиво у них є, – вже не підіймаючи голови, вимовив Клаудіюс.

Таня зазирнула в холодильник.

– Їхня їжа ліворуч, – підказала Інґрида.

– Та тут самі яйця! – видихнула задумливо Тетяна.

Розділ 20. Пієнаґаліс. Неподалік від Анікщяя

Велика чорна торба на блискавці важила, мабуть, кілограмів із тридцять, а то й більше. Ще в Анікщяї Рената здивувалася, як важко було Вітасу її нести від автобуса до машини й як хитнувся її маленький «фіат», коли Вітас майже впустив її в багажник.

Поки їхали, Рената перебрала в голові всі можливі подарунки, здатні стільки важити, але жодної приємної підказки від своєї уяви не отримала. Найважчим подарунком в її думках могла бути тільки якась китайська ваза, але, з іншого боку, вази ж роблять із порцеляни, а порцеляна легка. Тобто ваза цілком могла бути великою, але щоб такою важкою? Це навряд. Кухонна техніка? Комбайн із електричною м'ясорубкою? Теж не міг бути аж таким важким, та й не був Вітас настільки сільським хлопцем, щоб дарувати своїй коханій на Різдво кухонне приладдя!

Цікавість пришвидшувала ритм серця, і Рената на ходу споглядала на Вітаса, чекаючи, що він усе ж розкриє таємницю подарунка до того, як відсуне замок-блискавку на торбі.

Але Вітас тільки посміхався хитро і мовчав, зиркаючи на засніжене полотно землі по обидва боки дороги, яку взяв у лещата зимовий ліс.

На засніженій гравійці Рената зменшила швидкість, і машина плавно захиталася.

Знову, як кораблик до пристані, повільно приткнувся червоний «фіат» передніми колесами до кінця колії, зупинившись під бічною дерев'яною стіною комори.

Стежка вела прямо від машини на поріг будинку. Протоптана не машиною, звісно, а тому, що цією стежкою човгав щодня по кілька разів Йонас до Барсаса або в комору, чи в льох, що містився за коморою.

Дошки порога жалібно скрипнули, коли Вітас опустив на них важку торбу. Удвох занесли вони вантаж на половину Ренати.

– Таких важких подарунків я ніколи в житті не отримувала! – зізналася Рената, подивившись на долоню лівої руки з червоною смугою від ручки торби. – Це що, будматеріали?

– Ні, дещо оригінальніше! Але якщо тобі не сподобається, то подаруємо твоєму дідові! Йому точно підійде! Хоча я для нього пляшку «Жальгіріса» привіз... Загалом, вибирай, що хочеш? Кота в лантуху чи пляшку «Жальгіріса»?

– Кота в лантуху, – Рената розвела руками.

– Тоді тримай! – Він нахилився, бжикнув блискавкою замка, розкриваючи торбу, відтягнув її край, аби Рената могла зазирнути всередину.

– Що це? – здивувалася дівчина, розглядаючи дивний прилад військово-зеленого кольору, розміром зі швейну машинку.

– Це «чорна скринька», – пояснив нарешті Вітас. – Для літаків.

На обличчі Ренати застиг подив. Вона зазирнула у вічі Вітасу дивним, розчарованим поглядом.

– Звідки вона у тебе? – спитала дівчина після паузи.

– В дев'яностому батькові на радіозаводі замість зарплати за рік сім штук дали, обіцяли потім назад викупити, але Союз розвалився, і вони залишилися у нас... Я думав, тобі буде цікаво! Адже вона новісінька!

Рената раптом зареготала, не зводячи очей із Вітаса. Спочатку тихо, потім голосніше.

– Ти чого? – Вітас, здавалося, образився.

– У мене немає літака, – крізь сміх викрикнула вона. – Й у діда також немає!

У кімнаті, заповненій дзвінким сміхом Ренати, Вітас раптом відчув себе дурнем, повним дурнем.

Відчинилися двері з коридору і в проїмі з'явилося здивоване обличчя діда Йонаса.

– Що це тут у вас? – спитав він. – Так регочете, ніби телевизор дивитесь!

– Це вона сміється, а не я! – взявся виправдовуватися Вітас. – Добридень, з Новим роком!

І тут же метушливо хлопець поліз у відкриту торбу і витягнув картонну коробку з бальзамом «Жальгіріс». Підійшов із нею до старого, вручив.

– О-о! – закивав дід Йонас, теж посміхаючись привітно і зраділо. – Хороша річ! Шкода тільки, що мені його тільки краплями приймати можна! Але нічого, буду собі в чай крапати! Так надовго вистачить!

Рената нарешті вгамувалася, але тінь нещодавніх веселощів на її обличчі залишилася.

– То це він тебе розсмішив? – звернув на неї свій погляд дід Йонас.

– Ага, подарунком! – пирснула дівчина. – Подивися, може, краще його тобі віддати? – вона кивнула на торбу, що стояла на підлозі.

Йонас підійшов, нахилився над відкритою торбою.

– Щось військове? – уточнив і обернувся до Вітаса.

– Ну, майже, – неохоче став пояснювати юнак. – «Чорна скринька» для літаків, мій батько їх на каунаському радіозаводі за радянських часів робив. Але її можна по-різному використовувати! Там магнітофон дуже якісний, тепер таких не роблять! І акумулятор потужний!

– Це він мені на Різдво подарував, – сказала Рената і знову захихотіла.

– Оригінальний, – закивав дід Йонас. – Це що, той завод, що «Шилялиси» випускав?

– Атож. І телевізори, і радіоприймачі!

– Дивні все ж люди в Каунасі живуть, – промовив немов до себе Йонас, не подивившись на Вітаса. – Якось у них у голові все інакше влаштовано!

– Нічого не інакше! – вперто заявив Вітас.

– Гаразд, – Йонас махнув рукою, немов запропонував до своїх власних слів серйозно не ставитися. – Ходімо до мене, я вам «Жальгіріса» в чай накрапаю. І собі також! – запропонував він.

Коли перейшли на дідову половину будинку, Рената стала серйозною, як камінь. Немов уся веселість на її половині залишилася, разом із відкритою торбою, в якій залишився лежати незвичний різдвяний подарунок.

Сіли Вітас і старий за круглий столик. А внучка Йонаса зайнялася чаєм.

До чаю дід попросив сягнути з горішньої шафки старовинного креденса великі червоні в білий горошок горнятка – ті самі, з яких вони на Різдво чай пили.

Йонас щедро налив у чай Вітасу бальзаму, собі трохи, та й Ренаті тільки кілька крапель.

– Ось ти скажи, ти ж у Каунасі народився? – прискіпувався старий до Вітаса.

– Авжеж, – відповів той.

– А знаєш, як раніше казали: «У Вільнюсі добрі люди живуть, а в Каунасі – злі»?

– Чув, – зізнався Вітас. – Але це ж у Вільнюсі так казали, а не в Каунасі.

– Мабуть, – дід закивав і пригубив чаю. – А чому у вас так чортів люблять?

– Чому люблять? – не втямив Вітас.

– Ну, єдиний Музей чортів на всю Литву чомусь у Каунасі, а єдиний Музей янголів на всю Литву чомусь у нас, в Анікщяї? – хитро промовив Йонас і перевів погляд на Ренату, немов вона і була одним із янголів.

Вітас стенив плечима.

– Це, ймовірно, комуністи за радянських часів музей чортів заснували зумисне, щоб люди про Каунас погано думали, – припустив Вітас і подивився винувато в очі Йонасу. Хлопець був явно збентежений і не второпав, до чого старий хилить.

– Ну, ти й загнув, – Йонас усміхнувся. – Комуністи чортів вигадали?! Треба ж таке сказати?! Нечисті на кілька тисяч років давніші за комуністів! А литовські біси давніші за інших чортів!

– Тоді не знаю, – зізнався Вітас. – Я чортами не цікавився і до церкви не ходжу... До речі, мій тато на радіозаводі в церкві працював, – згадав він і очі його спалахнули. – Там у них найсекретніший цех у недобудованому костелі був, тому і підприємство називали «Святим радіозаводом».

– Он як! – щиро здивувався дід Йонас. – Цікаво! Може, даремно я ніколи в житті в Каунас не їздив?

– Може, й даремно, у нас гарно! – переконливо закивав Вітас.

А Рената з усмішкою на вустах тільки і переводила погляд то з діда на Вітаса, то з Вітаса на діда, слухаючи їхню розмову і намагаючись вгадати, до чого Йонас хилить. Спочатку було злякалася, що дідусь хоче якимось принизити чи образити Вітаса, але швидко збагнула, що думки Йонаса в іншому напрямку працюють. Та й у почутті гумору старому ніхто відмовити не зміг би, тому залишалося Ренаті тільки слухати, куди і до чого призведе розмова двох чоловіків за вдвічі міцнішим чаєм.

– У нас також гарно, – закивав дід і знову кинув погляд на внучку. – А ти йому наші краєвиди показувала? До Пунтукаса возила? На Маяк Щастя?

– Не було часу, – зізналася Рената. – Він же завжди... – кинула погляд на Вітаса. – Тільки на день приїжджає!

– Ну, це ваша справа, як ви своїм часом розпоряджаєтесь! – Старий махнув рукою й обернувся обличчям до вікна.

– Діду, а може, забереш до себе цей військовий презент? – запропонувала раптом Рената.

– Ні, нехай наразі в тебе побуде! Я тут ні з ким не балакаю, тільки мовчу і думаю. А моє мовчання і думки він не запише!

– Ну, тоді можна в комору віднести! Вона у вас велика! – невдоволеним голосом запропонував Вітас.

– В комору не треба, – твердо сказав Йонас. – Там і так стільки всього лежить! Коли не зайду, обов'язково об щось спіткнуся!

Вітас пильно подивився на діда.

– А ви не будете проти, якщо я до Ренати переїду? – випалив він на одному подиху.

Дід розгубився.

– Знаєш, – сказав після паузи, зазираючи Вітасу в очі, – ви – дорослі люди. Подобається вам бути разом – будьте разом! Якщо Рената тебе покличе сюди, переїжджай!..

Він ще раз глипнув на Ренату, котра раптом стала серйозною та трохи стурбованою.

– ...А якщо не покличе, то сам розумієш, – закінчив дід. – Та якщо переїдеш, то й мені буде з ким про «чорні скриньки» і про Каунас потеревенити! Жінкам такі теми не цікаві!

– Ти що, з глузду з'їхав? – пошепки накинулася на Вітаса Рената, коли вони повернулися на її половину будинку. – Може, спочатку треба у мене дозволу питати?

Вітас опустив голову і мовчав, як п'яниця під докорами дружини.

– Чи у вас там у Каунасі справді всі божевільні? – продовжувала збуджено шепотіти Рената. – Ти ж не до діда переїжджати зібрався?!

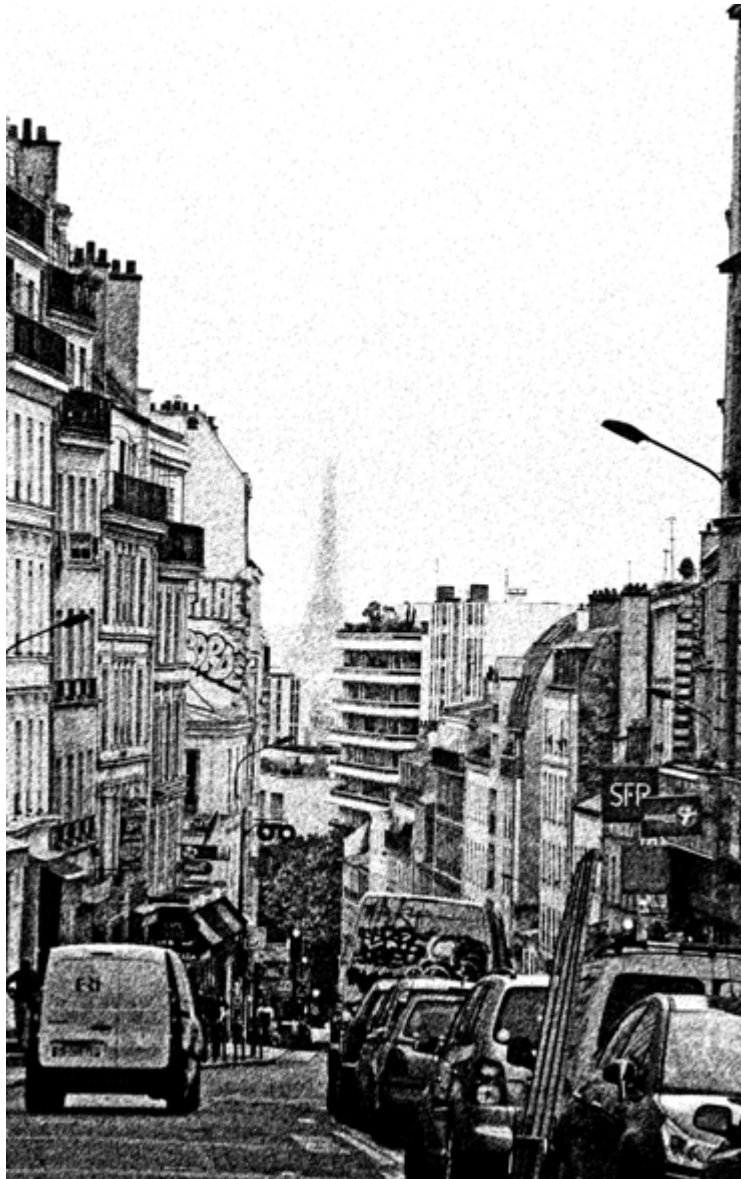
– Даруй, – Вітас відірвав погляд від підлоги. Глянув у вічі Ренаті. – Це все через цю бісову «чорну скриньку»! Може, і правда, що у нас не так, як скрізь... Недаремно лиш один Каунас «чорні скриньки» на весь Радянський Союз робив!

– Перестань нісенітницю торочити! – Рената важко зітхнула, зробила крок до Вітаса, обійняла його. – Поїхали, я тобі наших янголів покажу! Може, вони твою голову від дурниць почистять!

Вітас пригорнув Ренату. Притиснув до себе і, утнувшись носом в її скроню, прошепотів:

– Вибач! Я сьогодні – дурень.

– Гаразд, вибачаю! – прошепотіла у відповідь Рената. – А тепер – до янголів!

Розділ 21. Париж

Коли потяг шостої лінії метро виїхав на міст Бір-Хакейм, ліворуч наче нізвідки виросла Ейфелева вежа, й Андрюс, котрий уперше опинився в вагоні цієї лінії, провів її поглядом, поки та не сховалася за житловими мансардними дахами паризьких будинків. Потяг метро, здавалося, забув, що він має бути підземним. Навпаки, він піднявся на віадук і вихилявся, як змія хвостом, повторюючи всі вигини спочатку широкого бульвару де Гренель, а потім і його продовження – бульвару Гарібальді.

Вийшовши на станції «Севр-Лекурб», Андрюс спустився залізними сходами вниз. Озирнувся назад, немов хотів ще раз упевнитися, що платформи цієї станції перебувають над, а не під землею. Тільки потім роззирнувся обабіч у пошуках ринку. Але на відкритому та зайнятому тільки машинами та моторолерами майданному просторі на перетині бульвару з авеню Суфрен жодного гендлярського життя не спостерігалось. Тільки нижні поверхи будівель як на бульварі, так і на авеню, майоріли фасадами та вітринами крамничок, неоновую зеленню аптечних вивісок і хрестів, звичними логотипами міні-маркетів і банківських відділень.

– Ринок клоунів?! – прошепотів собі Андрюс і стеноу плечима. – «Мабуть, ця паризька алжирка просто пожартувала над Барбі, – подумав він. – Або це назва якогось особливого бюро працевлаштування для клоунів та акторів?»

На паризькому небі все ще сяяло сонце, яке вирішило цього дня компенсувати людям майже тиждень вогкості та сірості. Їхати назад у Бельвіль або навіть просто до площі Републік не хотілося. Та й він може з годинку, що залишалася до сутінків, покривлятися біля базарної каруселі та назбирати кілька євро, може, навіть десять, але все одно Барбора принесе більше і з гордістю буде порівнювати свій заробіток із його дріб'язком. Ні, вона, звісно, все це робить без задньої думки, без бажання показати, хто в домі господар. Вона,

мабуть, просто жартівливо провокує Андрюса, підштовхуючи його до пошуку роботи серйознішої та надійнішої. Сама ж сказала днями: «Ти б у якусь акторську агенцію сховався! Тут же сотні фільмів знімають, їм, мабуть, актори потрібні, хоча б для масовки!» «Але я ж французькою ні бум-бум, як і ти!» – такою була його відповідь. «А навіщо французька для мовчазної ролі?» «А щоб розуміти команду: куди дивитися, куди йти!»...

Так, вона погодилася з його аргументами. Та й суперечкою цю розмову не можна було назвати. Так, потеревенили та й годі. Побалакали і замовкли. Кожен про своє замовк. Він не знав, про що задумалася Барбора. А вона так і не дізналася, що він згадав шматочок дитинства, дивний і кумедний шматочок – «голий пляж» у Паланзі, заповнений голими жінками. І мама його – тоді ще молода і також гола, водить його, трирічного малюка, за руку по жовтому піску пляжу від однієї підстилки до іншої. І на кожній підстилці сидить господиня, а поруч із нею на тій же підстилці або на розстеленій газетці чи цераті лежать товари: одяг, прикраси із золота, червоні шкіряні рукавички. Чому вони так запам'яталися йому – червоні шкіряні рукавички? Цей пляж-базар, куди не могли потрапити міліціонери, щоб завадити «забороненій і незаконній» торгівлі, запам'ятався Андрюсові в деталях і особах. Ніхто туди не міг потрапити одягнений – пляжні жінки-гендлярки відразу здимали такий гвалт, що й перетинки могли тріснути. Ну а що може зробити голий міліціонер на такому пляжі-ринку, навіть якщо у нього в руках папір і ручка для складання протоколів?! Нічого не може! Голі жінки непереможні! Андрюс був там, на цьому пляжі, десятки разів, поки не виріс і поки мама не перестала брати його з собою. Майже все, що носила мама, купувалося там. Мірялося та купувалося. Міряють всі на пляжі швидко і на голе тіло. То праворуч раптом на звичному тлі жовтого піску і такого ж кольору оголених жінок з'являлася фігура в червоній сукні, то ліворуч раптом насилу і зі заздрісним завзяттям натягувалися на товсті ноги джинси, забарвлюючи жінку, точніше нижню її половину, в синій колір. Це був дивний світ, до якого не

підійшла б жодна музика. Тільки пісочний шепіт Балтійського моря. А ось йому мама там нічого не купила і, мабуть, купити не могла – голі жінки продавали тільки жіночий одяг і всілякі жіночі дрібнички та аксесуари: торбинки, хустки, рукавички... Ні, здається, там продавалися і дитячі речі, але тільки для дівчаток. І знову Андрюс повернувся думками до пари червоних шкіряних рукавичок, що лежали прямо на піску поряд із коричневою торбинкою, прикрашеною великою металевою пряжкою-застібкою. Вони, ці рукавички, так сподобалися мамі! Вона їх міряла по кілька разів. Питала ціну. Відходила в інший кінець пляжу, заходила по щиколотки в прохолодну балтійську воду і знову вела його до гладкої жінки з великими цицьками і круглим добрим обличчям. Андрюс пам'ятав, як мама знову і знову міряла рукавички й, одягнувши їх, ворушила пальчиками, повертаючи долоню перед своїм обличчям то тильним боком, то внутрішнім. Вона їх міряла і балакала з голою гендляркою. Розмова про абсолютно сторонні речі, про те, що не було продано на пляжі – про смак місцевого молока, яке щоранку приносила до дерев'яного будиночка їхнього пансіонату молода червонощока білявка-селянка; про те, де можна знайти бурштинове намисто дешевше; про те, що путівки в пансіонати та будинки відпочинку Паланги скоро знову здорожчають. Вона їх так і не купила, ці рукавички. Але наміряла їх на кілька років наперед!

Андрюс пройшовся кілька кварталів бульваром Гарібальді назад у бік бульвару де Гренель, потім повернувся до спуску зі станції метро і повернув на рю Лекурб. Знову ліворуч зелена неонова вивіска аптеки і зелений хрест, в центрі якого миготів електронними крапками точний час – 15 година 40 хвилин.

Андрюс зупинився під аптекою. Задумався. «Ринок на рю де Севр!» – знову згадав він слова Барбори.

Повернувся на рю де Севр. Пройшов квартал авеню, що виходила на вулицю, засаджену двома рядами високих дерев. Тут не було жодних слідів ринку. Хоча в цьому місці можна було собі уявити

тимчасові ряди продавців зелені, сиру, вина. Але нічого цього не було. Навпроти авеню, що під косим кутом виходила на рю де Севр, по інший бік вулиці стояли невисокі будівлі лікарняного кварталу. Андрюс пішов далі. Промайнув табличку з номером будинку – «136».

– О, то ця вулиця не з коротких, – збагнув Андрюс і хотів уже було крокувати по ній до самого її початку, але тут погляд його впав на брунатну господарську торбу в руках у чорношкірого хлопця, котрий неспішно йшов назустріч. Зі саквояжа стирчали загнутими носками вгору яскраво-жовті клоунські мешти величезного розміру. Андрюс зупинився. Хлопець проминув його прогулянковою ходою. Дійшов до авеню і звернув на неї.

– Цікаво, – прошепотів Андрюс і подався за ним слідом.

Дійшовши до рогу авеню, засадженої високими деревами, він мало не зіткнувся з цим же хлопцем ніс до носа – той саме знову виходив на рю де Севр і йшов тепер у зворотному напрямку. У джинсах і джинсовій куртці з піднятим коміром, в твідовій кепці, в білих кросівках цей чорношкірий хлопець найменше, здавалося, пасував на роль клоуна. Але визируючий назовні вміст саквояжа його видавав. Тепер Андрюс розгледів там і зім'ятий або нашвидкуруч засунутий у торбу клоунський костюм із атласної тканини веселих, різучих очей барв: яскраво-салатової, жовтої й яскраво-червоної.

– Цікаво, – прошепотів Андрюс і, зачекавши, поки чорношкірий хлопець пройде метрів із десять, рушив такою же прогулянковою ходою за ним. Парубок зупинився на розі біля кав'ярні з червоним фасадом і завмер, вдивляючись в арку, немов вбудовану між двома однаковими одноповерховими будиночками старовинної споруди.

– «Госпіталь “Нектар”», – прочитав Андрюс напис угорі арки.

Ліворуч над входом висіла велика буква «Н». З арки вийшла, жваво пятаючись щось на ходу, група молодих хлопців і дівчат, мабуть, студентів. За ними слідом – літня жінка зі заплаканим обличчям і складеною парасолькою в руці. Двоє чоловіків

зупинилися на вулиці біля арки, потиснули один одному руки. Один увійшов, інший подався в бік метро.

Андрюс скосив погляд на хлопця в джинсах і джинсовій куртці. Той балакав по мобільнику, не зводячи очей з арки-входу на територію шпиталю. Закінчивши розмову, зайшов у кав'ярню.

Спостерігаючи за аркою кілька хвилин, Андрюс також пірнув у кав'ярню. Зупинився біля барної стійки, замовив еспreso. Дочекався кави і, сівши на високу табуретку, напівобернувся й роззирнувся. Непоказна обстановка, великий телемонітор на стіні, на якому показували без звуку футбольний матч, все це ніяк не створювало відчуття затишку. Та й на телеекран ніхто з відвідувачів не дивився. «Джинсовий» чорношкірий юнак сидів із келихом пива сам-один за столиком. За іншим столиком сиділи двоє білих, але смаглявих хлопців. Біля вікна – жінка років сорока зі скуйовдженою рудою копицею волосся. На спинці стільця поруч висіла її жовта куртка з білим коміром зі штучного хутра. Андрюс уявив її в куртці і мало не зареготав – така вийшла в його уяві картинка: руда копиця волосся, явно фарбованого, маленьке личко, худеньке, наче здуте, як здута кулька, і білий пух коміра.

У двері кав'ярні зазирнув, а потім, звернувши увагу на клієнтів, зайшов високий чоловік у коричневому пальті і коричневих штанах. У руці, в напівпрозорому пластиковому пакеті – плюшевий ведмедик. Він кинув погляд і на Андрюса і, як здалося Андрюсові, огледів його з ніг до голови, після чого пройшов у залу і підсів за столик до «джинсового» хлопця. Вони балакали неголосно, але навіть якби б вони і говорили голосніше, Андрюс нічого б не втямив.

Бармен – чоловік років п'ятдесяти з черевцем, добре прихованим під мішкуватим чорним светром, – підійшов до них. Але чоловік явно не збирався тут залишатися – він і присів прямо в пальті, навіть не розстебнувши його. Підняв погляд на бармена і похитав головою.

Поки Андрюс проводив поглядом бармена назад до стійки, чоловік у коричневому плащі вже пересів до рудоволосої жінки. Він промовляв, вона кивала. Розмова тривала не більше двох хвилин.

Після цього вони вдвох вийшли: в його руці плюшевий ведмедик, в її – синя, щільно набита спортивна торба-сосиска.

Дивно, але білий комір куртки все ж не зробив цю жінку надто смішною чи безглуздою. Андрюс кинув погляд на «джинсового» – той виглядав роздратованим. Зробив ковток пива, опустив погляд на свою торбу, що стояла на підлозі. З неї, як і раніше, стирчали клоунські аксесуари. Хлопець підняв її і поставив прямо на сидіння сусіднього стільця.

«Аби було краще видно!» – здогадався Андрюс.

Він розплатився за каву і вийшов на вулицю. Побачив, як чоловік у коричневому плащі з плюшевим ведмедиком у пакеті разом із рудоволосою жінкою заходять в арку лікарняного комплексу.

Андрюсові здалося, що він починає розуміти побачене. Хоча «картинка» була ще не чіткою, їй, як епізоду, вирваному з фільму, бракувало субтитрів або діалогів.

Юнак перебіг дорогу і також увійшов в арку. Не криючись і вже не боячись бути поміченим, він попрямував за дивною парою, витримуючи ввічливу дистанцію.

Дивна пара привела його до чотириповерхового будинку. Тут біля входу він помітив дві сім'ї з маленькими дітьми і ще одну старшу дитину – в інвалідному візку. Поруч із візочком – добре одягнена чорношкіра жінка. Не мати, адже дитина була білою.

Чоловік і рудоволоса зайшли всередину. Андрюс залишився зовні. Поки стояв біля подвійних скляних дверей, усередину зайшов і «джинсовий хлопець» із торбою, з якої стирчали загнуті носики величезних клоунських черевиків. Пішов слідом за молодою жінкою в чорних шкіряних штанах і такій же шкіряній куртці, котра несла у лівій руці мотоциклетний шолом, а в правій – пакет із супермаркету «Франпрі».

Сутінки вже опустилися на Париж, на його п'ятнадцятий квартал, на рю де Севр і на госпіталь «Нектар». У всіх вікнах чотириповерхового корпусу світилося. Все більше людей заходило в подвійні скляні двері і виходило з них. І Андрюс перестав стежити за

вхідними та вихідними. Але тут його увагу відволікла вже бачена раніше пара – чоловік у коричневому пальті та рудоволоса маленька жіночка в білій куртці і з синьою спортивною торбою-сосискою на плечі. Вони вийшли і зупинилися поруч із ним, дружньо теревенячи французькою. Жінка натягнула на руки білі шкіряні рукавички. Потім обоє витягнули свої мобільники, вона продиктувала чоловікові в коричневому свій номер, той тут же набрав і з її мобільного полилася мелодія пісні Don't worry, be happy!^[16]

Андрюс усміхнувся.

Музика стихла, мобілки повернулися в кишені господарів. Чоловік і жінка обмінялися ще кількома фразами, після чого в руках чоловіка з'явився гаманець. Він вийняв із нього двадцять євро і простягнув їй. Кивнув на прощання і попрямував до арки, що виходила на вулицю. Жінка залишилася. Озирнулася на всі боки й Андрюс раптом відчув, як вона зупинила на ньому свій погляд. Хлопець стояв за три кроки.

Вона підійшла і спитала щось французькою.

– Pas Français, – завчено повторив Андрюс свою універсальну відповідь на будь-яке питання, поставлене йому французькою.

Вона показала жестом, що просить цигарку.

Він похитав головою.

Розділ 22. Десь між Зґожельцем і Герліцем

До кордону з Німеччиною залишалося двадцять два кілометри. На машині – хвилин двадцять, не більше. Яскраве блакитне небо завдяки особливій, кришталевій прозорості промерзлого повітря відбивалося в снігу, як у люстерку.

Затишний дерев'яний зруб автобусної зупинки захищав від холодного вітру. Кукутіса сюди підвіз місцевий лісник, старий добродій, на доглянутому зеленому «полонезі». Спочатку він хотів висадити мандрівника біля повороту до свого лісництва, але вже в дорозі сказав: «Ні, висаджу тебе за лісом!» І провіз Кукутіса зайвий десяток кілометрів. Ближче до німців. Туди, де замість лісу починалося нескінченне засніжене поле.

Сонце тільки-тільки піднялося в зеніт. Кукутіс дивився на його біле холодне кружальце. Дивився і подумки прощався з Польщею, такою зрозумілою та знайомою! Ось вийде він зараз до дороги, стане на узбіччі і, може, відразу, а може, через півгодини, підбере його якась машина і повезе далі. Відвезе туди, де вже не так легко знайти випадковий нічліг, туди, де люди менше зітхають про минуле та менше розповідають про себе, про свої біди та радощі.

А до вечора ще далеко було. До сутінків – години з чотири, а до теперішнього вечора, який позіхати змушує, й усі сім-вісім. Може, тому Кукутіс і не квапився, сховавшись від холодного вітру в дерев'яному зрубі автобусної зупинки.

Дорогою повз зруб-зупинку поїхали в бік Німеччини відразу десять фур із однаковим коричневим ведмедем, намальованим на борту у кожної. Поїхали, піднявши за собою снігову поземку, яка шлейфом за останньою машиною навздогін помчала. І настала тиша і нерухомість. Тривала вона кілька хвилин і змусила Кукутіса вийти зі свого сховку і на дорогу в бік Литви поглянути. А там – порожня

дорога. Подивився тоді Кукутіс у бік Німеччини: і там порожньо! Здивувався і подумав про рівновагу. Про рівновагу руху машин і людей. Коли ця рівновага існує, то все в світі гаразд. Приїжджають сто машин із Німеччини до Польщі і сто машин із Польщі до Німеччини, приходить литовський Кукутіс у польське село, а якийсь польський Кукутіс опиняється випадково на литовському хуторі. Так має бути і так, мабуть, відбувається, тільки ніхто всього цього руху не бачить, бо ніхто не може так уважно дивитися згори вниз на землю. Ніхто, крім того, хто може! Але чи існує той, хто може так дивитися, невтямки наразі Кукутісу. Може, й існує. А може, й ні. Він, Кукутіс, існує. Це Кукутіс точно знає. Він існує і постійно відчуває, що існують інші литовці, литовці, розкидані по хуторах Литви, та литовці, розкидані по світу, і кожен із них мріє збудувати свій хутір у чужій країні. Й ось вартує тільки з кимось із них якійсь біді трапитися, як починає в Кукутіса серце боліти. Починає поколювати. Й якщо в самому низу серце поколює, отже, це якийсь литовець у біду в Південній Африці потрапив. Тоді перечікує просто Кукутіс цей біль, розуміючи, що ніяк він до Південної Африки зараз не дістанеться. Він і в Європі ніколи не встигає на допомогу, але завжди поспішає. В Європі легше квапитись. Європа маленька і вона найчастіше у Кукутіса в серці болить. Хоча і займає тільки малу частину серцевої поверхні. Зате «європейський» біль свого серця відчуває Кукутіс докладніше, ніж будь-який інший. Відчуває так точно, що відразу визначити може: з Парижа він долинає чи з Тулузи! З Парижа литовський біль, звісно, долинає набагато частіше. Він уже й не пам'ятав точно, скільки разів йому цей шлях проробляти доводилося – то від Маріамполя до Парижа, то від Сартая до французької столиці. А колись давно, дуже давно, либонь, ще до закінчення Першої світової, на якій він свою праву ногу втратив, бачив Кукутіс заграву дивовижну на горизонті. Бачив її, визиравши зі шанців. І сказав йому тоді товариш, що це Париж горить. Був тоді Кукутіс трохи молодший і сперечатися любив. І сказав він приятелю, що Париж далеко, й Європа величезна, отже, горить десь ближче, може,

навіть у сусідньому бельгійському містечку. Товариш на те негативно головою в касці хитнув, і сказав одну фразу, яку пам'ять Кукутіса зберегла краще, ніж обличчя товариша. Замість обличчя від товариша в пам'яті тільки каска залишилася. І кілька секунд голосу, який сказав: «Під час війни Європа стає маленькою». Так, це точно. А в мирний час вона розправляє свої поля та ліси і знову перетворюється в майже неосяжний простір, порізаний нескінченними дорогами, якими для рівноваги однакова кількість машин і людей переміщаються в протилежних напрямках.

Мороз, що проліз за піднятий комір сірого зимового пальта, поквапив Кукутіса. Знову вийшов він до дороги, придивився у бік Польщі і, побачивши кілька пар жовтих автомобільних очей-фар, що повільно до нього наближаються, всміхнувся. Хоч і було йому жаль залишати Польщу, та не покинувши її, до Парижа не дістанешся!

Розділ 23. Лондон

Сусіди більше не з'являлися. Виявилося, що вони втекли, не заплативши за два тижні. Таня не дуже й засмутилася. Кілька хвилин лаялася, проклинала їх і свою доброту. А потім швиденько навела в кімнатці лад. Решту їхніх яєць дозволила з'їсти Клаудіюсу й Інґриді, а пиво забрала собі. І вже наступного дня привела в квартиру нових жильців – і також молоду пару, що приїхала з Будапешта. Вони навіть не назвалися, але при зустрічі в коридорі або на кухні привітно всміхалися.

Клаудіюс у перший момент з досадою поскаржився Інґриді на дивну поведінку нових сусідів.

– А навіщо їм називатися? – дівчина стонула плечима. – Ти думаєш, ми будемо довго з ними пліч-о-пліч жити? Завтра вони втечуть, або ми післязавтра злинемо, і що – тримати їхні імена в пам'яті?!

Клаудіюс раптом збагнув, що Інґрида має рацію. Все навколо мінливе та швидкоплинне. За останні кілька днів йому вдалося трохи підзаробити і щоразу в новому місці. І в кожному новому місці він із кимось балакав, когось слухав і ні у кого імені не питав. На оптовому ринку риби з третьої години ранку тягав пластикові лотки від продавців до машин рестораторів і власників кафе, котрі скуповувалися на день. У скверику біля кладовища вигулював вагітну самку спанієля похилого іранця, знайомого Тетяни. Іранець, ім'я котрого Клаудіюсу так і залишилося невідомим, видав йому на порозі своєї квартири двадцять фунтів за дві години вугулу і, не попрощавшись, хряснув перед носом двері. Але найважчим, хоча і найприбутковішим, виявився попередній день, коли, знову ж таки завдяки Тетяні, Клаудіюсу довелося допомагати молодому безіменному поляку розрізати болгаркою у дворі покинутого складу металеві конструкції будівельного риштування. Вони удвох знімали з автомобільного причепа трубу з привареними кріпленнями, ставили

її на збиті ними ж з підручного дерева козли і спочатку відпилювали від рури все зайве, а потім і саму чотириметрову трубу розпилювали навпіл. Поляк виявився спритним, його чіпкі довгі пальці відразу привернули увагу Клаудіюса. Вони б підійшли і піаністу, і кишеньковому злодію, але дісталися, як виявилось, фахівцеві в царині сантехніки. Після кількох годин наполегливої праці він запропонував Клаудіюсу викурити по цигарці, а після цигарки зробив абсолютно несподівану пропозицію: розплатитися за працю саме цигарками. Клаудіюс відмовився, пояснивши, що йому потрібні гроші, позаяк дружина вагітна. Поляк без зайвих слів вручив йому тридцять фунтів.

Дорогою додому Клаудіюс зупинився у жалюгідній на вигляд кав'ярні. Одне віконце, одні двері. Праворуч у дверях на дошці крейдою цінник, де першим пунктом стояла кава за сімдесят пенсів.

– Заслужив! – Клаудіюс рішуче зайшов, сів за хисткий столик.

Поки грів долоні об гаряче горнятко, міркував, як легко йому вдалося сьогодні переконати поляка заплатити грішми. Тільки й того: узяв і збрехав, що дружина вагітна. А Інґрида не тільки не вагітна, але й не дружина. Хоча яка різниця? Живуть вони разом і цілком щасливо. Може, якимось занадто спокійно? Без пристрасті, якою супроводжувалися їхні перші ночі на прикордонному з Білоруссю фестивалі та наступні рідкісні побачення. Так, пристрасть сховалася, злякавшись чи то лондонського клімату, то чи хиткості місцевого життя, де хиткість столика в дешевій кав'ярні виявлялася найменшим подразником, що не заслуговує навіть на прикροщі. А ось хиткість життя – штука, що відволікає від усього. Думаєш про завтра: яким воно буде? А потім знову думаєш про наступне завтра, а потім про наступне... І немає часу думати про щось інше або відчувати. Немає часу і сил для пристрасті...

Клаудіюсу згадалися слова Інґриди про те, що і вони можуть утекти з квартири так само легко та непомітно, як колишні сусіди. А куди втекти?!

Господар кав'ярні, смаглявий, схожий на турка або тунісця, підійшов, запропонував повечеряти. Курка з картоплею за три дев'яносто дев'ять. Клаудіус ввічливо відмовився. У цей час дуже до речі в заклад зайшли кілька будівельників у синіх забруднених фарбою комбінезонах. Господар заметушився коло них.

Удома Клаудіус розповів Інґриді про поляка, про те, як переконливо збрехав йому про її вагітність. Дівчина усміхнулася якось недобре, неприємно.

– А може, ти справді вагітна? – обережно спитав він.

– Я? І не сподівайся! Ось купиш будинок або квартиру, роботу постійну знайдеш, тоді можна буде і помріяти!

Останні слова вона вимовила майже ніжно, чим заспокоїла Клаудіуса.

Правда, мрії про купівлю будинку і постійну роботу тут же занурили його в роздуми. А Інґрида тим часом витягла з кишені джинсів п'ятдесят фунтів і помахала банкнотою в повітрі.

– Звідкіля? – здивувався Клаудіус.

– Я сьогодні фотомоделлю працювала.

– Таня?

Інґрида кивнула.

– Не бійся, не роздягалася! Перукарню рекламувала.

Клаудіус зі сумнівом підняв погляд на її волосся. Ніякої зачіски, нічого нового – просто волосся до плечей, та й усе. Все, як завжди.

– Навпаки, – пояснила Інґрида. – Мене фотографували кудлатою, а завтра зроблять зачіску і знову сфотографують. Ну, щоб дві фотографії на вітрині: до і після.

– Це добре, – абстрактно і сумно промовив Клаудіус. – Так вони і жили...

– А що тебе не влаштовує? – здивувалася Інґрида.

– Відсутність родинного затишку, – зізнався він.

– Мене також це не влаштовує. Але все – в твоїх руках!

– Давай вип'ємо чаю! – запропонував Клаудіус.

– Давай! – погодилася Інґрида.

Вони тільки зібралися вийти з кімнати, як відчинилися двері сусідів, і парочка, розмовляючи на ходу угорською, зайшла на кухню.

– Хто не встиг, той запізнився, – засмучено промовила Інґрида.

– Може, вони швидко? – Клаудіус кинув на подругу підбадьорливий погляд. – Давай зачекаємо!

– Давай, – Інґрида кивнула.

Розділ 24. Анікщяй

До полудня радіо в машині пообіцяло снігопад, але ця обіцянка викликала в Ренати лише посмішку. Небо над Анікщяєм світилося дивовижною блакиттю, дерева підступали до дороги і стояли нерухомо. Сніг виблискував так, що хотілося залишити машину на узбіччі та пробігтися по ньому, дослухаючись, як хрумтить його підмерзла і обвітрена нижніми вітрами кірка. А ще краще було б пробігтися по снігу удвох із Вітасом, узявшись за руки. Пробігтися і відчувати на щоках колючий і бадьорливий морозець! Але Вітас приїде тільки за кілька днів. У нього залишилися в Каунасі незавершені справи, та й квартирантів він знайшов примхливих. Вони йому цілий список написали, що він має ще в квартиру купити, щоб їм у нього вдома комфортно жилося!

Попереду з'явилися околиці Анікщяя. Рената зменшила швидкість.

Два шпилі костелу Святого Матаса визирнули з-за будинків і дерев і знову зникли. Але сьогодні в плани Ренати відвідини храму не входили. Вона залишила машину на парковці крамниць будматеріалів, з-поміж яких дивним чином затесалася ветеринарна аптека.

– Доброго дня! – гукнула Рената, оглядаючись в цьому порожньому дивному квадратику, який так не був схожий на звичайну аптеку, хоча і касовий апарат, і засклені вітрини тут були.

Жінка років сорока, кучерява та круглолиця, в зеленому робочому халаті вийшла з підсобки. Вийшла і, не приховуючи подиву, витріщилася на відвідувачку.

Рената сама також на себе глянула – на куртку, на джинси, на чоботи, намагаючись збагнути здивування на обличчі працівниці ветеринарної аптеки.

– Вас, мабуть, дідусь послав? – спитала жінка і немов зраділа власному припущенню, що змінив вираз її обличчя на спокійний та умиротворений.

– Ви знаєте мого дідуся? – здивувалася Рената. – А! Може, він щось для собаки купував?

– У нас для собак нічого немає, тільки для бджіл! – заперечила жінка в зеленому халаті.

– Бджіл у нас уже років із десять немає! – відвідувачка стенула плечима. – Я хотіла у вас дещо спитати. До мене з Каунаса наречений переїжджає, він дипломований ветеринар і вже працював там у ветлікарні. Ви не знаєте, де він може у нас роботу пошукати?

– До вас із Каунаса переїжджає? В Анікщяй? – Очі кучерявої дами широко округлилися від подиву.

– А що? – не втямила її реакції Рената. – То ви не підкажете?

– Даруйте, бо зазвичай всі звідси виїхати намагаються! Кому пощастить, той у Гамбург, а кому не дуже – то в Каунас! Але щоб сюди?! А ветлікарні у нас немає, найближча – в Паневежисі. Можете там дізнатися!

– Та це далеко! – засмучено видихнула Рената.

– Набагато ближче, ніж Каунас, у будь-якому випадку. Менше шістдесяти кілометрів!

Попрощалася Рената, вийшла на морозець.

«Сюрприз не вдається, – подумала вона. – А добре було б йому роботу підшукати! От би він зрадів!»

Проїхалася в центр містечка на Баранаускаса, зайшла в кав'ярню, замовила чаю з обліпихою. Згадала, як показувала Вітасу Музей янголів і як він спочатку сміявся над усіма цими стоячими та підвішеними окриленими фігурками, поки не зупинився перед янголом-мандрівником – дерев'яною статуеткою з двома валізками в руках. Чимось цей янгол-мандрівник зачепив його. Після цього він уже й на інших янголів дивився не так саркастично та поблажливо. А після музею вони прийшли сюди, в це кафе. І вона пила такий же обліпиховий чай, а Вітас узяв кави. І пообіцяв показати їй Каунас і Музей чортів. «Каунас подивлюся, а до дідька не хочу!» – регочучи, сказала йому тоді Рената. Столик, за яким вони сиділи та розмовляли

про Каунас, зараз зайняла пара пенсіонерів. «Я теж ніколи туди не хотів, але знаю, що чортів там більше, ніж у вас янголів! Навіть твій дід про це знає!» – знову пролунав в пам'яті Ренати веселий голос Вітаса. Гарно вони тоді погуляли і побалакали тут, в Анікщяї! І зараз їй тут добре, хоча сьогодні вона сама. Зате наступного разу вони приїдуть сюди удвох! Адже добре мати улюблену кав'ярню, улюблену кондитерську, улюблений хлібний магазинчик, що завгодно, але улюблене. Щоб можна було тримати в пам'яті ніби живу мапу рідного містечка та знати, де, на якій вулиці і в якому будинку для тебе завжди привітно сяють вікна, хоча ти там і не живеш!

«А може, з'їздити в Паневежис, знайти там ветлікарню і дізнатися, чи є для Вітаса робота ветеринара? – подумала раптом Рената. – Автобусом туди годину їхати, не більше! Якщо б його взяли, я б відвозила його на автобус, а потім забирала з автобуса додому! Все одно рано чи пізно в Анікщяї для мене робота знайдеться! І тоді буду щовечора приїжджати сюди і пити обліпіховий чай, поки його автобус не під'їде до автовокзалу!»

Дівчина замріяно поглянула у вікно і побачила, як летять униз сніжинки – великі, пухнасті, легкі. Здалося, що на вулиці стало темніше.

Посиділа ще з півгодини, допила помаранчевий ароматний чай. Вийшовши на поріг, зупинилася й зойкнула – з неба повалив справжній снігопад! Не повірила своїм очам, шморгнула кілька разів, накинула каптур на голову. Підійшла до машини, а вона вже не червона, а біла від снігу. Хитнула здивовано головою і в кав'ярню повернулася перечекати. Їхати під таким снігопадом не хотілося! У неї ж таки не снігохід, а машинка на чотирьох маленьких коліщатах!

Повернулася за свій столик і заради різноманітності попросила чорний чай із медом. За вікном продовжував валити сніг, й іноді Ренаті здавалося, що його хтось прямо над вікном лопатою вниз скидає. Бо деякі сніжинки немов збиралися разом і падали швидше за інших через свою «дружню» важкість.

Розділ 25. Париж

Паризьке метро заколисує ніжно. У його звуках відсутній метал, відсутній нестерпний гул. Колеса у метро – гумові. Потяг повертає м'яко, майже грайливо. То ліворуч, то праворуч. Немов постійно об'їжджає якісь підземні перешкоди. І тільки деякі відтинки підземки, немов зумисне для здивованого пробудження пасажирів, котрі закуняли, зроблені прямими. Ось і відрізок одинадцятої лінії від станції «Бельвіль» і далі в бік бульвару Периферік прямий, як натягнута між двома стовпами линва для канатохідця. Але задрімалого Андрюса пряма підземна колія пробудила. Залишилася позаду його станція «Жардан», залишилися позаду й наступні станції, і тільки на кінцевій – «Мері де Ліла» – він розплющив очі, здивувавшись, що потяг довго стоїть на місці. Втома – і фізична, й емоційна – не дозволила йому навіть на себе розсердитися. Він опустил погляд униз – саквояж, затиснутий між ніг, був на місці. Торба, в якій лежала його маленька «інвестиція» у професію, нікуди не поділася. Ніхто її не вкрав, хоча він уже не раз чув про те, як крадуть у метро речі у поснулих або п'яних пасажирів.

Вийшов на платформу нетвердим кроком моряка, котрий ступив із корабля на берег. Озирнувся. На протилежній платформі в такий же зелений потяг сідали пасажири. Перейшов туди підземно-надрельсовим переходом. Устиг зайти в потяг і поставити саквояж на підлогу, як двері вагона синхронно зачинилися.

«Годилося б сьогодні випити», – подумав.

Мобільник показав час – пів на дев'яту.

– Цікаво, а Барбі вже повечеряла, чи чекає на мене?

Потяг нарешті рушив. Андрюс дивився вгору на лінійну схему одинадцятої лінії. Ще чотири станції, і він удома!

Вологий прохолодний вітерець прочесав його волосся, провів невидимою мокрою долонькою по обличчю. Легко став рідним Бельвіль, тішив то тут, то там яскравими вивісками китайською й

арабською мовами. Всі вітрини світилися, хоча більшість крамничок уже були зачинені. Біля інтернет-кафе, з яких можна було задешево телефонувати по всьому світу, стояли представники паризького інтернаціоналу: індуси, африканці, араби, в'єтнамці. Вони зазвичай займали весь тротуар, але, бачачи перехожих, завжди тиснулися до вітрини, звільняючи шлях.

«Цікаво, кому вони телефонують? – подумав на ходу Андрюс, проходячи повз чергове інтернет-кафе.

І раптом зупинився, глянув на вітрину, на приклеєні до неї розцінки телефонних розмов. Знайшов у довгому списку країн рідну Литву – двадцять центів за хвилину!

– Зателефонувати можна? – спитав англійською.

– Ок, номер три! – Хлопець-араб за прилавком, під склом якого були викладені беушні мобільники та новенькі зарядні пристрої, кивнув на ряд телефонних кабінок, схожих на старомодні шафки для одягу.

Андрюс витягнув п'ять євро, простягнув хлопцеві.

– After, [\[17\]](#) – сказав хлопець і махнув рукою в бік кабінок.

Довгі гудки, що долинали з трубки чорного стаціонарного телефону, здалися Андрюсові чарівною музикою. Він знав, що кожен довгий гудок відповідає довгому дзвінку телефонного апарата, що стоїть у його будинку, в будинку його батьків. Навіть якщо там нікого немає, це не страшно. Головне, що він зміг потривожити з відстані двох-трьох тисяч кілометрів тишу його домівки, зміг нагадати про себе речам і меблям, серед яких він ще недавно жив.

Довгі гудки тривали, й Андрюс уже було намірився покласти трубку на місце, як раптом знайомий до болю, захеканий голос крикнув йому у саме вухо: «Алло! Алло!»

– Мамо, привіт! – видихнув здивовано Андрюс. – Як ти?

– Андрюсе! Ріднесенький! Привіт! Я тільки-тільки зайшла! Ще й сніг із чобіт не струсила. Чула крізь двері, як телефон дзеленчить, а ключ, як на зло, в сумці загубився! У мене все гаразд! Ти краще скажи, як у вас?

– Чудово! Заробив сьогодні сорок євро!
– Це в день?
– Так!
– Молодець! То це що, ти тисячу в місяць отримуєш?
– Ні, менше, – Андрюс посміхнувся. – У мене поки що не щодня такий заробіток.

– Головне, що ти влаштувався! Як Барбора? Що вона робить?
– Нянею працює. Більше за мене отримує.
– Ну, слава богу, що у вас все добре!!! Я так переживала!
– Ні, у нас все чудово! Я нещодавно згадував, як ти мене в Паланзі на «голий пляж» водила!

– Знайшов, що згадувати! – засміялася мама. – Всі про той час забули, а ти вирішив згадати!

– Як у тебе з грошми?
– Достатньо, не турбуйся! На пенсію, звісно, не розгуляєшся, але я підробіток знайшла! Двічі на тиждень консьєржкою в новому будинку. У мене є своя кімнатка, телевізор!

– Ти телевізор довго не дивись! Для очей шкідливо! – жартома порадив Андрюс. – Вибач, мені час. Барбора вдома чекає!

– Привіт їй передай! Поцілуй від мене! – попросила мама.

– Обов'язково!

Спонтанна телефонна розмова з мамою і розбудила Андрюса остаточно, і зігріла. Втома минулася. Залишилося відчуття якоїсь душевної незручності, але воно так просто не розвіється. Його треба виговорити. Якщо Барбі ще не вечеряла, то він їй усе за вечерю і розповість. Більше ж йому тут нема з ким потеревенити!

Барбора лежала одягнена на ліжку поверх зеленої ковдри і дивилася в стелю. Вона навіть не обернула голови, коли Андрюс увійшов у квартиру.

Він роззувся, підійшов, задивився на усміхнений портрет кучерявої африканки на стіні.

– Ти втомилася?

– Ага, – видихнула вона.

– А я думав, ми вийдемо повечеряти. У китайців чи у в'єтнамців. Або навіть у французів? – Він показав дві сині двадцятиєврові банкноти і помахав ними над її обличчям, швидше намагаючись оживити погляд дівчини, «приліплений» до стелі, ніж здивувати своїм сьогоднішнім заробітком.

– Ого! – вона зиркнула на Андрюса. – Це ж скільки ти годин кривлявся біля каруселі?

– Не біля каруселі, – відповів він спокійно. – Пам'ятаєш, ти мені казала про «ринок клоунів» на рю де Севр? Хтось тобі про цей ринок розповів. Так ось, ніякого ринку там, певна річ, немає. Але є велика лікарня і кав'ярня навпроти, в якій сидять клоуни. Сидять і чекають, поки за ними не прийдуть батьки якоїсь хворої дитини. І ті приходять і наймають клоуна! Якщо у батьків є гроші і хворій дитині клоун сподобався, то у клоуна буде постійний заробіток. Якщо не пощастить, то одноразовий.

– Ну і як? Тобі пощастило? – Барбора сіла на ліжку, обійнявши свої зігнуті коліна.

– Здається, так! Мене найняв один африканський дипломат. З Камеруна. У нього там син лікується. Звати Поль. Йому років тринадцять.

– А чим він хворіє?

Андрюс стенив плечима.

– Я не питав. Якось незручно. Я тільки годинку в нього пробув. Сміється, як здоровий. Англійською шпарить, як рідною. Татко теж. Сказав, що зайде за мною в кав'ярню завтра о п'ятій!

– Сорок євро за годину?! – здивовано видихнула Барбора і сумно похитала головою.

– Ні, двадцять за годину. А що тут поганого? – не допетрав Андрюс.

– Поганого нічого! Просто не віриться. А скажи, – вона пильно дивилася йому в очі. – У цій кав'ярні сидять тільки клоуни? – задумливий смуток на її обличчі змінився веселою цікавістю. – З носами, в яскравих костюмах і з надувними кульками?

– Ні, вони одягнені, як звичайні люди, але у кожного із собою сумка з костюмом і різним причандаллям. То що, підемо вечеряти? – знову спитав Андрюс.

Барбора піднялася з ліжка.

Рю де ля Вілетт завжди тягнула за собою вниз, у бік площі Республік. Ось і цього разу Андрюс і Барбора, вийшовши з чотириповерхового будинку, в якому винаймали помешкання, повернули праворуч і рушили вниз вулицею. Вологий прохолодний вітерець дув їм в обличчя, він немов здіймався вгору цією вуличкою, освіжаючи своїм дотиком усіх, хто йшов йому назустріч.

– Може, сюди? – Барбора спинилася, дивлячись на відкритий ліванський ресторанчик на іншому боці вулиці.

– Давай! – охоче погодився Андрюс.

Розділ 26. Лондон

– Ну що? Пішли? – прошепотіла Інгріда, вслухаючись.

Клаудіус кинув погляд на темні плями двох наплічників, що лежали на підлозі під ногами.

– Ти все перевірила? – перепитав він, озирнувшись на віконце, за яким темніла лондонська ніч. – Давай на секунду ввімкнемо світло!

– Не треба. Я все перевірила. У холодильнику у нас масло, сосиски. Гадаю, до вечора вона не здогадається, що ми втекли...

Вони крадькома покинули помешкання, піднялися залізною драбиною на рівень вулиці й упевнено крокували в бік Ессекс-роуд. Коли вийшли на неї, повернули ліворуч. Побачивши скверик, сповільнили крок і присіли на мокру лавку спочити.

– Я й не думала, що ти такий ревнивий! – Інгріда кинула на Клаудіуса допитливий погляд. – У Литві ти таким не був!

– В Литві не було причин.

– Як це не було причин?! Побачення раз на два тижні! А ти не питав себе: з ким я можу в проміжки між нашими побаченнями зустрічатися? Адже я могла і жити із кимось разом, втікаючи двічі на місяць до тебе, а йому брехати, що їду до батьків...

– Ну ти ж порядна... Ти б так не вчинила!

– А навіщо тоді ти поперся стежити за мною в перукарню? – Інгріда здивовано похитала головою.

– Ну не платять просто так за дві фотографії п'ятдесят фунтів, – видихнув Клаудіус. – Я за тебе боявся. Цей придурок явно на тебе оком накинув!

– Не придурок, а Карстен, перукар! А чоловіки-перукарі завжди тонко відчують красу. До речі, половина з них – голубі! Так що даремно хвилювався!

– Бач, ти навіть його ім'я знаєш, хоча раніше казала, що не треба ні з ким тут знайомитися... А що я мав думати?! Він тебе стриг і фотографував... А потім повів годувати обідом. Це нормально?

– Нормально, – Інгріда усміхнулася. – Він же не додому до себе повів, а в кафе! Та заспокойся ти! Теж мені – чистий і порядний! А хто щойно з квартири дременував, не заплативши за тиждень?

– Ну, ти даєш! – Клаудіус обернувся до подруги. – Це ж твоя ідея!

– Ідея моя, але ти ж погодився! Якби ти був чистий і порядний, ти би твердо сказав: «Ні, ми так робити не будемо! Ми чесні!» І ми зараз би спокійно спали під теплою ковдрою...

– ...у холодній кімнаті, – додав Клаудіус.

– Ось бачиш! Тепер у нас обох синдром гастарбайтера! Розбагатіємо, тоді й згадаємо про мораль і чесність! До речі, там, куди ми сьогодні поїдемо, нам нікого не треба буде дурити! Там усе по-чесному! І навіть інтернет безкоштовний.

– Так, інтернет – це найважливіше! – гмикнув Клаудіус. – Ти тільки не сказала, куди ми їдемо, що там будемо робити і де будемо жити?

– Маєш помучитися! – голосок Інгріди став награно жалісливим. – Я це місце знайшла, я й вирішу, коли тобі все розповісти! Хоча я краще тобі покажу. Коли приїдемо! Нам там треба бути до десятої ранку!

Спалахнув монітор мобільника й висвітлив бліде обличчя Клаудіуса.

– А зараз майже друга година ночі, – зітхнув він.

– Тому ми так повільно й ідемо! – теплі пальчики Інгріди провели по неголеній щоці Клаудіуса. – До десятої ранку у тебе виросте справжня щетина! Але це нестрашно!

До шостої ранку вони дочували, втомлені, до вокзалу Ватерлоо. Купили два квитки до Ішера і сіли в перший приміський потяг, що йшов на Гілфорд. Залізні колеса гриміли, перериваючись на короткі зупинки. Повз них мелькали таблички з назвами станцій: «Клепхем Джанкшн», «Вімблдон», «Сербітон». І ось, нарешті, після півгодинної дороги вони вийшли на мокру платформу станції «Ішер». Вийшли й огледілися.

– А тепер? – спитав позіхаючи Клаудіюс, виглядаючи місце, куди можна було б покласти наплічник.

– Туди йти ще зарано. Треба зачекати.

Кімнату очікування на першій платформі відкрив індус-залізничник, якраз коли вони підходили до дверей. Усміхнувся. Побажав гарного дня.

– Ох, якби всі були такими! – вже опустивши наплічник на підлогу і впавши в залізне крісло, мовив у спину залізничнику Клаудіюс.

– Ти хочеш, щоб усі в Англії були індусами? – всміхнулася Інґрида.

– Угу, – Клаудіюс кивнув. – Хочу, щоб усі в Англії були ввічливими індусами-залізничниками. Мене така Англія цілком влаштує!

– Але тоді й тобі доведеться стати індусом-залізничником!

– Згоден!

– І що, додому потім ти також індусом повернешся? – фантазія виганяла з голови Інґриди втому.

– Ми ж із тобою обоє повернемося: я – індусом, а ти – індускою!.. Спати хочеться...

– Ну спи, а я постережу твій сон, – пожаліла бойфренда Інґрида і глянула на нього ласкаво. – У тебе і наплічник важчий! Давай подрімай! Я потім тебе розбуджу!

І Клаудіюс, пригорнувшись головою до її плеча, провалився в дрімоту. Провалюючись, він чув її подих, чув биття її серця, що долиняло крізь плоть, крізь шкіру, крізь футболку, зелений светр і пухову китайську куртку.

Ритм ударів її серця був неспішним і рівним. І навіть якщо це було не її серце, а його власне, то все одно цей ритм присипляв краще за будь-яку пігулку.

Десь поруч зупинялися поїзди, бжикали автоматичні двері вагонів, відчиняючись, і тут же гучно зсувалися, вдаряючись твердими гумовими кантами. Дрібний стукіт квапливих підошов. Усе це не турбувало, не відволікало, не будило. Тільки коли водномить усе стихло, Клаудіюс розліпив повіки, немов перевіряючи: чи не провалився він часом в інший, безмовний і неживий світ? Теплий

запах волосся Інґриди його заспокоїв. Вона також дрімала, сховавши чоло в його скроню. Акуратно, зберігаючи нерухомість, Клаудіюс витягнув із кишені куртки мобільний. Чверть на десяту. Незабаром зустріч із кимось, незабаром таємниця, яку так радісно і врочисто зберігала Інґрида, піддражнюючи його, розкриється. І він збагне, куди і навіщо вони приїхали. Але спочатку треба її розбудити, потім шукати дорогу, вулицю, будинок чи офіс...

– А ми в касі питаємо, як туди пройти, – запропонувала Інґрида, коли вони покидали затишну кімнату очікування.

Біля каси станції нікого не виявилось. Віконце було зачинене.

Тому дорогу до записаної в Інґриди адреси питали на заправці.

– Ви пішки? – здивувався китаєць-заправник.

Клаудіюс кивнув. Китаєць пояснив дорогу, при цьому кілька разів повторивши, що там легко заблукати, і що йти туди потрібно буде не менше, ніж півгодини.

Узбіччям автодороги вони йшли одне за одним, відчуючи і посилену важкість наплічників, і накопичену з минулої ночі втому. Повз них шипіли шинами по мокрому асфальту малолітражки. На розвилці зупинилися, пригадали маршрут, описаний китайцем. Повернули ліворуч. Хвилин через п'ять опинилися ще на одній розвилці. Праворуч і вгору на пагорб тягнулася вузька, в ширину однієї машини, дорога, прикрашена табличкою «Grosvenor Drive».

– Ну от і наша вулиця! – зраділа Інґрида. – Тепер треба знайти будинок номер три, і ми на місці!

Ближче до вершини пагорба дорога роздвоїлася.

– «One Grosvenor Drive», – прочитав Клаудіюс на синій табличці, прикріпленій до двох приземкуватих стовпчиків на краю правого відгалуження дороги.

– Чого це вони цифри літерами пишуть? – здивувався він уголос. Потім озирнувся вусібіч. – Тиха вулиця!

Звернувши на третій розвилці на бічну доріжку, Інґрида та Клаудіюс дійшли до зачинених залізних воріт, за якими праворуч

стояв симпатичний двоповерховий будиночок із червоної цегли з черепичним дахом, порослим плямами зеленого моху.

Інґрида, скинувши наплічник, оглянула ворота та хвіртку. Знайшла перемовний пристрій. Кілька разів безрезультатно натиснула на кнопку. Озирнулася розгублено.

– Здається, нас не чекають, – зауважив Клаудіус.

Вони сіли під ворітьми на рюкзаки.

– А хто нас тут має зустрічати? – обережно порушив мовчанку він.

– Може, ми просто зарано прийшли, – Інґрида знизала плечима. – Треба зачекати. Поспішати все одно нікуди.

– Це точно! – закивав Клаудіус.

В її голосі він відчув нервові нотки й вирішив більше нічого не питати. Вона все спланувала, привезла його сюди. Нехай сама щось і пропонує!

Він озирнувся на засипану листям алею за ворітьми. Алея, обсаджена туями, повертала праворуч. Обабіч росли чагарники й інші дерева, і в цьому вгадувався колишній парковий лад. Тільки тепер цей парк здавався напівдиким, покинутим. Та й «алейні» туї стояли не струнко. Деякі з них відхилялися від загального ряду, інші, навпаки, нахилилися вперед, зависали над доріжкою.

– У тебе є план «Б»? – після півгодинного мовчання стиха поцікавився Клаудіус.

Інґрида заперечно похитала головою. В її очах зблиснули сльози.

І тут вона здригнулася, спрямувала погляд на доріжку, якою вони сюди прийшли, в бік, звідки долинав усе голосніше й голосніше звук автомобільного двигуна.

Старенька, незвичного вигляду малолітражка-універсал виринула з-за дерев і, підїхавши до воріт, зупинилася.

З машини вибрався східної зовнішності чоловік у довгому сірому плащі. Не дивлячись на Інґриду з Клаудіусом, обійшов машину, відчинив одне з двох задніх дверцят, узяв звідти чорну шкіряну течку і парасольку. Звук цей видався Клаудіусу схожим на ляскіт звичайних квартирних дверей. Він придивився й обімлів: задня

половина кузова була дерев'яною... І вікна заднього ряду нагадували звичайні віконечка старого литовського будиночка.

«Саморобка?» – подумав Клаудіус.

А водій незвичайної машини зупинився перед ними.

– Ви – Інґрида? – спитав він із аристократичною англійською вимовою, що так не пасувала до його східного обличчя.

Інґрида піднялася з наплічника.

– Моє ім'я Ахмед, ви зі мною домовлялися телефоном, – продовжив він.

З чорного портфеля Ахмед витягнув маленьку сумочку, а з неї – низку ключів. Спробувавши три з них, він із четвертої спроби відчинив замок хвіртки праворуч від воріт і жестом поманив Клаудіуса й Інґриду зайти.

Двері в двоповерховий будиночок із червоної цегли йому вдалося відкрити з другої спроби. Вже у вузькому холі-коридорчику Клаудіуса щось насторожило. Застояне вологе повітря викликало бажання чхнути, але він затиснув собі пальцями ніс і зачекав, поки це бажання щезло.

На підлозі прямо по центру коридорчика стояли майже нові чоловічі капці. Ахмед їх відсунув ногою під ліву стіну й пішов уперед. Залишивши наплічники під вішаком, Інґрида та Клаудіус пішли за Ахмедом і опинилися в маленькій кухні, де акуратний дерев'яний столик був встановлений під таким же акуратним віконцем. Дерев'яна лакована рама навернула думки Клаудіуса до машини, якою приїхав Ахмед.

А той витер столик губкою, взятою з краєчка мийки. Поклав на стіл свій портфель і витягнув звідти синю пластикову коробку для документів. Потім витягнув тонкий ноутбук.

– Сідайте! – кивнув він молодій парі на стільці.

Клаудіус напружився. Адже він досі не мав уявлення, куди вони приїхали і що їх тут чекало. Про що Інґрида за його спиною домовилася з цим Ахмедом? Що за документи лежать у синій пластиковій коробці? Навіщо тут комп'ютер?

Ахмед же розклав ноут на столі, ввімкнув. І зупинив свій погляд на Клаудіюсові.

– Я не знаю, який у вас досвід роботи, – сказав він.

– Я... – почав було щось белькотіти Клаудіус, захоплений зненацька.

– Гаразд! Розповісте господареві! Хвилиночку! – зупинив хлопця водій незвичайної машини. І втупився в монітор свого сріблястого «Apple».

Над столиком зависла тиша, що тривала кілька хвилин. Клаудіус краєчком ока спостерігав, як Ахмед намагався з кимось з'єднатися по скайпу. Нарешті довгі тягучі гудки зазвучали в маленькій кухні. І кухня під «музику» скайпа здалася Клаудіюсу затишною та живою. Втоmlені очі Інґриди також ожили. Вона підвела погляд на горішні полиці над масивною, зробленою під старовину, плитою. На них стояли старовинні чайники та кавники зі старого мутного металу, мабуть, олова. Трохи нижче на іншій полиці – три мідні пательні з довгими держакaми.

– Пане Кравець, ви мене чуєте? – вишуканою англійською спитав когось Ахмед.

– Yes, yes, – відповів якийсь Кравець.

– Ми вже у вас. Чи бажаєте побалакати з економкою та садівником, як я від вашого імені підпишу з ними контракт?

– З випробувальним терміном? – уточнив із сильним акцентом якийсь Кравець.

– Природно, пане Кравець.

– Гаразд, давайте їх сюди.

Ахмед розгорнув «Apple» екраном до молодої пари. Перед ними виникло кругле обличчя бородатого чоловіка. Погляд втоmlених очей пробігся по обличчях Інґриди та Клаудіюса. Синюваті мішки під очима цього Кравеця свідчили або про безсонну ніч або про безсонне життя. Він підніс до рота сигарету, затягнувся і повільно випустив дим убік.

– Російську розумієте? – він уже перейшов на російську.

– Ну, трохи, – відповів Клаудіус.

– А багато й не треба! – заспокоїв Кравець. – Ви точно з Литви? Покажіть паспорти!

Інґрида витягнула обидва паспорти, розгорнула, по черзі показала скайповому співрозмовнику.

– Чудово, – сказав він. – Мене недавно парочка білорусів намагалася розвести – теж видавали себе за литовців. А я принципово слов'ян на роботу не наймаю! Зрозуміло?

Обоє кивнули.

– Деталі вам пакистанець розповість. Зв'язок зі мною будете тримати по скайпу. Цей комп'ютер залишається у вас. Виходити на зв'язок будете щовечора о двадцять другій нуль-нуль. Якщо я не відповів – нічого страшного! Але якщо ви не дзвоните – це привід для розриву контракту. Хто з вас буде старшим?

Клаудіус із Інґридою здивовано презирнулися.

– В якому сенсі? – обережно спитав хлопець.

– У сенсі відповідальності.

– Я, – рішуче заявила Інґрида.

Клаудіус із полегшенням кивнув.

– Як звуть?

– Інґрида.

– Можна, я тебе буду називати Інґою, будемо економити букви та час. Отже, так. Головне: ви живете в цьому будиночку і відповідаєте за всю територію та за садибу. Хоча все це пакистанець вам розповість. Він може приїжджати в будь-який час, щоби вас контролювати. Я за це йому гроші плачу. Всі обов'язки – в контракті. Радий знайомству. Бувайте!

Пакистанець Ахмед розгорнув ноут екраном до себе. Відімкнув. Закрив. Витягнув із коробки файл із паперами.

– Ось контракт, – сказав він, простягнувши його Інґриді. – Можете прочитати, можете просто підписати, а я все усно розповім. Так краще запам'ятається.

– Розкажіть, будь ласка, – попросила Інґрида.

Клаудіус застиг. Його англійська була слабшою, ніж у Інґриди, але Ахмед промовляв так чітко й ясно, що Клаудіусу здалося, ніби його знання мови миттєво покращилося до приголомшливого рівня.

Пакистанець пообіцяв показати основний будинок і пояснити, як його утримувати в чистоті та порядку. Як користуватися кредиткою, яку він також витягнув і вручив Інґриді разом із конвертиком, в якому був папірець із пін-кодом. Коли мова зайшла про догляд за садом, він перевів погляд на Клаудіуса. Розповідь Ахмеда тривала хвилин із двадцять, після чого Інґрида підписалася під двома примірниками контракту, а вже під її підписом поставив свій і Клаудіус, помітивши, однак, що в контракті його ім'я та прізвище були відсутні.

Вони пройшлися алеєю до великого триповерхового особняка. Піднялися мармуровими сходами до головного входу, прикритого портиком, що стояв на чотирьох колонах. Тут Ахмед відчинив двері з першої спроби – ключ від них був більшим за інші. Насамперед показав комору з усіляким начинням для прибирання будинку. Потім провів усіма поверхами. На третьому містилися до десятка просторих спалень, кожна – зі своїм особливим інтер'єром. На другому поверсі – зала з каміном, бібліотека, поєднана з більярдною, їдальня з подовженим овальним столом осіб на тридцять і також із великим каміном. На всіх стінах їдальні висіли портрети статечних чоловіків у старовинних строях.

– А хто цей Кравець? – поцікавився Клаудіус.

– Власник садиби, – відповів пакистанець.

– А чим він займається?

– Бізнесом, – холодно відрубав Ахмед, даючи зрозуміти, що йому не подобається цікавість щойно прийнятого на роботу садівника. – Я маю ще дати вам ключі від службової машини та показати господарські будівлі...

– А яка машина? – пожвавилася Інґрида.

– Зараз побачите! – спокійно охолодив її цікавість пакистанець.

Звернувши за особняк і пройшовши алеєю, висадженою хвилястою лінією, всі троє вийшли до викладеного бетонними квадратними плитками майданчика, на який виходили вікна, двері і двоє в'їзних воріт одноповерхового цегляного будинку, збудованого літерою «Г». Ліворуч трохи далі виднілася вже знайома огорожа садиби і ще одні ворота.

В руках у Ахмеда знову задзвеніли ключі. Він відчинив двері, і вони зайшли всередину.

– Отам, – показав він праворуч на блискучі сталеві двері, набагато солідніші, ніж вхідні, – вхід у льох і морозильники. А нам – сюди!

Двері з лівого боку відчинилися з легким скрипом, і вони увійшли в гараж, де Клаудіус на свій подив побачив таку ж вінтажну машину, як і та, якою приїхав Ахмед. Відрізнялася вона тільки кольором – приємним світло-бірюзовим. Може, саме через колір дерев'яні деталі кузова здалися Клаудіусу темнішими, ніж на машині пакистанця.

– А вона їздить? – спитала Інґрида.

Ахмеду іронія в голосі дівчини явно не сподобалася. На якусь мить його погляд став презирливим, але презирство тут же зникло, залишивши місце відстороненій байдужості, з якою він проводив цю «екскурсію» з самого початку.

– Їздить, і буде їздити, якщо ви не зламаєте. А якщо зламаєте – доведеться оплачувати ремонт, – холодно мовив він.

– А як вона називається? – зацікавився Клаудіус.

– «Морріс Майнор Тревел».

– У вас теж така? – доброзичливо уточнив хлопець.

На смаглявому обличчі Ахмеда з'явилася ледь помітна посмішка.

– Так, – видихнув він. – Це одна з найкращих британських машин! Класика! Позаминулий господар садиби знався на автомобілях. Останні двоє просто купували все, навіть не знаючи, що вони купують...

Ахмед витягнув із портфеля прозорий пластиковий конверт із ключами від машини і простягнув Клаудіусу.

– Він не вміє, це я кермую! – Інгріда простягнула руку й узяла конверт.

Ахмед трохи розчаровано глянув на хлопця.

Перед тим як їхати, Ахмед показав молодій парі навісну шафку з усіма ключами – вона висіла у коморі їхнього нового службового помешкання з гучною назвою «Gate House». Також Ахмед залишив свою візитівку і копію підписаного контракту.

Зачиняти хвіртку за пакистанцем вони вийшли вдвох. «Морріс Майнор Тревел» Ахмеда голосно забурчав двигуном, рушив із місця і плавно вїхав у ліс, сховавшись за деревами за звертаючою праворуч асфальтною доріжкою.

– Круто! – видихнув Клаудіус, озираючись на всі боки й оглядаючи доступну поглядів територію, на якій їм тепер треба було жити. Зупинив погляд на Інгріді. – Ну ти даєш! З тобою точно не пропадеш!

– Зі мною – ні, – усміхнулася Інгріда. – А ось із тобою – можна!

Розділ 27. Земля Заксен

– У нас дуже хороші дороги, – з жалем казав Кукутісу кучерявий молодцюватий німець, котрий встиг уже розповісти підібраному по дорозі одноногому мандрівникові про те, що торік добровільно пішов на пенсію, щоб насолодитися плодами своєї аптекарської праці.

Німець був із тих людей, котрі беруть попутників для спілкування і при цьому жодних питань пасажиром не задають. Головне – розповісти попутникові про себе і про свої проблеми, якщо такі існують. У Карла, схоже, проблем не було. І Кукутіс слухав його уважно, вдячний за те, що той зупинився і запропонував підвезти.

Спідометр на BMW Карла показував 170 км на годину. І попереду, і позаду їхали машини приблизно з такою ж швидкістю. Автобан раз по раз повертав то ліворуч, то праворуч.

– Коли в країні багато хороших доріг, люди рідко зупиняються, щоб роззирнутися довкола, – продовжив Карл після короткої паузи. – Всім просто хочеться якнайшвидше кудись доїхати...

– Угу, – кивнув Кукутіс. – Але ж автобан зовсім не прямий! Та й машини у вас, у Німеччині, добрячі. Майже не ламаються! А це, мабуть, призводить до безробіття серед автомеханіків!

Карл відірвав на мить погляд від дороги і зиркнув на пасажирів дещо спантеличено. Помовчав із хвилину, потім знову кинув погляд на Кукутіса, але цього разу вже з посмішкою на обличчі.

– Ні, автомеханіки у нас всі при ділі! У нас же цими дорогами не тільки німецькі машини їздять! І французьких повно, і корейських... А декотрі німці зумисне російські «Лади» купують!

– Навіщо? – здивувався Кукутіс.

Німець стенив плечима.

– Мабуть, вирізнятися хочуть, – припустив він. І знову скопив цікавий погляд на мандрівника. – А ви, мабуть, не німець! Або не зовсім німець! Німецька мова у вас якась цікава!

– Так, – кивнув Кукутіс. – Я не зовсім німець. Я із Жемайтії.
– Жемайтія? – повторив Карл, прислухаючись до незнайомого слова. – Це країна?

– Це земля. Поряд зі Східною Пруссією.

– Східна Пруссія?! А хіба вона ще існує?

– Це як подивитися! – відповів Кукутіс. – Жемайтія також ніби й є, а ніби й немає. Але для мене, для жемайтійця, звісно ж, є. Гадаю, що і Східна Пруссія для східних пруссів існує, а для інших, може, й немає її більше! А ви, часом, не східний прусс? Хоча навряд чи... Тоді б ви не сумнівалися в її існуванні!

– Я? Я німець, – промовив замислено Карл.

– Німець – це за документами, як я – литовець! А глибше, під німцем у вас хто?

– Під німцем у мене шваб. По матері. А по батькові... Батько з Балтії був, Штральзунд, Пенемюнде, потім у Ростоці рибу ловив.

Кукутіс замовк, задумався. Опустив потилицю на підголівник зручного крісла. Захотілося подрімати.

Водій, кинувши на пасажир-попутника швидкий погляд, увімкнув радіо. У дорожній шум додалася класична музика. Скрипки невидимого оркестру заспівали, як зграйка солов'їв.

У Кукутіса кольнуло в серці. Десь у районі Парижа. Але кольнуло слабо. Раз кольнуло і заспокоїлося.

Отож думки Кукутіса не перейнялися сьогочасною географією болю. Думки Кукутіса натомість стали малювати йому сон.

– Йонасе! – гукнула хлопчика мама.

– Вітаутасе! – гукнула того ж хлопчика інша мама.

– Роландасе! – гукнула його третя.

А він, трирічний, стояв розгублено, переводячи погляд маленьких блакитних оченят із однієї мами на іншу, і раптом за їхніми спинами побачив ще одну маму, котра ще тільки збиралася вигукнути його ім'я. Розгубленість змінилася страхом, і хлопчик заплющив очі, повторюючи вголос, як заклинання: «Я не ваш, я свій власний! Я не Йонас, я не Роландас, я – Кукутіс!»

На губах дрімливого попутника водій помітив посмішку. І сам усміхнувся, заздрячи пасажиру.

Розділ 28. Анікщяй

На автовокзал Анікщяя Рената приїхала за півгодини до прибуття автобуса з Каунаса. Виїхала з хутора заздалегідь, аби не поспішати на засніженій дорозі. Але «фіатик» подолав зимову гравійку легше, ніж дівчина очікувала. Сам намацав колію під снігом і доплуганився до асфальту, по якому уже не один десяток машин ізранку проїхало, утрамбувавши сніг і позначивши край дороги. Далі вона їхала з тією ж черепашачою швидкістю, але набагато впевненіше. А коли припаркувалася, чай із малинового листа в термосі все ще був гарячим. І дівчина сиділа в машині, пила чай із металевої накривки термоса і дивилася на автобус, що набирав охочих їхати в Утену, ближнє містечко, що подекуди було більше схоже на справжнє місто, ніж сам Анікщяй, пишаючись найвищим у Литві костелом. Але якщо залізти на одну з його двох веж, то і дивитися особливо не було на що, крім звивистої «святої» річки Швентої.

Нарешті автобус на Утену поїхав, і після п'ятихвилинного затишшя на автовокзалі та його платформах замість звичних маленьких автобусиків до приземкуватого одноповерхового комплексу підїхав білий «Неоплан».

Вітас вийшов одним із перших, а потім, коли водій відчинив нижнє багажне відділення, витягнув звідти дві чималі валізи і наплічник.

Рената вже бігла до нього. Вони поцілувалися і тільки потім привіталися.

– Поміститься в твоєму малюкові? – спитав прибулець, кивнувши поглядом на багаж.

– Якщо всередині не «чорні скриньки», то якось прилаштуємо!

Валізи виявилися неважкими. Рюкзак також особливо не тиснув на плечі Ренаті, котра зголосилася допомогти донести його до машини. Саме наплічник і помістився в багажник, зайнявши там майже все

місце. Валізи не без зусиль Рената з Вітасом запхнули на заднє сидіння.

– Це все? – перепитав, визирнувши на шум у коридорі, дід Йонас.

– Ні, звісно, ні! – заперечив Вітас. – Це тільки одяг і комп'ютер. Меблі я квартирантам залишив, а решту своїх речей мамі відвіз. Вона на дачі сама живе, а там місця досить!

– Отже, з переїздом! – Йонас закивав цілком привітно. – Відзначати будемо?

Вітас запитально глянув на Ренату і тут же поліз у кишеню куртки, витягнув купюри – двісті літів, простягнув дідові.

– Це мій внесок на утримання будинку! – сказав.

Старий Йонас усміхнувся. Гроші взяв.

– Я думав, ти ще зеленець! – промовив. – А тепер бачу – дорослий і відповідальний! Ну, якщо будете святкувати – кличте! У вас стіл більший за мій!

Роззувшись і повісивши куртки в коридорі на вішаку, Рената і Вітас занесли речі в кімнату.

– Я тобі півшафи звільнила, – вона кивнула на відчинену шафу з десятком вільних дерев'яних «плічок», що висіли на перекладині.

Розібравшись із одягом, Вітас став шукати місце для свого ноутбука.

– Можеш поки обідній стіл використовувати, – підказала Рената.

– Я згодом нормальний робочий столик куплю, – пообіцяв Вітас, залишивши комп'ютер на кухні. – Святкову вечерю будемо влаштовувати? Твій дід начебто не проти!

– Певна річ, я приготую! – пообіцяла Рената.

Поки вона поралась біля плити, Вітас увімкнув комп'ютер і через модем заліз в інтернет.

– Щось у тебе мережа погано ловиться! Повільно! – поскаржився він.

– Тут треба мати терпіння, – Рената обернулася. – Тут усе погано «ловиться»! Я оце днями хотіла для тебе роботу знайти, але у нас є

тільки одна ветеринарна аптека, та й та для бджолярів. А ветлікарні немає. Найближча в Паневежисі. Може, поїдемо дізнаємося?

– Що дізнаємося? – здивувався Вітас. – А хто тобі сказав, що я хочу працювати у ветлікарні?

– Але ж працювати треба! – сказала дівчина ніжно, щоб не міг він відповісти на її слова різко. – Я ось собі також роботу шукаю.

– Не варто перейматися, – попросив її Вітас. – Якщо буде нормальний інтернет, я собі і так роботу знайду. А їздити в інше місто і сидіти там із хворими собаками та кішками з дев'ятої до шостої я не хочу!

Вечеряти зібралися за овальним столом. До вареної картоплі Рената нарізала шинки, поставила соління, на дошці – початий квадрат чорного литовського хліба, що не втратив ні свіжості, ні аромату зі Святвечора. Налила в склянки компоту.

– А щось міцніше є? – спитав Вітас сідаючи.

– У діда є, піди запроси його, заодно і попроси, щоб він бальзам прихопив!

Вітас повернувся зі старим Йонасом і з пляшкою подарованого старому минулого разу «Жальгіріса». Рената поглянула на діда весело – він зайшов у своєму улюбленому сірому костюмі, в старій, але випрасуваній зеленій сорочці з вертикальними синіми смужками, з темно-червоною краваткою. Строкатість сорочки та краватки порівняно зі сірістю костюма немов підказували, що все всередині Йонаса радіє, хоч він і намагається свою внутрішню радість утримати в рамках певних консервативних правил.

– Ти чого так вирядився? – не втрималася внучка.

– Ну, як же? Твій наречений у наш будинок переїхав! Хіба це не свято? До весілля вашого я можу й не дожити, зараз роками разом живуть і не вінчаються. А для мене це все одно, що на весілля прийти! Якщо ви не проти!

– Я не проти, – заявив Вітас. – Тоді й я причепурюся!

Він узяв із шафи свій костюм, сорочку і вийшов у спальню. Повернувся звідти вже зовсім інший – схожий на успішного

адвоката – все з голочки і підкреслено дороге.

Рената ковзнула розгубленим поглядом по чоловіках, тоді підійшла до шафи, вийняла найкращу сукню – темно-синю з червоними квітами, черевички на високих підборах.

Картопля трохи охолола, але тепер вони сиділи справді як на весіллі. Тільки без гостей. Вітас розлив у чарочки бальзам. Дід Йонас витягнув і поклав поруч із виделкою праворуч від своєї глиняної миски окуляри з грубими лінзами.

– Ну що, злагода та любов? – спитав він, піднявши чарку.

Ренаті стало жарко. Якось дивно вона почувалася, ніби щось не так було цього вечора, ніби щось важливе вона пропустила, не зробила. Дівчина обернулася до Вітаса, ніби чекаючи на допомогу, підтримку чи підказку. Вітас не помітив у її погляді неспокою. Дивився на її уста, що обернулися до нього. Нахилився до неї, поцілував. Підняв чарку, цокнувся з дідом і простягнув її Ренаті.

Весільна атмосфера, яку дід Йонас ще кілька разів спробував створити навколо вечері, не втримувалася. Вона вислизала, пропадала, як вода крізь сито. І звичайної бесіди підтримувати їм не вдалося, бо, здавалося, кожен про щось своє думав, і це «своє» не ставало спільним. Дід Йонас, коли скінчив говорити про весілля, згадав, що Барсас знову дуже млявим став, не їсть майже нічого. Вітас пообіцяв уранці обдивитися собаку. Рената вже вкотре про костел Святого Матаса згадала і сказала, що з однієї з його веж весь Анікшяй побачити можна. Сказала, а потім уявила собі вираз обличчя Вітаса, якщо він нічого цікавого з висоти вежі в їхньому містечку не побачить. Тільки Вітас, здавалося, був усім задоволений, на його щоках п'яний рум'янець від бальзаму запашів. Сам він тільки підтакував або показував свій інтерес до слів діда чи Ренати. Їв, пив. Може, і думав про щось, але ділитися думками не поспішав. Тільки за чаєм раптом згадав, що в його дідуся на хуторі завжди мед був. Дід був пасічником. Старий Йонас, почувши це, ожив, очі спалахнули.

– У мене також була пасіка, два десятки вуликів. Від мого батька Вітаса дісталася. Тільки згинули бджоли! Моя Северюте вмирала, і я не міг за ними доглядати, а в окрузі тоді саме бджолина хвороба завелася...

– Так, бджоли – це клопітно, – підтакнув Вітас. – А вашого батька, отже, також Вітасом звали?

– Так, як і тебе, – дід усміхнувся, забувши про давно загиблих бджіл. – Я син Вітаса, і ваші діти будуть дітьми Вітаса! Це добре!

У цей момент Вітас зауважив, що очі у Ренати зовсім не веселі і не радісні.

– Ти втомилася? – стурбувався він.

Дівчина кивнула.

– Ну, дякую! – старий Йонас піднявся з-за столу, взяв свої окуляри. – Я також втомився, піду відпочину!

Ліжко Ренати – старе, доволі широке – здалося Вітасу вузьким і тісним.

– Треба буде нове купити, – прошепотів він, притулившись до її теплого тіла.

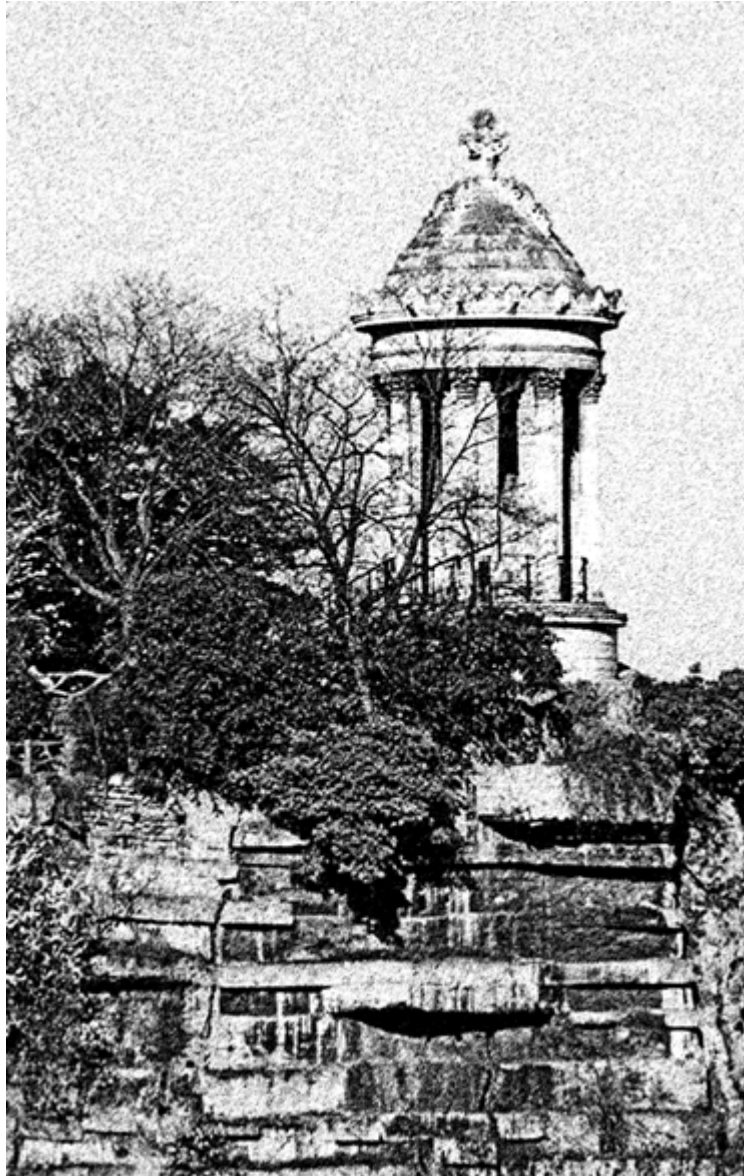
– Ось заробиш і купиш! – прошепотіла вона у відповідь.

– Зароблю і куплю! – пообіцяв Вітас і припав до її вуст.

Теплий запах чужого тепла проник у ніздрі Ренати. Поцілунок, в який її «завів» Вітас, видався нескінченним і прагнув бути нескінченним. І запах Вітаса став раптом солодким, своїм, рідним.

«Моє «я» закінчилося», – пояснила раптом Рената чітку, вчасно вихоплену, думку.

Але проникнути глибше в мозок простій думці не вдалося: дівчина вже полинула в світ інших, безсловесних відчуттів і прагнень, що відключають мозок, – у світ, де слова стають музикою і втрачають своє словникове значення.

Розділ 29. Париж

Якби йшов дощ, вона б точно нізащо не погодилася йти до Пер-Лашез у вечірніх сутінках. Не тому, що боїться цвинтарів, а просто дивно і нерозумно гуляти з малюком у візочку не в просторому парку Бут Шомон неподалік від будинку, а тісними тротуарами у вуличному гаморі машин, які розвозять парижан по домівках після закінчення робочого дня. У цю пору року робочий день закінчується найтемнішого вечора.

Гумові шини коліс візочка по-особливому шиплять на мокрому асфальті. Дощ ішов уночі й уранці, а вже вдень хмари покинули небо над містом, поступившись своїм місцем хмарам і розривам між ними, крізь які проглядала звична й яскрава небесна блакить.

Барбора зупинилася на пішохідному переході. Дочекалася зеленого сигналу. Пішла далі. Малюк у візочку спав. Він, мабуть, проспить усю дорогу до кладовища і назад. Ось уже і поворот на бульвар де Бельвіль, звідси до Пер-Лашез хвилин із п'ятнадцять.

«Якщо Андрюс буде щодня заробляти хоча б по тридцять євро, я залишу собі тільки прогулянки з собакою», – подумала вона.

Мама малюка Лейла вже вдруге напружила Барбору. Вперше, тиждень тому, попросила пройтися з візочком в інший бік, до каналу Сан-Мартан, аби передати її родичці пакет зі спеціями. До них, мовляв, приїхала бабуса з Бейрута і привезла купу гостинців. Так вона сказала.

Тепер ситуація повторилася, тільки якийсь далекий родич батьків Валіда мав чекати Барбору біля правого краю кладовища при кав'ярні з дивною назвою «Добедодо».

Нескінченна вервечка машин і моторолерів із увімкненими фарами повзла бульваром. Моторолери поспішали до своєї мети, об'їжджали застряглі в пробці автомобілі ліворуч і праворуч, протискуючись між машинами, зачіпаючи дзеркала заднього огляду і отримуючи взамін у спину добірну французьку лайку. Година пік

будила в повітрі Парижа атмосферу агресії. Агресії швидше театральної, буфонадної, ніж тієї, від якої треба ховатися. Але все одно цей рейвах діяв на нерви. Настрій у Барбори і так був не святковий.

Ліворуч з'явилася цвинтарна стіна, й одразу ж відкрилася увігнута дуга-арка з воротами центрального входу, вже зачиненого. Барбора вже якось була тут, але без візочка. Вони з Андрюсом опинилися біля кладовища в той момент, коли з машини, припаркованої безпосередньо біля входу, добродії в білих кухарських куртках почали годувати голодних і бездомних. Черга цих нещасних здавалася нескінченною, і також, як змія, тільки змія тиха і терпляча, вона своїм кінцем майже сягала правого краю кладовища. Саме там, за словами Лейли, і була ця кав'ярня, на рю де Репо, тобто на вуличці Спокою, що тягнеться ліворуч угору, на вуличці, де з одного боку стояли житлові будинки, а з іншого – цегляна стіна міста мертвих.

Перед кав'ярнею, на другому й третьому поверхах якої розташувався однойменний готель, ніхто Барбору не чекав. Тиша, що майже раптом настала навколо, здивувала її. Густий потік машин і моторолерів продовжував свій рух бульваром, але тут – усього за якихось сорок метрів – жодного настирливого гомону. Немов близькість стін цвинтаря відштовхувала всі непотрібні та чужі для тих, хто залишив цей світ звуки. Від цієї майже-тиші Барборі стало легше. Її роздратування, пов'язане з вимушеною прогулянкою, минулося. Згадався дощовий ранок. Згадалася прогулянка з сенбернаром. Прогулянка в тому чудовому парку, в якому вона зазвичай гуляє алеями, котячи візочок із Валідом. Тільки цього ранку після того, як пес поробив усі свої справи, вона завела його в помешкання. Собі зробила чай, а собаці, що ліг біля дверей, дала кусник ковбаси. Сенбернар, коли зайшли, кинувся в їхню кімнатку і залишив на підлозі багато мокрих слідів. Андрюса вже не було, він поїхав одразу після сніданку. У «клоунське кафе» на рю де Севр. Може, він уже вдома?

– Ви Барбі? – спитав чоловічий голос з-за спини.

Барбора обернулася. Перед нею стояв хлопець років двадцяти в куртці з каптуром. Розгледіти його обличчя їй не вдалося. Козирок від каптура затуляв очі.

– Для мене Лейла передала два пакети, – нагадав він.

– Он один, – Барбора кинула погляд на візочок, закритий прозорою пластиковою накидкою від дощу.

Вона відсунула накидку і витягла легкий пакетик, що лежав у ніжках малюка. Передала його хлопцеві.

– Там має бути ще один, – недовірливо промовив він і сам нахилився над візочком і поліз туди рукою. – Ось! Ось він! – радісно вигукнув юнак, витягнувши з протилежного боку візочка – з узголів'я – пакет вдвічі більший за попередній.

– Дякую! – сказав він і пішов у бік бульвару, в бік гамору і рухомого світла фар.

Барбора поправила пластикову накидку від дощу. Зітхнула і, розвернувши візочок, рушила дорогою назад.

Лейла чекала її біля булочної. Вони завжди зустрічалися тут, на рю де ля Вілетт. За п'ять хвилин ходьби від їхньої квартирки.

– Завтра можете відпочити, моя мама з ним погуляє, – повідомила Лейла, вручаючи Барборі тридцять євро. – А післязавтра вранці я зателефоную!

Андрюса ще не було вдома, і Барбора насамперед витерла на підлозі висхлі відбитки лап сенбернара. Ввімкнула електрочайник. Присіла за стіл. Взяла з дерев'яної миски-хлібниці ранковий круасан, вмочила його кінчик у відкритий слоїчок із шоколадним кремом і відкусила. Приємна солодкавість у роті не змогла відвернути її від обтяжливої прогулянки до кладовища, не змогла відвернути її від неприємного присмаку цього вечора. І тридцять євро, отримані за послуги няні-кур'єра, також не тішили. Думати про це не хотілося, але і не думати Барбора не могла. Єдине, що вона точно могла – це залишити оті думки і сумніви собі, щоб не обтяжувати Андрюса, коли той повернеться додому. А він, якщо день виявився вдалим, обов'язково буде нав'язувати свою радість їй, не звертаючи уваги на

настрій коханої. Нав'язуватиме й обов'язково нав'яже. І вона йому не буде суперечити і знову піде з ним у в'єтнамську або китайську забігайлівку, які тут гордо іменують «ресторанами».

Барбора зітхнула. Спробувала відвернути себе від цього неприємного стану. Згадала про друзів, котрі перебувають тепер далеко. Про Клаудіюса й Інґриду, до котрих звідси набагато ближче, ніж до Ренати та Вітаса. Вони наразі так і не доїхали з Анікщя до своєї Італії! Цікаво, як у них там справи? Чи справді сидять на хуторі Ренати? Це ж, мабуть, така нудьга! А Інґрида востаннє по скайпу показала розкішний особняк, за яким вони тепер доглядають і в якому влаштовують собі вечері й обіди. У них усе чудово. Є і гроші, і машина. Хоч комусь із їхньої гарної «шенгенської» компанії пощастило!

На обличчі Барбори з'явилася сумна усмішка. Ні, і тут також не все так кепсько! Навіть навпаки! Тут усе чудово, просто вони ще не звикли, ще не пристосувалися до цього паризького легкого життя. Просто не вдається заробити! Хоча ні, на прожиток вони сяк-так заробляють, а ось на спокій – ні. Але процес іде. Й Андрюс, здається, в цьому процесі обганяє її, Барбору. Хоча це вона йому розповіла про «ринок клоунів» на рю де Севр. І хоча жодного реального ринку там не виявилось, але він його знайшов! Бо не дурень!

Усмішка Барбори перестала бути сумною.

І дуже вчасно. За вхідними дверима дзенькнули ключі. Два замки по черзі клацнули, і двері відчинилися.

Барбора піднялася йому назустріч. Поцілувала.

– Ти, мабуть, хочеш піти кудись повечеряти? – поцікавилася вона.

– А що, у нас нічого немає? – розгубився Андрюс. – Я якось втомився сьогодні. Гадав, що вдома повечереємо.

Барбора з полегшенням зітхнула.

– Я також втомилася, – зізналася вона. – Можемо і тут перекусити.

Уже за столиком, поїдаючи круасан, перетворений на канапку з сиром, Андрюс трохи ожив, став безпричинно хихотіти і підсміюватися, чим викликав у Барбори цікавість.

– Ти чого? – не витримала вона.

– Татко цього хворого хлопчика, його звуть Ганнібал, – пояснив Андрюс. – Я таких диваків ще не бачив! Заплатив мені тільки двадцять євро сьогодні. Сказав, що всі гроші у нього пішли на дорогий італійський костюм. А сам і так прийшов у костюмі від «Г'юго Босса».

– А ти хіба тямиш в одязі? – здивувалася Барбора.

– Ні, але на рукаві піджака у нього пришта лейбочка з фірмою! Сорочка також крута! Але нормальний чоловіча цю лейбочку з піджака зрізав би! А він до того ж ще й дипломат! І їздить на крутому «мерседесі»!

Барбора стинула плечима.

– Африка, – видихнула вона з таким виразом, що це слово було ніби універсальним поясненням усього, що здивувало Андрюса. – А як хлопчик?

– Нічого! Сміявся. У нього, виявляється, хвороба кісток. Але у Франції цю недугу лікують. У Камеруні медицини практично не існує. Ганнібал сказав. Правда, хлопчику доведеться лежати в лікарні кілька місяців.

– Це добре, – Барбі закивала.

– Чому добре? – Андрюс подивився на неї спантеличено.

– Для тебе добре, – пояснила Барбора з нотками провини в голосі.

– Поки він хворіє, у тебе є регулярна робота.

– Так, – погодився Андрюс. – Тільки спочатку він мені платив по сорок євро, а тепер – двадцять.

– Будь удячний і за це! Ти ж можеш там ще когось знайти для того, щоб розсмішити?!

– Клоун не зобов'язаний смішити, – Андрюс дожував кінчик круасана і глянув у забарвлене вечірніми сутінками вікно, що виходило у двір. – Я, звісно, сиджу там, у кафе. І це справді схоже на «ринку клоунів». Заходить чоловік, розглядає нас, вибирає когось і веде... Найчастіше беруть Джека, він чорношкірий, іммігрант. Каже, що з Нігерії. Є два хлопці-албанці, Сесіль сказала, що вони рідні

брати, сидять завжди похмурі, зовсім не смішні, приходять іноді ще й інші клоуни. Сесіль завжди сидить за столиком біля вікна.

– А Сесіль це хто? – з підозрою спитала Барбора.

– Француженка. Руда, маленька, їй, може, вже й п'ятдесят виповнилося! Вона іноді ходить у дитячу онкологію безкоштовно дітей смішити. Ну і кілька разів на день її беруть батьки до своїх хворих дітей за гроші. Вона симпатична, але англійською не дуже.

У куртці Андрюса, залишеній на настінному вішаку біля дверей, зателенькав мобільний. Він витягнув телефон.

– Так, так, привіт, Поле! – сказав у трубку. – Гарзд. О котрій? Як сьогодні? Домовилися. На добраніч!

Повернувся за столик і поклав телефон на вузьке підвіконня.

– Це хто? Той хлопчик із лікарні? – поцікавилася Барбора.

– Так, сказав, що тато за мною в кафе завтра не зайде. Попросив, щоб я сам до нього піднявся.

– Добре, коли клієнти самі телефонують, – Барбора схвально всміхнулася і раптом завмерла, зникла.

Ні, вона, як і раніше, сиділа навпроти за столиком, перед блюдцем із крихтами від круасана, перед порожнім чайним горнятком, перед відкритим слоїком «Нутелли», що стояв якраз посередині столу. Але вона більше не дивилася на Андрюса. Дівчина взагалі нікуди не дивилася, хоча очі її залишалися розплющеними. Може, вона дивилася всередину себе, в пам'ять сьогоднішнього дня. Дивилася на те, що від сьогоднішнього дня залишилося в її почуттях і переживаннях. Вдивлялася у високі цегляні стіни кладовища «Пер-Лашез», на вивіску готельчика з дивною назвою «Добедодо», з фасадних вікон другого поверху якого, мабуть, добре видно могили та пам'ятники. Вона дивилася на кафе «Пер-Лашез» із веселою і грайливою, що сяяла червоним неоновим кольором, вивіскою над входом по інший бік бульвару Менільмонтан. Вона бачила себе, як штовхає візочок по мокрому асфальту вгору вулицею Бельвіль. І бачила маму Валіда, непоказну молоду арабку, обличчя котрої вона

ніколи б не змогла описати так, аби хтось зміг відтворити його в своїй уяві, користуючись тільки описом Барбори.

– А в тебе як день минув? – поцікавився Андрюс.

– Га? День? – перепитала, «повертаючись» за стіл, Барбора. – Добре. Як зазвичай. До обіду – собака, після обіду – дитина.

– І хто тобі з них більше подобається? – жартома поцікавився він.

– Собака, – відразу ж відповіла Барбора. – І дитина також, – додала після ледь помітної паузи. – Але собака більше... Його не треба возити!..

Андрюс засміявся.

Розділ 30. Сейнт Джорджемс Гіллз. Графство Суррей

Обідня зала особняка пана Кравця ніби зникла, коли Клаудіус запалив на трьох шестирогих срібних підсвічниках всі свічки й установив їх прямою лінією на витягнутому овалі трапезного столу. Над кожним підсвічником затріпотіла неяскрава хмарка світла. Здавалося, що воно трохи розповзається, розчиняється. І справді: лакована стільниця неначе не відразу віддзеркалювала це світло, а немов зачекала кілька миттєвостей.

Клаудіус обійшов стіл, ще раз підрівняв крайні свічники. Підсунув їх трохи ближче до центру. Підрівняв і крісла, чи то справді старовинні, чи зроблені під старовину, з високими підлокітниками і витонченими спинками.

Клаудіус на мить завмер, прислухався. Цілковита тиша, як не дивно, не лякала його. Не лякало його і те, що з поля зору зникли темні дерев'яні панелі стін, що підіймалися від паркетної підлоги на півтораметрову висоту, і старовинні портрети у важких рельєфних рамах. Усе це щезло, коли він «перемкнув» освітлення з електричного на свічкове.

У кишені джинсів завібрував мобільник.

– Усе готово, ти скоро? – уточнив Клаудіус.

– Десять хвилин, – відповіла Інґрида.

Вона виїхала на їхньому службовому «Морріс Майнор Тревел» майже годину тому, щоб купити на винос гарячу ресторанну вечерю, що пасувала до нагоди. А нагодою святкової вечері було їхнє дивовижне переселення з чужої кімнатки на винайм у напівпідвальному Лондоні в окремий двоповерховий цегляний будинок із можливістю користуватися справжнім англійським маєтком і справжнім англійським автомобілем. Звісно, переселенням їхніх душ і тіл командувала Інґрида, й автомобілем кермувала

Інґрида, і відповідальною на довіреній їм приватній території також призначили її. Але Клаудіус легко подолав у своїй душі осад якоїсь власної «вторинності» та «другорядності». Так, він чоловік! Так, він вважає себе розумним і фізично міцним. Але жінкам притаманна хитрість і гнучкість розуму. І без отієї хитрості та гнучкості розуму Інґриди вони б так і сиділи в крихітній холодній кімнатці в Іслінґтоні, стикаючись ніс до носа з безіменними сусідами, котрі поспішають першими зайняти кухню чи душову або туалет.

Вікна їдальні будинку виходили на головний під'їзд. Клаудіус ще півгодини тому акуратно, спеціальним гачком на довгій полірованій палиці, схожій на більярдний кий, щільно засунув штори. Але тепер він виглянув за штору і припав поглядом до темряви за вікном. Темрява тривала хвилин із п'ять, поки світло фар автомобіля не розсіяло її перед тим, як в'їхати в доступний погляду Клаудіуса «кадр» вікна і зупинитися відразу перед сходами помпезного входу.

Клаудіус заквапився назустріч Інґриді. Вона легко піднялася мармуровими сходами на другий поверх, несучи в руках картонну коробку, над якою ледь помітно здіймалася пара. Запах східних спецій обганяв дівчину. Клаудіус відчинив перед нею обидві стулки високих дверей. Вона впурхнула в обідню залу й поставила коробку на стіл біля центрального свічника.

Виклала на темну, поліровану стільницю, що м'яко віддзеркалювала запалені свічки, пластикові контейнери з їжею. Зняла кришечки, і тут же, немов у контейнерах був кисень чи горючий газ, свічки, як здалося Клаудіусу, спалахнули яскравіше, і в залі стало трохи світліше. І повітря наповнилося апетитним коктейлем східних ароматів. Кисле, солодке, гостре – підігріті запахи змішалися, залоскотали в носі Клаудіуса.

Він відкоркував пляшку вина. Пройшов до правого краю столу і налив келих Інґриди так граційно, немов тренувався для виконання в якомусь фільмі ролі слуги лорда. Коли вирівняв спину, відчув потилицею чийсь погляд. Озирнувся. Над ним на стіні висів старовинний портрет англійського аристократа в білій перуці та

суддівській мантиї. Задумливо-мружний погляд шляхтича прикипів до іншого кінця зали, туди, де ось-ось сяде сам Клаудіус.

Інґрида раптом схаменулася, злякалася за стільницю. Підклала під контейнери паперові серветки.

Коли все розклали по тарілках, вона прибрала пластикові контейнери в картонну коробку й опустила її під стіл.

Незважаючи на піднесеність і якесь особливе відчуття неповторності та важливості цієї миті, Клаудіус час від часу неспокійно озирався на зачинені подвійні двері, за якими в коридорі другого поверху палали яскраві світильники. Головні двері були зачинені зсередини. Службовий вихід із кухні до вузької доріжки, що провадить до комор і гаражів, також був зачинений. Але невідповідність їхнього з Інґридою маленького людського щастя з цим урочисто-чужим простором раз по раз змушувала здригатися або з острахом обертатися й перевіряти, чи не підглядає за ними хтось.

Інґриді ж, навпаки, все подобалося. Клаудіус через довжину столу, через палаючі над рівнем їхніх поглядів свічки вдивлявся в її обличчя, яке через теплу непрозорість повітря втратило «фотографічні» риси та набуло рис «портрету олією». Погляд його не міг не підійматися час від часу на портреті судді в мантиї та білій перуці. Інґрида здавалася спадкоємицею цього незнайомця. Не обличчям, не поглядом, а вільною, незалежною поставою. Вона також, як здавалося Клаудіюсу, вдивлялася в його, Клаудіуса, обличчя і також мружилася. І тоді ледь помітний нахил її голови і погляд ніби повторювали такий же нахил голови і погляд чоловіка, зображеного на портреті за її спиною.

– Ідо, я тебе кохаю! – прошепотів Клаудіус, ледь нахилившись уперед.

І відчув, як вимовлені пошепки слова відірвалися від його губ і зі швидкістю метелика полетіли над столом до Інґриди. Вона їх упіймала своїми вустами й у відповідь відправила Клаудіюсу поцілунок.

Він підвівся, пройшов до її краю з пляшкою вина, наповнив знову келих коханої. Нахилився, торкнувся своїми губами її щоки, вушка.

– Дякую! – прошепотів. – Ти збудувала для нас замок!

Повернувшись на свій край, Клаудіус урочисто підняв келих із вином. Вона підняла свій. Вони пили вино повільно, так повільно, як хворим переливають кров. Відчували, що земля під ногами стала твердішою, надійнішою. Що боги на небі не зводять із них очей. Що тепер усе буде інакше, бо у них з'явився власний світ. Він, певна річ, збігається з чийось чужим світом, який вони мають охороняти й тримати в красі та порядку. Але у господаря чужого світу, мабуть, занадто багато інших світів, і він не всюдисущий, не може бути скрізь. Він навіть не може бути тут. Отже, поки його немає, портрет судді на стіні цілком може сприймати Інґриду та Клаудіуса як нових господарів цього старовинного особняка.

За чверть десяту мобільник завібрував у кишені Клаудіуса, попереджаючи, що через п'ятнадцять хвилин у них щоденна «скайп-доповідь» панові Кравецю про справи в його англійському маєтку. Останні три дні він на зв'язок не виходив. Але пам'ятаючи жорсткі правила, прописані в контракті, вони все одно мають сидіти біля монітора комп'ютера і чекати до чверті на одинадцяту, після чого можна з почуттям виконаного обов'язку забути про пана Кравця до наступного, завтрашнього вечора.

Розділ 31. Пієнаґаліс. Неподалік від Анікщя

Недільні плани поїхати в Паневежис довелося відкласти. Сухий морозний день, який обіцяв приємну автомобільну прогулянку під зимовим сонцем, несподівано почався з сумної новини: помер Барсас.

Рената та Вітас уже взувалися в коридорі, коли двері з вулиці прочинилися, і в проїмі зупинився, дивлячись на них відчужено, дід Йонас із баняком, в якому він завжди варив їжу для собаки. Над баняком ще здіймалася пара. У коридорі запахло сумішшю вареної картоплі, пшона і кісткового бульйона.

– Мій пес здох, – видихнув Йонас розгублено.

Потім опустив погляд на баняк, який тримав за вушка двома руками в теплих рукавицях. Позадкував, вийшов на поріг і поставив його там. Повернувся в коридор, уже зачинивши за собою двері.

– А ви куди? – спитав, дивлячись на Ренату.

– Я ж тобі казала, в Паневежис. Вітасу показати та закупитися. Там крамниць більше.

– Так, – Йонас кивнув. – Ну, їдьте! А я його закопаю.

Рената та Вітас презирнулися.

– Та ми можемо й іншим разом поїхати, – невпевнено сказав Вітас.

– Авжеж, – підхопила Рената. – У будній день навіть буде краще! Може, і ветлікарню там подивимося! – Вона кинула погляд на Вітаса.

Хлопець засмучено похитав головою.

– Далася тобі ця ветлікарня! – зронив він неголосно.

– А хіба тобі нецікаво? Ти ж ветеринар! – зашепотіла Рената і тут же зніжковіла, помітивши на собі дивний замислений погляд діда.

– Ви так балакаєте, ніби вже сто років разом живете і набридли одне одному, – сказав він без злості. – Можете їхати, я впораюся!

– Ні, – рішучіше сказав Вітас. – Я допоможу. Земля ж мерзла.

Біля шести поздовжніх могильних горбочків, у продовження цього сумного білого ряду застукали дві лопати рискалями по мерзлій землі. Лопата Йонаса стукала нечасто, він зупинявся, робив паузи, а потім із силою опускав її у землю, і лопата дзвеніла у відповідь, ударившись і відбивши від вже очищеної від снігу поверхні кілька земляних крижинок. Лопата Вітаса стукала по землі частіше. І саме лопата Вітаса пробила перший земний лід і увійшла під його холодний панцир у м'яку, завмерлу на зиму землю. Промерзлий шар не перевищував кількох сантиметрів. Далі копати було легко, і майбутня могила Барсаса поглиблювалася на очах.

Дід Йонас втомився, зупинився, встромив рискаль лопати в лід під ногами і обіперся на її держак.

– Бачиш, мій останній собака мене покинув, – сказав він, спостерігаючи за Вітасом, котрий продовжував працювати.

Парубок кивнув. Кинув на старого повний співчуття погляд.

– Годі! Не людина ж! – зупинив його через кілька хвилин Йонас. – Стривай, я зараз!

Він зайшов у будинок. Повернувся звідти зі шматком теплої шинельної тканини.

– Допоможи! – попросив, зупинившись біля Барсаса, що лежав на снігу перед будкою.

Переклали вони на розстелений шматок тканини мертвого собаку. Йонас закутав його.

– Тепер не замерзне, – промовив дідуган із сумом у голосі. Здійняв погляд на Вітаса. Той усе збагнув.

Узявшись удвох за краї згортка, чоловіки підняли загорнутого в шинельну шмату Барсаса й опустили на дно неглибокої могилки. Потім засипали її.

– Треба буде додати землі, коли потеплішає, – сказав Вітас.

Дід кивнув.

– Пішли, пом'янемо! – скомандував він.

Перед тим як зайти на половину діда Йонаса, Вітас зазирнув до себе і застав Ренату за пранням – у ванній кімнаті щодуху гула пральна машина.

– Ну все, закопали! – доповів Ренаті Вітас. – Я піду у нього посиджу трохи!

Посидіти у Йонаса Вітасу особливо і не вдалося – старий налив собі і хлопцю по чарці зубрівки, випили, а потім дід вирішив лягти відпочити.

Вітасу не хотілося йти від діда, але довелося. У коридорі він одягнув куртку і черевики і знову вийшов надвір. Постояв біля порожньої собачої буди, підійшов до комори – двері були зачинені. Прогулявся до ближнього лісу, вслухаючись, як потріскує під ногами снігова кірка.

На небі сяяло сонце. Світило легко, прохолодно та байдуже.

Вітас задер голову і дивився на світило кілька хвилин, дивуючись, що зовсім воно не яскраве й очам від цього перегляду нітрохи не боляче. Сонце немов також було вкрите крижаною кіркою, що не пропускала сонячне тепло вниз до людей.

Утомившись дивитися вгору, Вітас вирішив пройтися до найближчого покинутого хутора. Але коли дійшов до будинку та комори, то допетрав, що покинутим це господарство називати не слід. Усі двері були зачинені на новенькі навісні замки. І хоча жодних слідів на снігу подвір'я та навколо дверей Вітас не побачив, але з поваги до людей, котрі навісили замки, подався геть від чужої землі.

Коли сутінки почали фарбувати відступаючий день, Вітас відчув голод і повернувся в будинок.

– Нудно тут у вас... – вирвалося у юнака, коли зайшов до кімнати.

– Може, й так, – відповіла Рената. – Але нудно буває тільки тоді, коли нема чого робити!

Ці слова прозвучали, як докір. Адже Рената саме розкладала на постеленій поверх столу цераті випрані сорочки Вітаса.

– Це я так, – пішов він назад. – Просто пройшовся. Дід твій саме відпочити приліг.

Зайшов Вітас на кухню, відрізав кусень чорного хліба і змайстрував бутерброд із шинкою.

Рената поставила в правому кутку дошку для прасування, витягнула праску. Хотіла було увіткнути виделку праски в розетку, але побачила, що та зайнята. З неї стирчала стара виделка, від якої дивний грубий дріт тягнувся до «чорної скриньки», що стояла під стіною в сумці.

– Можна твою «чорну скриньку» вимкнути? – В голосі Ренати прозвучали нотки роздратування.

– Взагалі-то вона твоя, – відповів із кухні Вітас і тут же вигулькнув звідти. – Ну, або наша! – виправився він.

Рената нахилилася, висмикнула за шнур виделку з розетки. Ввімкнула праску.

– Чим ти думав, коли її сюди віз? – спитала спересердя.

– Не гнівайся, – попросив Вітас. – А то вона все записує! Це все ж магнітофон!

Рената невдоволено похитала головою й промовчала. Взялася за прасування.

Вітас вийшов із кухні.

– Може, хочеш сам попросувати? – спитала вона, не витримавши його погляду, який здався їй поблажливим і співчутливим одночасно.

– У мене так не вийде, – м'яко відповів Вітас.

Годині о сьомій вона зварила вермішель і відправила Вітаса покликати дідуся на вечерю.

– Він не відчиняє, – повідомив Вітас, повернувшись із коридора.

Рената сама вирішила покликати старого Йонаса. Гупала з хвилину в двері і, не дочекавшись відповіді, зайшла. Старого в оселі не було. Вона взулась і накинула куртку. Вийшла в морозну темряву. Пройшлася до комори і побачила діда, котрий сидів на винесеному з дому стільці біля могили Барсаса. Дід сидів нерухомо, комір кожуха був піднятий і закривав його сиву голову майже до тімені.

– Ти замерзнеш! – гукнула Рената.

Підбігла до нього, присіла навпочіпки, зазирнула в обличчя.

– Не замерзну! – вперто промовив старий Йонас.

– Слава Богу! – видихнула з полегшенням внучка. – Я злякалася, що ти вже замерз!

– Та я тільки п'ять хвилин, як вийшов, – зізнався дід. – Захотілося відчувати, як воно – бути собакою взимку і на холоді...

– Я вечерю спорядила, прийдеш?

Дід похитав головою.

– Посиджу поки тут. Їсти все одно не хочеться.

Повечеряли вони вдвох, а потім Рената попросила Вітаса скласти дідові компанію у дворі.

– Візьми бальзам і чарки, побалакай із ним, а потім заведи у будинок! – попросила вона.

– Ну, ти з мене якогось соціального працівника робиш! – без злості виголосив Вітас, піднявшись з-за столу.

Одягнувся, вийшов із стільцем надвір. Сів поруч із Йонасом, налив дві чарки «Жальгіріса». Одну дідові простягнув.

– Для зігріву! – сказав.

Старий чарку взяв. Випив одним ковтком, крякнув і повернувся. Недовго думаючи, Вітас наповнив її ще раз, а свою також одним ковтком осушив.

– Ви тут усе життя прожили? – спитав, простягаючи другу чарку.

Дід кивнув. Узяв чарку, але до рота не доніс. Затримав у руці.

– Так, – сказав старий. – Від початку й до кінця.

– І як? Як тут жилося? – Вітас намагався розговорити діда.

– Жилося, – відповів той. – Спочатку добре, потім гірше, а потім, коли дружина померла, тоскно було, та Рената сумувати не давала.

– А її батьки? – обережно спитав Вітас. – Вона про них згадувати не любить...

– А що вона може про них сказати, якщо їх і не пам'ятає майже! Тільки по світлинах... Вони поїхали за кордон, коли їй років із шість було. Сказали, що на три місяці. Грошей заробити. Батько її там і

похований, за кордоном. А мати, – дід Йонас зробив паузу, випив чарку бальзаму і простягнув порожню Вітасу, – а мати згинула. Також, мабуть, померла.

Вітас випив свій бальзам і знову наповнив чарки.

– І що, ви її не шукали? – здивувався хлопець.

Старий Йонас заперечливо похитав головою.

Помивши посуд, Рената занепокоїлася. Одяглася. Знову вийшла надвір.

– Ви тут ночувати зібралися? – спитала сердито у двох підпилих чоловіків.

– Забирай його додому, – запропонував Йонас.

– Ні, ви обидва підете, – твердо сказала вона.

Так твердо, що і дід, і Вітас заворушилися, піднялися зі стільців, аж захрумтіла сніжна кірка під їхніми ногами. Позаду, слідом за ними, несла на поріг будинку два стільці Рената: один старий і легкий, з кухні – Йонаса, а другий важчий і новіший – зі своєї кімнати.

– Я пляшку й чарки там забув! – зупинився раптом Вітас.

– Ніхто за ніч не вип'є, – викрикнула неголосно Рената. Нотки роздратування прозвучали в її голосі вже явно.

І Вітас слухняно продовжив путь. Короткий зимовий путь до порога будинку, в якому тепер жив.

Розділ 32. Земля Заксен

Якби Бог, котрий сотворив землю, був німцем, то і земля була б квадратна. Всі кути були б прямими, і було б набагато легше та зрозуміліше нею пересуватися.

Якби Бог, котрий сотворив землю, був німцем, то в землі було б набагато більше залізної руди та вугілля. Й усі ці мінеральні багатства лежали б на зручній глибині та біля дороги, якою до них можна було б під'їхати. Якби Бог, котрий сотворив землю, був німцем, то і всі люди, що заселили землю, також були б німцями. Бог-німець не став би заселяти землю французами чи греками. Навіщо воно йому?!

Якби Бог, котрий сотворив землю, був литовцем, він би створив німця та доручив би йому підготувати креслення майбутньої землі з докладним описом усієї необхідної для існування землі інфраструктури. Якби Бог, котрий сотворив землю, був литовцем, він би попросив свого заступника-німця для створення Литви виділити половину якогось зручного для проживання континенту, де жилося б не спекотно, і не холодно, де земля охоче годувала би своїми корисними солями всіляку їстівну рослинність, де тварин і птахів було б набагато більше, ніж людей, де не було б гір, але чергувалися б ліси із річками та озерами.

Якби Бог, котрий сотворив землю, був литовцем, він би обов'язково створив французів і попросив їх займатися виноробством, створив би поляків і попросив би їх робити найсмачнішу горілку та найсмачнішу ковбасу в світі, створив би чехів і попросив би їх обмотати весь світ своїми звукопередавальними дротами, аби всі в світі мали доступ до музики та до радіоновин. Якби Бог, котрий сотворив землю, був литовцем, він би ніколи не зміг вирішити: кому можна довірити писати новини для такого всесвітнього дротового радіо.

Але Бог, котрий сотворив землю, не був ні німцем, ні литовцем, не був ні французом, ні голландцем. І тому Бог створив литовців, німців, французів і голландців і сказав їм, аби вони самі свої країни облаштовували з його найвищого веління.

І подалися вони будувати свої королівства, відволікаючись іноді на розмноження, а іноді, після епідемії чуми чи холери, після кожної з яких знову доводилося відволікатися на розмноження, щоб було кому ці королівства будувати.

Повз лавку, на якій сидів, оповитий дивними думками, мандрівник із дерев'яною ногою, прочимчикувала гладка білявка, штовхаючи поперед себе візочок із дитиною. Невідомий Кукутісу малюк муркотів, а мама дивилася на дорогу попереду візочка, споглядала строго та монотонно. Її погляд відбивав своєю нерухомістю нерухомість її думки. Нерухомість думки робить рухи людини ритмічно одноманітними та правильними в геометричному сенсі. Це Кукутісу було відомо давно, ще з часів війни. Тоді ті, хто постійно думав, частіше висували голову з шанців і тому й вмирали частіше. А ті, у кого думка виявлялася нерухомою, так і сиділи нерухомо і з ровів не визирали. Тому і вижило їх більше, хоча багато хто й стали каліками.

Алея в цьому парку була ретельно очищена від снігу. І лавки вздовж алеї також. Але тільки одна жінка гуляла по парку зі своєю дитиною, і тільки лише він, Кукутіс, сидів на лаві. Винна, звісно, зима. Або, може, винні газети?! Кукутіс кинув погляд на газету, що лежала поруч на лавці, яку щойно читав. На німецьку газету, в якій перші кілька сторінок були присвячені добрим або трохи дивним новинам про них, німців, а наступні дві – дивним або недобрим новинам про інших: про страйк французів, про невдоволених греків, про кровожерливих ісламістів і про те, як в Америці акула відкусила руку студентів Гарварду.

Кукутіс ще встиг подумки пожаліти цього однорукого студента, але жалість якось аж надто миттєво перетворилася в упевненість, що цей студент обов'язково стане видатним ученим, адже чим менше у

людини кінцівок, тим більше вона метикує головою! Та й найвидатніші вчені, котрі найкраще тямлять світобудову, вони ж узагалі паралізовані і живуть в інвалідних візочках. Тут Кукутісу і його власна нога згадалася. Та нога, з якою він уже багато літ тому попрощався. Згадалося, як довго він звикав без неї жити, а тоді довго звикав до дерев'яної ноги, й як багато тоді міркував. Про все думав: про світ, про війну, про Європу та смерть, про Литву та любов. І як тільки став на одну ногу коротшим, одразу ж думки його стали незмірно довгими, чіткішими, просто бери їх гамузом і в книжку записуй!

Кукутіс ніколи в житті не брав у руки газету зумисне. Щоразу газета потрапляла йому в руки випадково, і щоразу він потім досадував, що почав це читати чи переглядати. Вперше пережив таке, коли якась газетка – до речі, також німецькою – залетіла до нього в рів завдяки вітру. Вітер, мабуть, вирвав її з рук якогось офіцера і поніс обвугленою війною землею над вирвами, траншеями та бліндажами.

У тій газеті писалося про подвиги і про близьку перемогу. Але писалося німецькою, а поруч із Кукутісом у шанцях сиділи канадські солдати. Хтось кутив, хтось писав листа на коліні, підклавши військовий планшет. А Кукутіс читав німецьку газету і дійшов до сторінки солдатських анекдотів. Спочатку навіть зрадів, подумавши, що зараз витлумачить канадцям німецькі солдатські анекдоти і вони разом посміються. Але німецький солдатський гумор не викликав навіть найменшої посмішки. І тоді наслинив Кукутіс пальця і висунув його з рову, щоб перевірити напрямок і силу вітру. Вітер дув у тил. «Гаразд, – подумав Кукутіс, – нехай там читають!» І підкинув газетку догори. Вітер її підхопив і відразу ж підняв на кілька метрів над землею. Тут же пролунав постріл, і газета сіпнулася, вражена кулею, але що їй, газетці, від кулі?! Нічого. Сіпнулася і далі за вітром полетіла. А німці їй навздогін ще кілька куль послали. А потім бабахнули з гармати.

Обірвав свої спогади Кукутіс. Не любив він про цей гарматний постріл згадувати. Все намагався виманити зі своєї пам'яті щось раніше, щось довоєнне, з дитинства. Але дитинство, якщо і згадувалося Кукутісу, то здавалося чужим, а не його власним. Може, тому, що не збереглося в Кукутіса своєї дитячої фотографії. Не збереглося, але й не було ніколи. Не збереглося і світлини батьків, що коли задуматися, було чимось незбагненим. Адже і самих батьків Кукутіс не пам'ятав, а тому іноді виникав у його думках сумнів: а чи були у нього взагалі батьки? І тоді на допомогу приходила пам'ять, витягала з далекого минулого голос матері, котра кличе батька вечеряти: «Марцеліусе, де ти? Іди за стіл!»

– Марцеліус... – ніжно прошепотів Кукутіс, зрадівши несподівано теплим спогадам.

– Можна? – спитав раптом у Кукутіса безхатченко, котрий невідомо звідки взявся перед ним. Спитав німецькою з балканським акцентом і вказав поглядом на газету.

Кукутіс кивнув. Волоцюга взяв газету і потупцяв очищеною від снігу алеєю парку. Дійшов до наступної лавки, постелив на неї кілька сторінок газети, сів згори і, розгорнувши сторінки, що залишилися в руках, заглибився із серйозним виглядом у читання.

Розділ 33. Сейнт Джорджемс Гіллз. Графство Суррей

Коли Клаудіус прокинувся, вікно спальні із зовнішнього боку все ще було затулене нічною темрявою. А прокинувся він через холод. Присунувся до Інґриди, обійняв і відразу ж відчув її ніжне тепло. Але насолодитися ним не встиг, позаяк раптом, крізь сон, вона щось невдоволено буркнула і відсунулася на свій краєчок ліжка.

Клаудіус підвівся, одягнув важкий махровий халат, знайдений тут же, в спальні, першого ж дня. Ступнями вліз у пухнасті зсередини капці. Спустився на перший поверх і відразу ж подався на кухоньку, до монетоприймача-вмикача опалення. Під стіною, на залізній коробці вмикача, викладені стовпчиком, лежало кілька однофунтових монет. Клаудіус кинув в отвір одну, другу. Другий фунт «відмовився» падати всередину. Своім ребром він визирив із щілини. І звичного клацання, що зазвичай супроводжувало монети, які опускаються (це сигналізувало про відновлення опалювального процесу), Клаудіус не почув. Узяв виделку, спробував просунути монету всередину. Не вдалося. Тоді Клаудіус нетерпляче вдарив п'ястком по всій залізній коробці і фунт нарешті провалився в нутрі апарата. Почулося клацання, що заспокоїло Клаудіуса. Він повернувся в спальню, заліз із головою під важку ковдру. Задрімав.

– Цей Артур набагато приємніший за самого господаря, – сказав Клаудіус за сніданком, згадуючи вчорашній вечір.

Уже три вечори поспіль на зв'язок по скайпу з ними виходив не пан Кравець, загальмований і завжди грубувато-зарозумілий, а молодик років тридцяти, схожий на неформала: із сережкою у вусі та з підкрученими догори кінчиками акуратних вусів. Його звали Артур. Він усміхався під час розмови. Питає, яка погода. Просив сфотографувати чагарники й алеї з різних точок, але особливо з боку головного в'їзду на територію. Казав, що пан Кравець хотів

показати знімки ландшафтному дизайнеру. Питав, чи бували вони з Інґридою в Москві. Жартував. І головне: він опинявся на зв'язку відразу, як тільки вони запускали скайп. Рівно о десятій вечора.

– Мабуть, син, – припустила Інґрида, намазуючи на трохи підгорілий тост арахісове масло.

Клаудіус нахилився до лічильника опалення та спробував опустити в монетоприймач ще один фунт. Монета не увійшла. Погляд Клаудіуса опустився на наклейку збоку металевої коробки.

– О! Тут є телефон фірми обслуговування! – з полегшенням промовив він і повернувся за стилик.

Фірма, яка обслуговувала лічильник, відгукнулася швидко, і вже за кілька годин із білого «форда-фієсти», що зупинився перед ворітьми, виліз хлопець років двадцяти в синьому комбінезоні з пластиковою валізкою.

– А чого у вас так жарко? – здивувався він, увійшовши в будиночок.

Одразу ж завернув на кухню, сів до коробки лічильника, виклав інструменти та маленький ключик.

Здивований Клаудіус подивився на кімнатний градусник, що висів на кухонній стіні, – 20 градусів за Цельсієм. Піднявся нагору.

– Уявляєш, він заявив, що у нас спекотно! – сказав він Інґриді, котра застеляла ліжко.

– Це, мабуть, порівняно з вулицею, – дівчина кинула погляд на вікно, за яким сяяло сонце. На продив сухий день немов кликав на прогулянку.

Клаудіус повернувся на кухню. Бічна стінка коробки лічильника була знята. На підлозі біля ніг майстра стояла коробка-скарбничка, і окремо на підлозі валявся з десяток однофунтових монет. А майстер тим часом вставляв всередину лічильника іншу, порожню скарбничку.

– Забилася! – зауважив він, озирнувшись на Клаудіуса.

Потім п'ять монет із підлоги сховав у кишеню комбінезона, а решту поклав стовпчиком на кришку апарата.

– Даруйте, як вас звати? – спитав Клаудіус.

– Хосе, – назвався хлопець.

– Хосе, а чому ви сказали, що у нас занадто жарко?

– Ну, у них, в англійців, звичайна температура в будинку взимку градусів 15–16. Вони ж завжди економлять. Заодно й загартовуються!

– І що, значна економія? – поцікавився Клаудіус.

– Ну, в такому будиночку, – хлопець озирнувся, провів поглядом по стінах, – якщо опустити температуру до 15 градусів, то фунтів п'ятдесят за місяць збережете!

Надворі сяяло сонце. Термометр із зовнішнього боку дверей показував плюс вісім. Безхмарне небо годувало погляд радістю.

– Чого смієшся? – по-доброму спитала Інґрида, глипнувши на Клаудіюса, котрий мружився на сонці.

– Я щасливий! – відповів він. – І зима тут сонячна, і палац ти організувала! Усе класно! Дякую, люба!

Він обійняв Інґриду, поцілував у уста, в носик.

– Обережно, фотоапарат зламаєш! Забув, що нам треба алеї відзняти?!

І рушили вони гуляти по ввіреній їм території. Садівник і економка, молоді та вродливі. Фотографували й один одне на тлі особняка, і маленький будиночок із червоної цегли, в якому мешкали, фотографували алеї та сліди колишніх клумб, фотографували недоглянутий і «подірявлений» подекуди чагарниковий лабіринт, за яким, як здалося Інґриді, не доглядали вже років із десять.

– Ти знаєш, як тільки ми пошлемо ці фотки Артуру, нас звільнять! Через тебе! – цілком серйозно заявила Інґрида, коли вони, повернувшись у будиночок, сіли на кухні пити чай.

– Чому?

– Тебе десять днів тому взяли сюди садівником! За світлинами видно, що ти всі ці дні байдикував!

– А сміття? – запротестував Клаудіюс. – Ти бачила, скільки я його вигріб?!

Інґрида задумалася.

– Знаєш, треба буде інші світлини зробити! Візьми лопату та фотоапарат, піди обкопай кілька дерев і сфотографуй так, аби й лопату було видно! Просто увіткни її поруч! Кілька клумб перекопай, тільки так, аби було зрозуміло, що там буде!

– А ти допоможеш? – спитав хлопець.

– Ні, через двадцять хвилин я буду по скайпу з Барборою балакати! Цікаво, як вони там?! Перейшли на жаб і равликів, чи ще тримаються?

Як тільки Клаудіюс узяв до рук садову лопату, то відразу відчув себе маленьким гномиком у величезному парку. Сонце, як і раніше, сяяло на безхмарному небі. Легкий вітерець ворухив тонкими гілками алейних туй. У кишені куртки лежала камера.

А він думав про інше: про дорогий фотоапарат, знайдений ним у коморі в валізі. Під фотоапаратом там лежав одяг – джинси та чисті сорочки. Чийсь одяг лежав просто на полицях комори. Може, того ж господаря валізи з фотоапаратом? А може, когось іншого?

Земля по краях клумби виявилася м'якою та піддатливою. Клаудіюс заганяв лопату на піврискаля і перевертав вивернуте з поверхні земляне груддя догори дриґом.

«Дивно, – думав він, знову згадуючи про валізу та чужі речі. – Якщо тут до нас уже жив якийсь садівник, то чому все таке занедбане?! Чи він просто сидів у будинку і нічого не робив, поки його не вигнали? І виганяли так, що навіть зібрати речі не дали? Дуже навіть може бути! Цей Ахмед – що йому накаже господар, те і зробить! Отож треба трудитися!»

І Клаудіюс запрацював лопатою спритніше та швидше, тільки заганяв тепер лопату на третину рискаля, щоб швидше клумбу перекопати.

Розділ 34. Париж

– А ти загалом не зовсім клоун, – задумливо мовив Поль. – Якщо хочеш, можеш зняти свій ніс!

– А якщо не хочу? – Андрюс широко витріщив очі і схилив голову набік. – Ніс – не капелюх, його знімати не обов'язково!

Хлопчик не відреагував на жарт. Цього дня він був сумніший, ніж учора. Сумніший чи серйозніший. Він напівсидів на короткуватому підлітковому ліжечку, спиною упершись у дві поставлені сторчма пухкі подушки, що впиралися своєю чергою в невисоку металеву спинку. Андрюс вдивлявся в обличчя Поля, намагаючись збагнути, як той себе почуває. Чорна шкіра не видавала хворобливості чи втоми. Тільки очі були занадто червоні. Поль сміявся, коли перші кілька разів Андрюс змішив його в присутності татка. Татусь також сміявся, коли Андрюс із однією тільки символічною ознакою клоуна – пухнастим червоним носом на ґумці, схожим на зменшений помпон на лижній шапочці, показував, як проявляють свій настрій домашні тварини: поросята, кішки та собаки, як ходить качка, як півень стрибає на конкурента по курнику. Але цього вечора Полю або не хотілося сміятися, або взагалі нічого не хотілося.

Його двомісна палата здавалася просторішою через ретельно застелене друге ліжко.

– Ти тепер сам? – спитав Андрюс.

– Його забрали в іншу лікарню, – відповів Поль і зітхнув.

– Я його жодного разу не бачив, – сказав Андрюс задумливо. – Як його звали?

– Бенуа. Його вранці вивозили на процедури, а ввечері привозили. Він мені тільки раз прошепотів «Привіт!» А давай у шашки пограємо?

– Згода, – погодився Андрюс.

– Дістань їх, вони отам у тумбочці.

Велика біла тумбочка із однією полицею праворуч від ліжка була заповнена книжками та іграми.

Андрюс витягнув шашки, підкотив до ліжка легкий столик на коліщатках, розставив шашки на дошці.

– Ти білими, – сказав гість.

– Ні, ти – білими, ти ж білий. А я – чорними.

– Тоді я ходжу, – кивнув Андрюс, розгорнув дошку й опустил погляд на свою шашкову армію.

– Ні, мій хід перший! – із ноткою впертості, немов із ним хтось сперечався, заявив Поль.

– Гаразд, тоді сьогодні чорні ходять першими! Ходи!

– Зроби хід за мене. Підсунь уперед ось ту, першу з правого краю.

Андрюс посунув чорну шашку. Потім пішов своєю білою їй назустріч і звів погляд на Поля.

– Я ходжу тією ж шашкою вперед, – упевнено заявив хлопчик.

Андрюс знову зробив хід за Поля.

Хлопчик задумався, уважно дивлячись на дошку.

– Ну походи за мене ще раз, так, аби я виграв! – попросив він.

Андрюс зняв клоунський носик і почухав кінчик свого власного носа.

– Ну, знаєш, – сказав він, – шашки – не така серйозна гра, щоб грати до перемоги!

– Тоді здавайся!

– Здаюсь, – погодився клоун. – Ще одну партію?

Поль похитав головою.

– Ні, руки болять.

Андрюс мало не засміявся.

– Чого вони у тебе болять, якщо я за тебе весь час ходив? – Він подивився на руки Поля, але не побачив їх. Плечі та руки хлопчика приховував картатий зелено-коричневий плед.

– Якщо хочеш – можеш поглянути, – сказав хлопчик і опустил погляд на горішній край пледа.

Андрюс акуратно підняв його. Синя фланелева піжамна сорочка Поля була прикрашена повторюваними зображеннями героїв книжки Сент-Екзюпері «Маленький принц». На обох руках, зігнутих у ліктях, що лежали долонями на животі, виблискували металеві конструкції-тубуси, водночас вони немов захищали заховані усередині руки та фіксували їхнє положення. Тільки долоні, що лежали на животі, були вільні від металевих кілець.

– Перелом? – зі співчуттям уточнив Андрюс.

– Я ж тобі казав, – Поль подивився на відвідувача, як на нетямущого. – У мене кісточки болять. Хвороба така. Легко ламаються... А ці штучки, це як брекети для зубів. Коли все буде гаразд, їх знімуть!

У палату зайшла мулатка-медсестра. Звернулася французькою до Андрюса. Той перевів запитальний погляд на Поля.

– Мене зараз на півгодини заберуть, зачекаєш? – чи то переклав сказане медсестрою, чи від себе попросив Поль.

– А як ти хочеш?

– Зачекай! Я ж тобі винен.

Андрюс відкотив столик із незакінченою партією в шашки до вільного ліжка. А сам піднявся і відсунув свій стілець убік. Медсестра з посмішкою підтягла пледа під саму шию Поля, потім нахилилася і натиснула на педаль унизу ліжка. Після цього відчинила двері в коридор і вивезла хлопчика прямо на ліжку з палати.

За віконцем темніло. Андрюс зачинив двері палати і залишився всередині, в цій лікарняній тиші, зовсім сам. Чомусь стало холодно, і він зняв зі спинки стільця свою куртку, одягнув. Відчуття холоду залишилося, але перестало бути фізичним. Холод немов перебрався з повітря в тіло Андрюса, всередину, в груди. І ця тиша починала здаватися холодною та похмурою. Чогось дуже бракувало юнакові. Чогось, що зробило б цю лікарню і цю палату знайомішою та зрозумілішою.

Андрюс склепив повіки. І відчув, що тепер холод проймає його наскрізь. Не просто холод, а два різних холоди: один тисне

зсередини, а другий ззовні дме йому в обличчя, дме на голу потилицю, на пальці рук.

– Це просто зима, – прошепотів собі Андрюс, знову розплющивши очі та намагаючись пояснити свій стан раціонально. – Треба купити шалик, рукавички. Це просто вогка паризька зима.

За дверима палати в коридорі хтось закашлявся. І холод, що охопив Андрюса, відразу ж розвіявся. А на обличчі разом із виразом полегшення з'явилася усмішка, бо згадалося – і не випадково – його єдине перебування в лікарні, в дитячій лікарні, куди його привезли з двостороннім запаленням легенів. Згадалася палата на шість хворих, кашляючих чоловічків. Добра старенька медсестра чи нянечка з марлевою пов'язкою під очима, прикрашеними зморшками.

– Андрюкасе, вип'єш другий кухлик гарячого киселю? – її голос прозвучав у пам'яті так само чітко, як щойно у вухах звучав голос Поля, його запитання: «Зачекаєш?»

Звісно, він почекає. І не тому, що Поль, а точніше, його тато, дещо Андрюсові винен. Він чекатиме, бо інакше Полю, котрий повернеться в порожню палату, з якої відвезли його товариша по нещастю, буде сумно. Адже Полю ні з ким буде побалакати перед вечерею або перед сном. А коли у людини скуті руки – практично в прямому сенсі, коли у людини немає свободи руху, то єдине, що може принести радість чи хоча б відволікти, це розмова.

Півгодини промайнули дуже швидко. І та ж медсестра привезла ліжечко на коліщатках назад у палату разом із його «пасажиром». Припаркувала на колишнє місце і знову натиснула на педаль фіксації коліс, – своєрідне ручне гальмо ліжка.

– Ну як там процедури? – спитав привітно Андрюс.

– Я не на процедурах був, – Поль ледь помітно хитнув головою. – Мене наскрізь оглядали через якийсь апарат. Щось заміряли.

Андрюс розуміюче закивав.

– Я вже втомився, тому можеш іти, – додав Поль і позіхнув упіврота.

Андрюс підвівся зі стільця, зробив крок до дверей і зупинився. Озирнувся. Поль дивився на нього напівсонним поглядом. Раптом його погляд ожив.

– Ой, вибач! Там, у тумбочці, відчини! На другій полиці.

Андрюс сів навпочіпки перед білою тумбочкою. Побачив на стосі книжок конверт. Узяв його до рук. Розгорнув. Усередині лежали дві банкноти по двадцять євро.

– Татко сказав, щоб ти сьогодні взяв двадцять, а другі двадцять – завтра, – пролунав поряд сонний голос Поля.

Сховавши двадцять євро в кишеню куртки, Андрюс кивнув хлопчикові, котрий вже заплющив очі, і тихенько вийшов із палати.

Повертатися додому з двадцятьма євро заробітку в кишені не хотілося. Тим більше, що післязавтра треба платити господині квартири за місяць. Гроші на квартиру із самого початку відкладала та контролювала Барбора. Якби передбачалися проблеми з оплатою, вона б йому сказала. Але все одно чоловік має заробляти більше за дружину. Принаймні так Андрюсові думалося. Вона точно заробила сьогодні не менше сорока євро: двадцять за собаку і двадцять – за арабську дитину. А він – тільки двадцять, і тільки за дитину. Може, треба і йому пошукати песика? Лише десь учетверо меншого, але з такою ж погодинною оплатою за вигулювання!

Андрюс усміхнувся, уявивши себе з таксою на повідку.

Ноги самі привели його до вхідної арки. Навпроти, через дорогу, червонів фасад кафе «Ле Севр», підсвічений трьома настінними ліхтарями, в обох його вікнах, що виходили на вхідну арку шпиталю, світилося. Інший бік вулиці дивував тишею та безлюдністю, в той час як повз Андрюса, котрий зупинився, не дійшовши двох метрів до «зебри» пішохідного переходу, безперервно ходили люди. І йшли вони, в основному, до арки. Парижани йшли навідувати своїх близьких хворих після закінчення робочого дня. Хтось із квітами, хтось із гостинцями в пакетах.

«Посиджу ще», – вирішив, недовго думаючи, Андрюс і, перейшовши вулицю, пірнув у кафе.

Той же пошарпаний життям бармен і знову в мішкуватому светрі, тільки цього разу – темно-синього кольору, за стійкою наповнював комусь келих розливним пивом. Озирнувшись на прибульця, кивнув йому, як старому знайомому.

– Un café, [\[18\]](#) – на ходу зронив йому французькою Андрюс і підійшов до вільного столика під стіною справа.

Поки йшов, відчув на собі напружені погляди двох братів-албанців, котрі сиділи так, аби їх та їхній поставлений перед столом на підлозі прочинений саквояж із виставленими назирці клоунськими аксесуарами було видно кожному, хто входить. Інших відвідувачів Андрюс в обличчя не впізнавав. Хоча щонайменше один із них також сподівався заробити гроші, відволікаючи тимчасових мешканців госпіталю «Нектар» від їхніх недуг. Хлопець із застиглим презирством на обличчі сидів за столиком праворуч, обличчям до входу. На стільці поруч, також трохи розвернутому в бік вхідних дверей, лежали три дерев'яні, яскраво розфарбовані булави для жонглювання, а під кріслом – закрита, чимось заповнена спортивна сумка. «Новачок! – подумав про нього Андрюс. – Хто ж йому дозволить жонглювати в лікарняній палаті?!»

Столик, за яким зазвичай сиділа рудоволоса Сесіль, був вільний, але на ньому стояла табличка «Réservé».

Бармен приніс замовлений еспreso.

У кафе зайшли хлопець із дівчиною, юнка підняла погляд на телеекран, що безгучно показував черговий футбольний матч, і тут же потягла хлопця за рукав шкіряної куртки на вулицю. Як тільки вони зникли, в кафе зайшли дві елегантні французьки бальзаківського віку. Одна в довгому, нижче колін, синьому пальті й такого ж кольору капелюшку, інша в сірій шубці зі штучного хутра. Дама в пальті балакала з барменом, а друга почала розглядати відвідувачів.

Помітивши у неї в руці букет і паперовий пакет із кондитерської, в якому, ймовірно, ховався торт або картонка з тістечками, Андрюс схаменувся. Йому здалося, що ці жінки вибирають клоуна. Рука сама

прошмигнула в ліву кишеню куртки і дістала червоний носик на гумці. Одягнувши пухнастий «носик», він помітив, як дама відразу звернула на нього увагу. І брати-албанці обернулися, кинувши на нього недобрий погляд.

Андрюс посунув ближче до себе блюдце з горнятком, кинув у каву кубик цукру, став розмішувати. Відпиваючи каву з горнятка, зауважив, що жінка в шубці йде до нього.

Вона присіла поруч і спитала щось французькою.

На обличчі Андрюса з'явилася гірка усмішка.

– Pas Français, – дуже м'яко, прохально вимовив він. – English!

Дама, на його радість, перейшла на англійську.

– Скільки коштують ваші послуги? – спитала вона.

– Двадцять євро.

– Гаразд, ходімо! Тут поруч, – сказала і піднялася з-за столика.

Андрюс швидко зняв клоунський пухнастий «носик» і залишив біля горнятка плату за каву.

Проходячи повз албанців, почув незрозуміле шипляче колюче, коротке слово, явно кинуте йому в спину. Озирнувся, і з виразу облич споглядаючих на нього братів збагнув, що не помилився.

– У вас немає костюма? – спитала на ходу жінка в шубці, коли вони вже зайшли в арку шпиталю. Дама в пальто та капелюшку мовчки йшла поруч.

– Ні.

– У нашої мами сьогодні день народження – вісімдесят п'ять років, – сказала вона. – Ви зайдете в палату першим, з квітами та тістечками. Розвеселіть її, а ми з сестрою заїдемо пізніше! Мама, до речі, знає англійську! Вона її все життя викладала!

Вони йшли до якогось іншого корпусу лікарні. Андрюса скував страх, він гарячково міркував, як можна розсмішити літню людину? Кривлятися перед хворою старенькою? Ходити качечкою або зображати голодне поросятко? Все це здавалося зовсім недоречним. «Гаразд, хай буде, що буде!» – вирішив Андрюс.

Зупинилися втрьох перед дверима до палати.

– Її звати Івонн. Скажете, що вас прислали з Лондона, – прошепотіла йому леді в шубці, передаючи букет і пакет із кондитерської. – І одягніть свій носик!

Андрюс натягнув «носик», зібрався з духом. У правій руці букет квітів і пакет, на обличчі перебільшена клоунська посмішка. Зайшов і завмер розгублено: перед ним на двох металевих ліжках, що стояли під стінами, лежали й явно спали чи дрімали дві жінки. Він навшпиньках пройшов уперед, нахилився легко над узголів'ям лівого ліжка – жінці, котра там лежала, до вісімдесяти п'яти було явно далеко. Підійшов навшпиньки до правого ліжка. Почув ритмічне дихання сплячої. Озирнувся на стілець, що стояв між двома білими тумбочками, такими ж, як і в дитячому корпусі. Присів. Іменинниця ворухнулася, немов відчула присутність стороннього в палаті. Клоун схопився, відсунувши стілець. Зробив крок до ліжка. Старенька іменинниця, котра лежала під ковдрою обличчям до стіни, обернулася тепер до нього, але очі її ще були заплющені.

Андрюс став на одне коліно в позу лицаря, котрий зізнається дамі серця в коханні. Виставив уперед букет тюльпанів. І тихо заспівав: «Happy birthday to you, Happy birthday to you...»

Іменинниця розклепила повіки і спантеличено подивилася на молодика з червоним клоунським носом.

Але коли почула «Happy birthday, dear Yvonne, Happy birthday to you!» – обличчя іменинниці, що не видавало її справжнього віку, розквітло усмішкою.

– Хто послав вас, молодий чоловіче? – спитала вона англійською, відірвавши голову від подушки й узявши в руки букет.

– З Лондона, – гордо сказав Андрюс і тут же пошепки додав: – Ваші доньки!

– Вони в Лондоні? – засмутилася іменинниця Івонн.

Андрюс заперечливо похитав головою і показав поглядом на двері. Потім, озирнувшись на все ще сплячу сусідку Івонн по палаті, зашепотів:

– Даруйте, я не знаю, як вас розсмішити... Я завжди смішу тільки дітей!

Прошепотів і тут же про це пошкодував, позаяк погляд іменинниці миттєво став серйозним і вимогливим.

– А як ви смішите дітей? – пошепки спитала вона, підперши рукою голову та встромивши лікоть у подушку.

– Ну, показую їм різне.

– А ви хіба не знаєте, що коли людині виповнюється вісімдесят, то її емоційне сприйняття світу відповідає сприйняттю світу п'ятирічної дитини? Що ви показуєте п'ятирічним? – спитала вона і знову всміхнулася.

Андрюс розслабився. З почуттям гумору в іменинниці явно було все гаразд.

Він присів навпочіпки, нахилив голову, підніс тремтливі кулачки до рота і затремтів усім тілом.

– Наляканий їжачок? – спробувала вгадати іменинниця.

Андрюс кивнув.

Івонн залилася безгучним сміхом. Потім попросила покликати своїх доньок.

Андрюс із полегшенням прочинив двері в палату. Жінки зайшли.

– Зачекайте в коридорі, – дружньо попросила його дама в шубці.

Вона вийшла до нього через кілька хвилин.

– Дуже дякую, – сказала і простягла двадцять євро. – У неї чудовий настрій!

– А чим вона хворіє? – з ввічливості запитав Андрюс, ховаючи гроші в кишеню куртки.

– Рак, – не прибираючи посмішки з обличчя, відповіла дама. – Але вчасно помітили! Тому все буде добре!

Вона кивнула Андрюсові ще раз, тепер уже прощаючись. І повернулася в палату.

Вийшовши з арки, юнак знову вперся поглядом у червоний, освітлений трьома настінними ліхтарями фасад кафе. Але вулицю переходити не став. Повернув ліворуч і пішов до метро.

Розділ 35. Пієнаґаліс. Неподалік від Анікщя

– Немає нічого дурнішого, ніж сидіти і чекати смерті! – Рената важко зітхнула, повернувшись на свою половину від діда Йонаса.

Ось уже майже тиждень минув від дня смерті пса Барсаса. Старий Йонас за цей тиждень постарів, як за цілий рік. Його рухи стали млявими і непевними. Плечі з прямих і могутніх перетворилися на похилі, з'явилася сутулість, він став при ходьбі нахилитися вперед, немов ніс на спині важкий мішок із борошном.

– Ти ж сам казав, що Йонаси не вмирають! – із розпачем заявила йому прямо в очі внучка, котра зайшла перевірити, снідав він чи ні.

А той знову не снідав і тільки під контролем Ренати з'їв варене яйце і зажував його рештками різдвяного чорного хліба.

Вітас, умившись і напившись кави, сів за ноутбук і щось там шукав у мережах, раз по раз бурмочучи, що інтернет тут на хуторі не просто слабкий, а уривчастий і «мерехтливий», як недоступна неозброєному оку зірка. Про зірку він, правда, сказав, коли помітив Ренату, котра зупинилася за його спиною. І вона сприйняла цю «зірку» на свою адресу. А потім приставила до «зірки» слово «мерехтлива» і замислилася.

Певна річ, було б добре, якби Вітас хоч словом узяв участь у її боротьбі з депресією діда. Але Вітас сказав, що працює, і що дід розуміє лише мову чарки, а цією «мовою» Вітас може з ним балакати лише вечорами.

«Це неправда! – подумала у відповідь на слова Вітаса Рената. – Дід ніколи не пив багато! Він навіть бабусину наливку розтягнув на кілька місяців! «Мова чарки»! Треба ж таке сказати! Треба шукати іншу мову, яка йому підніме настрій і розправить його плечі!»

Але ніякі рятівні думки на гадку Ренаті не спадали. І вона сердилася на себе, відчуваючи свою безпорадність і водночас

безвихідь. Хотілося втекти, але просто втекти від проблем – це все одно, що визнати власну слабкість. Ось якби піти кудись, бо треба! Якби була робота, і вона їздила туди щоранку, а ввечері поверталася і стикалася із занепадницьким настроєм діда, то могла б і гримнути на нього! Мовляв, цілий день працювала, втомила, повернулася, а вдома – похоронна атмосфера, хоч самій лягай і вмирай! Ось тоді б він почувався винним і облишив клеїти дурня!

Дівчина знову підійшла до Вітаса, поклала руки йому на плечі. Відчула через светр тепло його тіла.

– Вибач, що відриваю від роботи, – сказала вона двозначно, ніби й не дуже вірила, що він працює.

– Нічого, – він обернувся, підняв на неї погляд.

– І багато ти заробиш на комп'ютері? – раптом спитала вона, помітивши на моніторі ноутбука відкритий сайт онлайн-аукціону.

– Якщо пощастить – то багато! – впевнено відповів хлопець.

– Щось продаєш?

Він кивнув.

– Ну, продавай, – Рената зітхнула, зняла долоні з його плечей і відійшла. – А коли закінчиш – можеш до нього зайти? Відволікти?

– Гаразд, – пообіцяв Вітас. – Тільки ти поїдь і купи щось, а то ми з твоїм дідом його запаси вже випили!

Більше не відволікаючись від комп'ютера, він витягнув із кишені штанів двадцять літів і простягнув, не дивлячись, Ренаті.

Новий сніг, що випав, знову став старим. Мабуть, тепло від сонця, що визирало іноді крізь хмари, трохи розтопило його і змусило додатися у вигляді нового шару до старої сніжної кірки.

Для того, щоб купити пляшку «Три дев'ятки», їхати в Анікщяй або навіть у ближнє містечко Трошкунай, було необов'язково. Дорога до крамнички, куди вже давно протоптав стежку крізь ліс пияк Борис із сусідніх хуторів, не займала більше півгодини, заледве – хвилин сорок.

Рената зупинилася перед своїм червоним «фіатом». Витягла з кишені куртки ключі від машини, потримала в руках і сунула назад.

«Ні, – подумала дівчина. – Навіщо поспішати?»

І попрямувала до лісу, слухаючи долинаючий зі землі хрускіт сніжної кірки. Вона ходила іноді цією стежкою до Андріонішкіса. І навіть ходила, коли стежка тяглася безпосередньо від ближнього до них краю лісу. Тоді це була їхня особиста стежка, якою любила прошкувати до кладовища бабуся Северюте. Вона навіть в Андріонішкіс не заходила, а лише на цвинтар, де лежала вся їхня родина, всі пращури, крім прапрадіда, котрий загинув на Першій світовій десь далеко в Бельгії чи Голландії. Про нього іноді згадувала Северюте, коли Рената ще під стіл могла зайти, не пригнувши голівку. Бабуся казала, що Рената на свого прапрадіда схожа, але не казала, чим. Мабуть, обличчям. Чим ще Рената могла нагадувати далекого предка, котрий загинув молодим?

«Треба знайти його світлину, адже вона десь була! Знайти і поглянути зараз, чи схожі вони з прапрадідом сьогодні?» – міркувала Рената.

Вона вже йшла лісом. Лісовий запах, приправлений морозцем, лоскотав ніздрі. Тієї старої стежки, либонь, давно вже немає. А якщо й залишилися від неї якимось дивом сліди, то сховані вони зараз під снігом.

Спробувала згадати: коли востаннє Бориса з сусідніх хуторів бачила? Обличчя його – опухле, з синюватими мішками під очима – згадала. Згадала, як заходив він раніше до діда то гроші позичити, то про політику поговорити. Але навіть якщо заходив побалакати, то під кінець розмови все одно просив грошей. А потім дід його прогнав. Навіть на поріг не пустив. Що його так розлютило – не пам'ятала. Чи то дід вирішив, що Борис щось у них із двору вкрав, чи щось інше зробив. Але відтоді Бориса вже не бачила. А скільки років минуло? Може, три чи чотири.

Ноги знали цю невидиму дорогу з дитинства. У лівій долоні щось кольнуло, і Рената всміхнулася: це її долоня згадала, як тримала

вона руку бабусі, а бабуса вела її, маленьку Ренату, в Андріонішкіс. Спочатку на цвинтар, де бабуса всі могили родичів до ладу приводила та наново прикрашала, а потім далі, в центр містечка, де ціла вулиця грюкала дверима маленьких магазинчиків і крамниць. І вже там Северюте, міцна та жвава, незважаючи на вік, заповнювала звільнені від квіткової розсади торби печивом і всілякими смаколиками, щоб не повертатися додому з порожніми руками.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

АНДРІЙ КУРКОВ

ШЕНГЕНСЬКА ІСТОРІЯ

CF FOLIO

Примечания

1

Біржай – містечко в литовській Аукштайтії.

[Повернутися](#)

2

Ведераї – литовська національна страва: круп'яні або картопляні ковбаски з м'ясом.

[Повернутися](#)

3

Гаразд! (*Лит.*)

[Повернутися](#)

4

Августів – місто в північно-східній Польщі, на річці Нетта.

[Повернутися](#)

5

Кенігберзькі клопси – м'ясна страва німецької кухні, що складається з кількох котлет, политих каперсовим соусом.

[Повернутися](#)

6

Час (нім.). Порядок (нім.).

[Повернутися](#)

7

Сідай (пол.).

[Повернутися](#)

8

Halal (араб.) – вільний, все те, що дозволено та допустимо в ісламі (на протилежність хараму). Найчастіше це поняття використовується для позначення правильно приготовленої та дозволеної мусульманам їжі.

[Повернутися](#)

9

Дві кави (франц.).

[Повернутися](#)

10

Не розмовляю французькою, тільки англійська. (Франц.) Не розмовляю англійською, тільки французька. (Франц.)

[Повернутися](#)

11

Ісус заклопотаний (лит.).

[Повернутися](#)

12

Шлижикай – литовське різдвяне печиво.

[Повернутися](#)

13

Добрий вечір! (Пол.)

[Повернутися](#)

14

ССТV – система охоронного відеоспостереження, кілька відеокамер, зображення з яких передаються на один екран, розбитий на квадратики.

[Повернутися](#)

15

Щось зимно (франц.).

[Повернутися](#)

16

Не турбуйся, будь щасливим! (Англ.) Пісня американського джазового співака Боббі Мак-Ферріна.

[Повернутися](#)

17

Потім (англ.).

[Повернутися](#)

18

Одну каву (*франц.*)

[Повернутися](#)